

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Παράγοντες Επηρεασμού της Φορολογικής
Συμμόρφωσης των Ελληνικών Επιχειρήσεων

Παπαστεργίου Ιωάννα

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου
Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην
Εφαρμοσμένη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Πειραιάς, Απρίλιος 2024

UNIVERSITY OF PIRAEUS
DEPARTMENT OF ECONOMICS

**MASTER PROGRAM IN APPLIED PUBLIC
ECONOMICS AND POLICY**

**Factors Affecting the Tax Compliance of Greek
Enterprises**

Papastergiou Ioanna

Master Thesis submitted to the Department of Economics of the University of Piraeus in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Applied Public Economics and Policy.

Piraeus, Greece, 2024

ΤΜΗΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία, για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην «Εφαρμοσμένη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική» με τίτλο:

«Παράγοντες Επηρεασμού της Φορολογικής Συμμόρφωσης των Ελληνικών Επιχειρήσεων»

έχει γραφτεί από εμένα αποκλειστικά στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντάς πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.»

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή

ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΑ

Περίληψη

Η παρούσα εργασία μελετά τη φορολογική συμμόρφωση των εταιρειών στην Ελλάδα. Η έρευνα διεξήχθη το 2023, πέντε έτη μετά την οριστική έξοδο από την οικονομική επιτήρηση της χώρας από το ΔΝΤ, και μετά το τέλος της πανδημίας COVID-19 αλλά με την ενεργειακή κρίση να είναι παρούσα επιβαρύνοντας σημαντικά την λειτουργία των επιχειρήσεων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 98 μικρές και μεγάλες εταιρείες οι οποίες εδρεύουν στην Αθήνα και στην επαρχία και εξετάστηκε η αντίληψή τους σχετικά με το ύψος της φορολογίας και της ανταποδοτικότητας των φόρων. Συνολικά, η παρούσα ανάλυση παρέχει μια ολοκληρωμένη επισκόπηση της πολύπλευρης φύσης της φορολογικής συμμόρφωσης στην Ελλάδα, προσφέροντας πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι αντιλήψεις, οι πολιτικές και οι κοινωνικοί παράγοντες συγκλίνουν για να επηρεάσουν τις συμπεριφορές συμμόρφωσης. Τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι η βελτίωση της φορολογικής συμμόρφωσης απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση, η οποία δεν αφορά μόνο τις τεχνικές και νομοθετικές πτυχές, αλλά εξετάζει επίσης τις κοινωνικές, ηθικές και εκπαιδευτικές διαστάσεις της φορολογικής συμμόρφωσης.

Abstract

This paper studies the tax compliance of companies in Greece. The survey was conducted in 2023, five years after the final exit from the IMF's economic surveillance of the country, and after the end of the COVID-19 pandemic, but with the energy crisis still present and significantly burdening the operation of firms. The survey was conducted among 98 small and large size companies based in Athens and in the province and examined their perception of the level of taxation and the responsiveness of taxes. Overall, this analysis provides a comprehensive overview of the multifaceted nature of tax compliance in Greece, offering insights into how perceptions, policies and social factors converge to influence compliance behaviors. The findings suggest that improving tax compliance requires a holistic approach that not only addresses technical and legislative aspects, but also considers the social, moral and educational dimensions of tax compliance.

Περιεχόμενα

Περίληψη	iv
Abstract.....	v
Εισαγωγή	1
Σκοπός της εργασίας.....	4
Κεφάλαιο Πρώτο : Ορισμοί σχετικοί με τη φορολογία.....	6
1.1 Εισαγωγή Κεφαλαίου.....	6
1.2 Ορισμός της Φορολογίας	6
1.3 Η Έννοια της Φορολογικής Συμμόρφωσης	7
1.4 Ορισμός της Φοροδιαφυγής.....	10
1.5 Ορισμός της Σκιώδους Οικονομίας (Παραοικονομία).....	10
1.6 Ορισμός της Φοροαποφυγής.....	10
1.7 Σύγκριση Φοροδιαφυγής και Φοροαποφυγής.....	11
1.8 Μέτρηση Φοροδιαφυγής.....	11
1.8.1 Προσεγγίσεις για τη Μέτρηση της Φοροδιαφυγής	11
1.9 Φορολογική Ηθική, Δικαιοσύνη και Εκπαίδευση.....	12
1.10 Στατιστικά Στοιχεία για Φοροδιαφυγή στην Ε.Ε.	17
1.11 Αιτίες Φοροδιαφυγής των Επιχειρήσεων	20
Κεφάλαιο Δεύτερο Η Φορολογική Ηθική των Επιχειρήσεων, Στατιστικά Στοιχεία.....	22

2.1 Τεχνικές Φοροδιαφυγής και Μη Φορολογικής Συμμόρφωσης στις Επιχειρήσεις στην Ελλάδα.....	23
2.2 Τεχνικές Φοροδιαφυγής Εισοδήματος και μη Φορολογική Συμμόρφωση των Επιχειρήσεων στην Ελλάδα	25
2.2.1 Εικονική- Ανακριβής Τιμολόγηση.....	25
2.2.2 Απόκρυψη Εσόδων / Υποδηλώσεις	26
2.2.3 Φοροδιαφυγή με Χρήση Υπεράκτιων Οικονομικών Κέντρων ή Φορολογικών Παραδείσεων	26
2.3 Φορολογική Ηθική των Πολιτών και η Εφαρμογή της στην Οικονομική Κρίση της Ελλάδος τη Περίοδο 2009-2015.....	28
2.5 Πολιτικές που έχουν εφαρμοσθεί από την πολιτεία ως κίνητρο για την φορολογική συμμόρφωση.....	34
2.5.1 Διαδικασία Περαίωσης - Φορολογική Αμνηστία	34
2.5.2 Φορολογικό Πιστοποιητικό.....	37
2.5.3 Τα Πλεονεκτήματα για το Ελληνικό Δημόσιο.....	40
2.5.4 Πλεονεκτήματα για τις Ελεγχόμενες Εταιρείες	41
Κεφάλαιο 3	45
Παρουσίαση ερωτηματολογίου και μεθοδολογίας έρευνας	45
3.1 Παρουσίαση ερωτηματολογίου	45
3.2 Στατιστική ανάλυση ερωτήσεων	46
Κεφάλαιο 4 Συμπεράσματα	85
Βιβλιογραφία	87

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 1 “Υψος φορολογικού συντελεστή**Σφάλμα!** Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

Εικόνα 2 Σχέση ανταποδοτικότητας φορολογικής συμμόρφωσης**Σφάλμα!** Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

Εισαγωγή

Αποτελεί γεγονός πως η φορολογική συμμόρφωση και η επιβολή της φορολογικής νομοθεσίας δεν απασχολεί μόνο τις Ελληνικές φορολογικές αρχές, αλλά είναι ένα από τα κύρια σημεία εστίασης των φορολογικών αρχών που στοχεύουν στη βελτίωση της εισπραξης των εσόδων σε όλες τις ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες παγκοσμίως. Οι πολίτες πληρώνουν φόρους για πολλούς λόγους. Ένα διαδεδομένο επιχειρήμα είναι η « αντικαταβολή » οφέλους από την πολιτεία για τους φόρους που πληρώνουν (Σταματόπουλος, Χατζηδήμα και Ελευθερίου, 2016).

Οι φόροι πρέπει να δαπανώνται και να χρησιμοποιούνται για θέματα τα οποία εγκρίνουν οι φορολογούμενοι, είτε παρέχουν προσωπικό όφελος είτε χρηματοδοτούν έργα και υπηρεσίες που είναι απαραίτητα και συντελούν στη ευημερία μιας κοινωνίας. Οι αμοιβαίες και αναδιανεμητικές ιδιότητες ενός συγκεκριμένου φορολογικού συστήματος συνεπώς βρίσκονται στο επίκεντρο της συμμόρφωσης (Kornhauser, 2007, Levi, 1988) έτσι ώστε το φορολογικό σύστημα να μην παίρνει περισσότερα από τους φορολογουμένους από ότι επιστρέφει στα δημόσια ταμεία (Σταματόπουλος, Χατζηδήμα και Ελευθερίου, 2016).

Διαχρονικά οι μελέτες των επιστημόνων προσπάθησαν να διερευνήσουν τους παράγοντες που οδηγούν στην φοροδιαφυγή τόσο σε ατομικό όσο και στο επίπεδο των επιχειρήσεων. Η απάντηση στο ερώτημα της φοροδιαφυγής είναι περίπλοκη και εξαρτάται από μια σειρά από διαφορετικούς παράγοντες. Οι Jackson και Milliron (1986) ανέδειξαν 14 καθοριστικούς παράγοντες που περιλαμβάνουν (Σταματόπουλος, Χατζηδήμα και Ελευθερίου, 2016)

- ✓ Δημογραφικά Χαρακτηριστικά - Ηλικία, φύλο, επαγγελματική κατάσταση
- ✓ Οικονομικά - Εισόδημα και πηγές εισοδήματος, οριακός φορολογικός συντελεστής, φορολογικά πρόστιμα, πιθανότητα εντοπισμού της φοροδιαφυγής από τις φορολογικές αρχές.
- ✓ Συμπεριφορικά - Αίσθημα φορολογικής δικαιοσύνης, σχέσεις με τους φορολογικές αρχές-ελεγκτές, επιρροή από τη συμπεριφορά των άλλων φορολογουμένων, φορολογική ηθική, κουλτούρα.

Το οικονομικό παράπτωμα είναι ένα παγκόσμιο ζήτημα, παρόν στις κοινωνίες παντού σε διαφορετικό βαθμό. Οι επιπτώσεις των οικονομικών παρανομιών τόσο στην οικονομική όσο και στην κοινωνική πρόοδο μπορεί να είναι σημαντικές, ανάλογα με την επικράτησή τους. Τα αδικήματα αυτά οδηγούν σε κακή κατανομή ή αναποτελεσματικότητα των πόρων ενός έθνους, θέτουν σε κίνδυνο ή αποδυναμώνουν τους νόμους και τους θεσμούς και διαβρώνουν τη δημόσια οικονομία, επηρεάζοντας αρνητικά τη δημόσια τάξη. Τέτοιες παραβάσεις πραγματοποιούνται από άτομα που αποκρύπτουν τις οικονομικές τους συναλλαγές, είτε λόγω της παράνομης φύσης τους είτε επειδή η αποκάλυψη θα είχε ως αποτέλεσμα χαμηλότερα οικονομικά κέρδη (*Blackburn et al., 2012*).

Οι παράγοντες που συμβάλλουν στις παράνομες δραστηριότητες συνδέονται στενά με τη δημόσια διακυβέρνηση και τάξη. Οι παράγοντες αυτοί περιλαμβάνουν τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, τη φορολογική επιβάρυνση, την πολυπλοκότητα και το απρόβλεπτο του φορολογικού καθεστώτος, καθώς και το επίπεδο των γραφειοκρατικών διαδικασιών και τις επιπτώσεις τους (*Blackburn et al., 2012*).

Η φοροδιαφυγή είναι ένα επίμονο ζήτημα που μαστίζει όλα τα έθνη. Μελέτες δείχνουν ότι η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών με τα σημαντικότερα επίπεδα φοροδιαφυγής, παρά τους κανόνες και τα πλαίσια που έχουν θεσπιστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση, οδηγώντας σε ελλείψεις στον δημοσιονομικό τομέα της Ελλάδας. Ωστόσο, παράλληλα με τα στοιχεία που ενθαρρύνουν τη φοροδιαφυγή, υπάρχουν και στοιχεία που προωθούν τη φορολογική συμμόρφωση.

Η Ελλάδα διαθέτει ένα φορολογικό σύστημα που διαφέρει από αυτό πολλών ευρωπαϊκών κρατών, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των φορολογικών εσόδων της είναι αποτέλεσμα έμμεσου εισοδήματος. Η άμεση φορολογία υστερεί λόγω παραγόντων, όπως η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή καθώς και η πολύ χαμηλή συμμόρφωση των αυτοαπασχολούμενων.

Η Ελλάδα έχει ήδη σημειώσει κάποια πρόοδο με τους δικούς της όρους και είναι πολύ πιθανό να συνεχίσει να βελτιώνει το φορολογικό της σύστημα υπό την επιτήρηση και την καθοδήγηση της Task Force. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητά να εξορθολογιστεί περαιτέρω ο δημόσιος τομέας και να καταβληθούν εκτεταμένες

προσπάθειες από τον ελληνικό λαό καθώς και από τη δημόσια διοίκηση για να διασφαλιστεί περαιτέρω πρόοδος.

Μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι αυτή τη στιγμή μπορεί να παρατηρείται αρκετή πρόοδος. Ωστόσο, ανεξάρτητα από το πόσο μπορεί να είναι αυτή η πρόοδος, καμία από τη βιβλιογραφία δεν επέκρινε την Ελλάδα ότι υπέστη οπισθοδρόμηση παρά μόνο τονίζεται η ανάγκη για εφαρμογή μεταρρυθμίσεων.

Αναλογιζόμενοι τις επιπτώσεις της εξωτερικής πίεσης που άσκησε στην Ελλάδα η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής: Η παρουσία της ΕΕ στην Αθήνα μέσω της Task Force συνολικά είχε θετική επίδραση. Μια εξωτερική αξιολόγηση είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι χωρίς τη βοήθεια της Task Force οι μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα δεν θα είχαν πετύχει.

Στην πραγματικότητα, το πιλοτικό πρόγραμμα της Task Force ήταν τόσο επιτυχημένο, που μια τέτοια πρωτοποριακή ιδέα, το Πρόγραμμα Υποστήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (SRSP), έχει πλέον εξαπλωθεί σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Πρόγραμμα Υποστήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων ξεκίνησε από το 2017 και στοχεύει στην παροχή εμπειρογνομosύνης και υποστήριξης σε όλα τα κράτη μέλη, είτε χρειάζονται βοήθεια είτε όχι.

Στην Ελλάδα ωστόσο, ο φορολογικός συντελεστής έχει μειωθεί αισθητά την τελευταία πενταετία στο 22% από το 29% που κυμαίνονταν το 2018, και βρίσκεται πολύ κοντά στο μέσο όρο των ευρωπαϊκών χωρών μελών του ΟΟΣΑ 21,5%, με την Πορτογαλία να έχει τον υψηλότερο συντελεστή 31,5% και την Ουγγαρία τον χαμηλότερο 9%. (ΟΟΣΑ, 2023). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της έκθεσης της ΤτΕ που δημοσιεύθηκαν τον Απρίλιο 2023 σύμφωνα με την οποία τα έσοδα από φόρους αυξήθηκαν από 48.126 σε 55.217 ποσοστό μεταβολής 14,7% αύξηση η οποία προήλθε από όλες τις κύριες επιμέρους κατηγορίες . Τα έσοδα από φόρο εισοδήματος το 2022 κατέγραψαν αύξηση 15,8% εκ των οποίων:

✓ Φόρος εισοδήματος πληρωτέος από φυσικά πρόσωπα το 2022, 11.047 αντί 10.173 το 2021, αύξηση 8,6%

- ✓ Φόρος εισοδήματος πληρωτέος από νομικά πρόσωπα το 2022, 4.629 αντί 3.374 το 2021 αύξηση 37,2%
- ✓ Έναντι του στόχου καταγράφηκε υπέρβαση κατά 330 εκατ. ευρώ, λόγω υπεραπόδοσης του φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων.

Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των παραγόντων που συμβάλλουν και επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση των νομικών προσώπων σε διάφορες οικονομικές δραστηριότητες, εξαιρουμένων των φυσικών προσώπων και των ατομικών επιχειρήσεων και των ελευθέρων επαγγελματιών.

Ερευνητικά ερωτήματα

1. Πώς επηρεάζουν οι συντελεστές φορολογίας εισοδήματος τη φορολογική συμμόρφωση των νομικών οντοτήτων;
2. Πώς η αντιλαμβανόμενη αμοιβαιότητα του κράτους όσον αφορά τις φορολογικές παροχές και τις δημόσιες υπηρεσίες επηρεάζει τη φορολογική συμμόρφωση των νομικών οντοτήτων;

Τα ερωτήματα αυτά έχουν ως στόχο να εμβαθύνουν στη σχέση μεταξύ των φορολογικών συντελεστών, της αντιλαμβανόμενης δικαιοσύνης και των επιπέδων συμμόρφωσης των επιχειρήσεων.

Με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα, μπορούμε να διατυπώσουμε τις ακόλουθες υποθέσεις:

Υπόθεση 1: Οι υψηλότεροι φορολογικοί συντελεστές εισοδήματος επηρεάζουν αρνητικά τη φορολογική συμμόρφωση των νομικών οντοτήτων.

Υπόθεση 2: Η υψηλότερη αντιλαμβανόμενη αμοιβαιότητα-ανταποδοτικότητα από το κράτους όσον αφορά την παροχή παροχών και υπηρεσιών για τους φόρους που καταβάλλονται αυξάνει τη φορολογική συμμόρφωση των νομικών οντοτήτων.

Για την περαιτέρω ανάλυση των κύριων ερευνητικών ερωτημάτων, εξετάστε το ενδεχόμενο να αναλύσετε τον αντίκτυπο αυτών των παραγόντων σε διάφορες κατηγορίες, όπως

- Μέγεθος της εταιρείας (με βάση τον αριθμό των εργαζομένων): Μετριάζει το μέγεθος μιας επιχείρησης (μικρό έναντι μεγάλου) τη σχέση μεταξύ φορολογικών συντελεστών ή κρατικής αμοιβαιότητας και φορολογικής συμμόρφωσης;

- Έδρα της επιχείρησης (αστική έναντι αγροτικής ή πρωτεύουσα έναντι επαρχίας): Επηρεάζει η γεωγραφική θέση μιας επιχείρησης τη συμπεριφορά φορολογικής συμμόρφωσης σε σχέση με τους φορολογικούς συντελεστές και την αντιλαμβανόμενη κρατική αμοιβαιότητα;

Κεφάλαιο Πρώτο : Ορισμοί σχετικοί με τη φορολογία

1.1 Εισαγωγή Κεφαλαίου

Το θέμα της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής, θεωρείται πολύ σημαντικό ζήτημα στην Ε.Ε., καθώς η υψηλή φοροδιαφυγή αποτελεί μείζον πρόβλημα για όλες τις χώρες και ανά έτος χάνονται τεράστια ποσά χρημάτων ευρώ από τις φορολογικές αρχές. Αναμφίβολα, η φοροδιαφυγή θα πρέπει να περιοριστεί ή να εξαλειφθεί σημαντικά, με αποτέλεσμα την κοινωνική και φορολογική δικαιοσύνη (από την πλευρά των πολιτών) καθώς και υψηλότερα φορολογικά έσοδα για το κράτος (από μακροοικονομική / δημοσιονομική άποψη).

Επί του παρόντος, το γενικό κλίμα στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου, χαρακτηρίζεται εύθραυστο λόγω της πρόσφατης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, λαμβάνοντας επίσης υπόψη τις συνέπειες του ιού COVID-19 και της ενεργειακής κρίσης στις αγορές. Οι κυβερνήσεις προσπαθούν να αυξήσουν και να βελτιώσουν τα δημόσια οικονομικά των χωρών τους.

Τα φορολογικά έσοδα είναι η σημαντικότερη κατηγορία δημοσίων εσόδων και σχετίζονται με την είσπραξη φόρων. Τα φυσικά πρόσωπα και οι εταιρείες υποχρεούνται να πληρώσουν αυτούς τους φόρους και λαμβάνουν μέτρα για τη μείωση των φορολογικών τους υποχρεώσεων. Αυτές οι ενέργειες σχετίζονται με δραστηριότητες φοροδιαφυγής ή φοροαποφυγής (*Alm, 2011*).

Κατά συνέπεια, οι τεχνικές φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής, έχουν αποκτήσει αυξημένο ενδιαφέρον παγκοσμίως λόγω του γεγονότος ότι οι φορολογικές αρχές προσπαθούν να εντοπίσουν τις τεχνικές φοροδιαφυγής και να επιτύχουν υψηλότερα φορολογικά έσοδα.

1.2 Ορισμός της Φορολογίας

Γενικά, οι φόροι στην Ελλάδα χωρίζονται σε τρεις (3) βασικές διαφορετικές κατηγορίες ως εξής:

1. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται σε φόρους οι οποίοι επιβάλλονται σε εισοδήματα όπως π.χ. φόρο εισοδήματος εταιρειών και φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων.

2. Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται σε φόρους συναλλαγών ή φόρους κατανάλωσης, με το ΦΠΑ ως το πλέον συνηθισμένο. Άλλοι φόροι που περιλαμβάνονται σε αυτή την κατηγορία, είναι οι δασμοί κατά την ταξινόμηση των ιδιωτικών αυτοκινήτων και τα τέλη χαρτοσήμου στα δάνεια.

3. Η τρίτη κατηγορία φόρων περιλαμβάνει φόρους επί της ακίνητης περιουσίας ή φόρους κεφαλαίου όπως φόρους κληρονομιάς και φόρους επί της ιδιοκτησίας ακινήτων.

1.3 Η Έννοια της Φορολογικής Συμμόρφωσης

Η φορολογική συμμόρφωση είναι ο βαθμός στον οποίο άτομα και εταιρείες συμμορφώνονται με τους φορολογικούς νόμους της χώρας τους. Με άλλα λόγια, ο βαθμός στον οποίο δηλώνουν εισοδήματα, υποβάλλουν δηλώσεις ή πληρώνουν εμπρόθεσμα τους φόρους τους (*Artavanis, Morse, Tsoutsoura, 2015*).

Η φορολογική συμμόρφωση είναι ένας κρίσιμος παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει και να περιορίσει τη φοροδιαφυγή στις περισσότερες χώρες. Χωρίς αμφιβολία, τα υψηλά πρόστιμα και η ακαμψία των ελέγχων τα προηγούμενα χρόνια δεν ήταν αρκετά για να περιορίσουν οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις τις συνέπειες της φοροδιαφυγής. Αυτή ήταν και η περίπτωση της Ελλάδας όπου τα εξαιρετικά υψηλά πρόστιμα για φοροδιαφυγή είχαν ως αποτέλεσμα τεράστιες καθυστερημένες φορολογικές πληρωμές που δεν διευθετήθηκαν ποτέ (*Balafoutas, et al., 2015*).

Επιπλέον, η φορολογική συμμόρφωση φαίνεται ότι δεν έχει επιτευχθεί από τις κυβερνήσεις και φαίνεται ότι στις περισσότερες περιπτώσεις οι φορολογούμενοι συμμορφώνονται με τους φορολογικούς νόμους μόνο λόγω της εξουσίας των φορολογικών αρχών. Με άλλα λόγια, η φορολογική συμμόρφωση είναι περισσότερο αναγκαστική συμμόρφωση (*Artavanis, Morse, Tsoutsoura, 2015*).

Η φορολογική συμμόρφωση έγινε σημαντικό ερευνητικό θέμα τα τελευταία χρόνια. Υπάρχουν πολλές έρευνες που επιχειρούν να αναλύσουν τη συμπεριφορά των φορολογουμένων από διάφορες απόψεις, όπως ψυχολογική, πολιτική, κοινωνική και οικονομική. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον βαθμό φορολογικής συμμόρφωσης είναι διαφορετικοί από χώρα σε χώρα (*Andreoni, Erard, & Feinstein, 1998*). Αυτοί οι παράγοντες χωρίζονται σε οικονομικούς όπως φορολογικός συντελεστής, επίπεδο εισοδήματος, φορολογικός έλεγχος, πιθανότητες ελέγχου, πρόστιμα και κυρώσεις και μη οικονομικούς παράγοντες όπως η στάση απέναντι στους φόρους, η δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος και οι προσωπικοί και κοινωνικοί κανόνες (*Barbuta- Misu, 2014*).

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με μια νέα έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 550 μικρές επιχειρήσεις, υπάρχει ισχυρή σύνδεση μεταξύ της ποιότητας των πολιτικών και φορολογικών θεσμών και η εμπιστοσύνη παίζει τον σημαντικότερο ρόλο στην αύξηση της φορολογικής συμμόρφωσης των Ελλήνων πολιτών (*Καπλάνογλου, Ράπανος & Δασκαλάκης, 2016*).

Το «ολισθηρό πλαίσιο»(the "slippery slope" framework) φορολογικής συμμόρφωσης (*Kirchler, Hoelzl & Wahl, 2008*) είναι μια από τις πρόσφατες έννοιες που χρησιμοποιήθηκαν για την καλύτερη εξέταση της αλληλεπίδρασης μεταξύ φορολογουμένων και φορολογικών αρχών, υποθέτοντας ότι οι πληρωμές φόρων επηρεάζονται από την εμπιστοσύνη στις πρακτικές της κυβέρνησης και στη δύναμη των φορολογικών αρχών. Είναι πιθανό ότι οι άνθρωποι πληρώνουν τους φόρους τους επειδή θέλουν ή επειδή υποχρεώνονται να το κάνουν. Η αύξηση της εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση σημαίνει εθελοντική συμμόρφωση, ενώ η αύξηση της εξουσίας των φορολογικών αρχών σημαίνει επιβεβλημένη ,αναγκαστική συμμόρφωση.

Η προώθηση της φορολογικής ευαισθητοποίησης και της φορολογικής συμμόρφωσης προωθείται επίσης σε επίπεδο ΕΕ μέσω μιας πιλοτικής πρωτοβουλίας που αποσκοπεί στη διαφώτιση των νέων ευρωπαϊών πολιτών σχετικά με τους φόρους και τις επιπτώσεις τους στην καθημερινή ζωή, προωθώντας έτσι μια φορολογική κουλτούρα ("TAXEDU").

Στόχος της πύλης "TAXEDU" είναι η ενίσχυση του οικονομικού αλφαριθμητισμού των νέων Ευρωπαίων, με στόχο τη μείωση της φοροδιαφυγής και της φορολογικής απάτης σε ολόκληρη την Ευρώπη μέσω της βελτίωσης της πρόσβασης στην πληροφόρηση και την εκπαίδευση. Επιπλέον, επιδιώκει να ενημερώσει τους Ευρωπαίους πολίτες για τις υπηρεσίες και τα πλεονεκτήματα που επιτρέπει η φορολογία, όπως η εκπαίδευση και η υγειονομική περίθαλψη.

Αν και η θρησκεία δεν είναι παράγοντας που λαμβάνεται υπόψη στις έρευνες των επιστημόνων ως μια μεταβλητή για την μέτρηση της φοροδιαφυγής, το γεγονός πως ο ρόλος των θρησκειών είναι να αποτρέπουν αποκλίνουσες συμπεριφορές (*Riahi-Belkoui, 2004, 141*) θα μπορούσε να εμποδίσει τους θρησκευόμενους φορολογούμενους από την φοροδιαφυγή ως μια παράνομη πράξη (*Grasmick et al. (1991)*). Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο ατομικής θρησκευτικότητας, τόσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο φοροδιαφυγής σε μια χώρα.

1.4 Ορισμός της Φοροδιαφυγής

Φοροδιαφυγή είναι η παράνομη και σκόπιμη δραστηριότητα κατά την οποία ένα άτομο ή μια εταιρεία αποφεύγει σκόπιμα να πληρώσει ή να υποπληρώσει μια πραγματική φορολογική υποχρέωση. Υπάρχει ένα μεγάλο πλήθος τεχνικών που χρησιμοποιούν οι φοροφυγάδες για να αποκομίσουν μεγάλα οφέλη.

Για παράδειγμα, στον φόρο εισοδήματος εταιρειών, οι εταιρείες μπορούν να δηλώσουν χαμηλότερες πωλήσεις ή να υπερεκτιμήσουν τις εκπτώσεις. Από πλευράς ΦΠΑ, μπορούν να λαμβάνουν εικονικά τιμολόγια προκειμένου να πληρώσουν χαμηλότερα ποσά ΦΠΑ στις μηνιαίες δηλώσεις ΦΠΑ. Οι φόροι ακίνητης περιουσίας μπορούν να αποφευχθούν με την υποτίμηση της περιουσίας (Alm, 2011).

1.5 Ορισμός της Σκιώδους Οικονομίας (Παραοικονομία)

Η σκιώδης οικονομία είναι ένας όρος που συνδέεται στενά με τη φοροδιαφυγή και αυτή είναι η παραοικονομία. Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ορισμών για την παραοικονομία, καθώς περιλαμβάνει πολλές οικονομικές δραστηριότητες. Με βάση έναν ευρέως χρησιμοποιούμενο ορισμό, περιλαμβάνει όλες τις μη καταχωρημένες οικονομικές δραστηριότητες που θα συνέβαλαν στο επίσημα υπολογισμένο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, εάν οι δραστηριότητες καταγράφονταν. Σύμφωνα με τον *Smith (1994)*, «η παραοικονομία είναι η βασισμένη στην αγορά παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, νόμιμων ή παράνομων, που διαφεύγει του εντοπισμού στις επίσημες εκτιμήσεις του ΑΕΠ».

1.6 Ορισμός της Φοροαποφυγής

Η φοροαποφυγή είναι η χρήση νομικών μεθόδων ή «κενών» στη φορολογική νομοθεσία, προκειμένου να αποφευχθεί η εσκεμμένη πληρωμή ή η υποκαταβολή μιας φορολογικής υποχρέωσης. Αυτές οι μέθοδοι έχουν τη μορφή διαχωρισμού του εισοδήματος, των εκπτώσεων ή πιστώσεων με σκοπό τη μείωση της φορολογικής υποχρέωσης ή την αναβολή των φόρων. Η τιμολόγηση μεταβίβασης φαίνεται ότι είναι το βασικό εργαλείο στη φοροαποφυγή (Hampton & Sikka, 2017).

Η φοροαποφυγή είναι ιδιαίτερα αυξημένη στις μέρες μας, καθώς η παγκοσμιοποίηση και η συγκέντρωση κεφαλαίων σε μικρό αριθμό πολυεθνικών

εταιρειών παγκοσμίως, συνδράμει σε αυτό το φαινόμενο. Σύμφωνα με το άρθρο στο *Political Quarterly of Sikka (2015)*, οι τέσσερις μεγαλύτερες λογιστικές εταιρείες στον κόσμο, είχαν περίπου το 1/3 των συνδυασμένων παγκόσμιων εσόδων τους από φορολογικές συμβουλευτικές υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες αυτές προσφέρονται στις μεγαλύτερες εταιρείες στον κόσμο και περιλαμβάνουν προγράμματα φοροαποφυγής.

1.7 Σύγκριση Φοροδιαφυγής και Φοροαποφυγής

Υπάρχει σύγχυση μεταξύ των ορισμών της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής στην πράξη. Στην πραγματικότητα, αυτοί οι δύο όροι είναι διαφορετικοί τόσο σε όρους όσο και στην πράξη. Η φοροδιαφυγή είναι η παράνομη δραστηριότητα χωρίς συμμόρφωση με τους σχετικούς φορολογικούς νόμους, ενώ η φοροαποφυγή είναι η χρήση νόμιμων μεθόδων ή κενών για την απόκτηση φορολογικών οφελών.

1.8 Μέτρηση Φοροδιαφυγής

1.8.1 Προσεγγίσεις για τη Μέτρηση της Φοροδιαφυγής

Γενικά, υπάρχουν πολλές δυσκολίες στη μέτρηση της φοροδιαφυγής. Η κύρια δυσκολία είναι η έλλειψη αξιόπιστων πληροφοριών σχετικά με τη συμμόρφωση των φορολογουμένων (*Alm, 2011*). Υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις που έχουν ακολουθηθεί για τη μέτρηση της φοροδιαφυγής. Αυτές διαχωρίζονται σε παραδοσιακές και σύγχρονες προσεγγίσεις. Μερικές παραδοσιακές προσεγγίσεις που χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν για τον υπολογισμό του κόστους φοροδιαφυγής είναι οι ακόλουθες:

- ✓ Μέτρηση μέσω της χρήσης στοιχείων της παραοικονομίας: Οι *Alm* και *Embaye (2011)* υπολόγισαν τη σκιά οικονομία για 108 χώρες για τα έτη 1984 – 2006, χρησιμοποιώντας δεδομένα πίνακα. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η παραοικονομία αυξάνεται από χρόνο σε χρόνο και υπάρχει μια τάση η παραοικονομία να είναι υψηλότερη στις χώρες με χαμηλότερο εισόδημα.
- ✓ Μέτρηση μέσω μη υποβολής στοιχείων: Αυτή η προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε στη Τζαμάικα στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και υπολόγιζε ότι το ποσό του αδήλωτου εισοδήματος ήταν 28% του αναφερόμενου εισοδήματος (*Alm, 2011*).

✓ Μέτρηση της διαδικτυακής διαφυγής πωλήσεων μέσω συναλλαγών στο Διαδίκτυο: Οι *Alm* και *Melnik* (2010) πραγματοποίησαν μια έρευνα και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η συνολική συμμόρφωση των πωλητών του eBay είναι περίπου 18%, αλλά η συμμόρφωση από μεγαλύτερους πωλητές είναι περίπου 50%.

Άλλη έμμεση παραδοσιακή προσέγγιση που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εκτίμηση της φοροδιαφυγής βασίζεται στα ίχνη φοροδιαφυγής που αφήνονται σε διάφορους δείκτες που μπορούν να εντοπιστούν, έτσι ώστε η φοροδιαφυγή να υπολογίζεται έμμεσα μέσω αυτών των ιχνών. Για παράδειγμα, ένας δείκτης μπορεί να είναι το «κενό» μεταξύ του εισοδήματος που αναφέρεται στις φορολογικές δηλώσεις και του εισοδήματος στους λογαριασμούς εθνικού εισοδήματος μιας χώρας (*Alm, 2011*). Όσον αφορά τις σύγχρονες προσεγγίσεις, υπάρχουν πολλές πρόσφατες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν βασισμένες σε νέες μεθόδους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών των μεθόδων είναι αυτές που χρησιμοποίησαν μέτρα με βάση την κατανάλωση (*Pissarides and Weber 1989*) ή με βάση την έκπτωση φόρου (*Feldman and Slemrod 2007*) ως δείκτη φοροδιαφυγής.

1.9 Φορολογική Ηθική, Δικαιοσύνη και Εκπαίδευση

Η φορολογική ηθική είναι επίσης ένας ακόμη τομέας σημαντικού ενδιαφέροντος για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, καθώς οι έρευνες αποτυπώνουν σταθερά μια σημαντική συσχέτιση μεταξύ του φορολογικού ήθους και της φορολογικής συμμόρφωσης (*Cummings et al., 2009, Daude et al., 2013, Song, Yarbrough, 1978, Torgler and Schneider, 2007*). Έχει διαπιστωθεί ότι αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη φορολογική ηθική ο τρόπος που αντιλαμβάνονται τη δικαιοσύνη τα άτομα σε ένα φορολογικό σύστημα (*McKerchar et al., 2013*).

Παρά τις εκτεταμένες μελέτες που διαπιστώνουν μια σχέση μεταξύ της δικαιοσύνης και της φορολογικής ηθικής, ορισμένοι συγγραφείς υπονοούν ότι η σχέση αυτή είναι πιθανό να αμβλύνεται- ωστόσο, αυτό δεν έχει ακόμη διερευνηθεί επαρκώς στη βιβλιογραφία (*Hofmann et al., 2008*). Οι *Alexander, Balavac, Orlic* (2022) σε έρευνά τους προσπάθησαν να μετρήσουν τη σχέση μεταξύ της αντίληψης της φορολογικής δικαιοσύνης και της φορολογικής ηθικής θέτοντας έναν επιπλέον παράγοντα, μια επιπλέον μεταβλητή εκτός από αυτές της ισότητας και των

προσωπικών στόχων των φορολογουμένων, διερεύνησαν το επίπεδο του οικονομικού και φορολογικού αλφαριθμητισμού (Financial and tax literacy-FTL) και τον αντίκτυπο που έχει στη σχέση μεταξύ δικαιοσύνης και φορολογικής ηθικής.

Η σχέση της εκπαίδευσης με την ευρύτερη έννοια, με τη φορολογική ηθική, έχει εξεταστεί σε αρκετές εργασίες, αλλά σχετικά λίγες εξετάζουν την επιρροή της γνώσης των οικονομικών και φορολογικών θεμάτων, ειδικά. Οι *Song* και *Yarbrough* (1978) ήταν ίσως οι πρώτοι που εξέτασαν τις επιρροές στη φορολογική ηθική και την επίδραση της μεγαλύτερης φορολογικής γνώσης, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η μεγάλη φορολογική γνώση οδηγεί σε υψηλότερη φορολογική ηθική.

Η βαθύτερη κατανόηση της σχέσης μεταξύ των οικονομικών και φορολογικών γνώσεων και της φορολογικής ηθικής είναι σημαντική για τη δυνατότητα ανάπτυξης των κατάλληλων παρεμβάσεων από τους υπευθύνους που ασκούν πολιτική ώστε να αυξηθεί η φορολογική ηθική των φορολογουμένων και με την έρευνά τους προσπάθησαν να καλύψουν αυτό το κενό που δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς.

Οι *Alexander, Balavac, Orlic* (2022) όρισαν σαν οικονομικό και φορολογικό αλφαριθμητισμό την γνώση των οικονομικών και φορολογικών νόμων και την ικανότητα της εφαρμογής τους σε ένα συγκεκριμένο οικονομικό και φορολογικό σενάριο ,διαχωρίζοντάς τους από τη γενική εκπαίδευση. Οι *Niemirowski et al.* (2002) υποστήριξαν ότι τα χαμηλά επίπεδα φορολογικών γνώσεων συνδέονται με αρνητικές στάσεις απέναντι στη φορολογία, ενώ η τάση είναι αντίθετη όταν οι ερωτώμενοι έχουν καλύτερη γνώση.

Για την έρευνά τους επέλεξαν το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Ηνωμένες Πολιτείες, δύο χώρες οι οποίες εισήγαγαν από την προηγούμενη δεκαετία προγράμματα εκπαίδευσης στη φορολογία με στόχο να αυξήσουν τον φορολογικό αλφαριθμητισμό και να μειώσουν το φορολογικό κενό. Τα ευρήματα δείχνουν ότι η διαμόρφωση των ερωτήσεων, των δηλώσεων και των σεναρίων που χρησιμοποιούν οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής για τον προσδιορισμό του φορολογικού ήθους θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όταν διερευνούν τους καθοριστικούς παράγοντες της

φορολογικής ηθικής. Ο προσανατολισμός των κοινωνικών αξιών μπορεί να χειραγωγηθεί με λεπτές παρεμβάσεις όπως η διαμόρφωση και ο τρόπος που διατυπώνονται τα ερωτήματα. Η φορολογική συμμόρφωση μπορεί να "διαμορφωθεί ως δίλημμα δημόσιου αγαθού (Brizi at al., 2015).

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μεταβλητές ενδιαφέροντος (αλφαριθμητισμός και δικαιοσύνη) καθώς και οι μεταβλητές ελέγχου έχουν διαφορετικές επιδράσεις στα ατομικά επίπεδα φορολογικού ηθικού, ανάλογα με το αν το ηθικό μετριέται με *θετικά ή αρνητικά* διατυπωμένες δηλώσεις. Επίσης από τα ευρήματα προέκυψε ότι η FTL (Financial and Tax Literacy) ενισχύει την επίδραση της δικαιοσύνης στη φορολογική ηθική. Ωστόσο, η σημασία της επίδρασης εξαρτάται από το πλαίσιο στο οποίο μετριέται η φορολογική ηθική. Όταν οι ερωτήσεις για τη φορολογική ηθική ήταν θετικά πλαισιωμένες, *πχ. «παρακαλώ πείτε μου αν πιστεύετε ότι η φοροδιαφυγή είναι δικαιολογημένη ακόμη και αν τα περισσότερα από τα χρήματα που εισπράττονται δαπανώνται με σύνεση»*,

η επίδραση της δικαιοσύνης δεν εξαρτάται από τις ειδικότερες γνώσεις φορολογικών θεμάτων. Όταν οι ερωτήσεις ήταν αρνητικά πλαισιωμένες,

πχ. «παρακαλώ πείτε μου αν πιστεύετε ότι η φοροδιαφυγή είναι δικαιολογημένη αν τα χρήματα που εισπράττονται δαπανώνται για έργα που δεν με ωφελούν»

Η φορολογική ηθική ενισχυόταν όταν το άτομο αντιλαμβάνεται το φορολογικό σύστημα ως δίκαιο συνολικά και ατομικά, αλλά η επίδραση ήταν στατιστικά σημαντική μόνο για τους πιο οικονομικά και φορολογικά καταρτισμένους ερωτηθέντες και δεν έχει καμία επίδραση στο φορολογικό ηθικό των ερωτηθέντων με μικρότερη γνώση. Συνολικά, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αντιλαμβανόμενη φορολογική δικαιοσύνη έχει επίδραση στη φορολογική ηθική.

Τα ευρήματα αυτά μπορεί να φανούν πολύ χρήσιμα όταν οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής χρησιμοποιούν ποιοτικές ή ποσοτικές μεθόδους για να εξακριβώσουν τη φορολογική ηθική καθώς πρέπει να εξετάζεται η διαμόρφωση των ερωτήσεων, των δηλώσεων ή των σεναρίων. Αυτό μπορεί να χρησιμεύσει στη διαφημιστική εργασία που παράγεται για τις φορολογικές αρχές η οποία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την

επιρροή του πλαισίου της παρουσίασης των θέσεων για την επίτευξη του στόχου των αρχών.

Η φορολογική συμμόρφωση θα μπορούσε να βελτιωθεί, δίνοντας μεγαλύτερη προσοχή στον τρόπο διαμόρφωσης του υλικού μιας καμπάνιας των φορολογικών αρχών καθώς θα μπορούσε να συμβάλει στην αύξηση του φορολογικού ηθικού των φορολογουμένων. Η αύξηση του επιπέδου φορολογικής γνώσης θα μπορούσε να έχει διπλό όφελος. Η βελτίωση της γνώσης δεν έχει μόνο θετικό αντίκτυπο στη φορολογική ηθική, όπως φαίνεται και σε προηγούμενες έρευνες, αλλά θα μπορούσε να πολλαπλασιαστεί μέσω της επίδρασης της δικαιοσύνης.

Σε μια άλλη μελέτη (*David Rodriguez-Justicia, Bernd Theilen, 2017*) αναλύεται ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση του φορολογικού ήθους.

Λαμβάνοντας υπόψη τις γνώσεις από τη βιβλιογραφία της ψυχολογίας και της πολιτικής επιστήμης, οι ερευνητές εξήγαγαν δύο υποθέσεις.

Πρώτον, ότι τα άτομα που λαμβάνουν υψηλότερα άμεσα οφέλη από το κράτος εμφανίζουν υψηλότερο φορολογικό ήθος και ότι αυτή η επίδραση είναι πιο έντονη για τα άτομα με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο επειδή έχουν μεγαλύτερη επίγνωση της σχέσης μεταξύ των φορολογικών πληρωμών και των ωφελειών που λαμβάνουν από το κράτος.

Τα αποτελέσματά τους έδειξαν ότι η εκπαίδευση, πράγματι, έχει σημαντική επίδραση στο φορολογικό ηθικό για τα άτομα που είναι δικαιούχοι του κράτους πρόνοιας (δηλ. οι άνεργοι, οι συνταξιούχοι κ.λπ.)

Δεύτερον, καθώς οι πιο μορφωμένοι είναι καλύτερα ενημερωμένοι, στην υπόθεση 2 δήλωσαν ότι το μορφωτικό επίπεδο επηρεάζει θετικά (αρνητικά) το φορολογικό ήθος όταν τα έμμεσα οφέλη που αποκομίζουν οι πολίτες από το κράτος πρόνοιας είναι μεγάλα (μικρά).

Τα αποτελέσματά τους επιβεβαίωσαν αυτή την υπόθεση. Διαπιστώθηκε ότι οι πιο μορφωμένοι παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα φορολογικού ήθους σε χώρες με

καλύτερη ποιότητα υπηρεσιών, δίκαιότερο φορολογικό σύστημα και πιο διαφανείς θεσμούς.

Στην Ελλάδα, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Σχεδίου του 2016, η Διεύθυνση Φορολογικής Συμμόρφωσης, βασική υπηρεσία του Υπουργείου Οικονομικών, ανέλαβε, σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, να αναλάβει πρωτοβουλίες για τη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων με στόχο την ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης.

Στόχος του προγράμματος αυτού είναι να ευθυγραμμιστεί με παρόμοιες πρωτοβουλίες που έχουν αναλάβει άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια συλλογική προσπάθεια καταπολέμησης των αρνητικών αντιλήψεων για τη φορολογία και τη σημασία της. Αυτό πρόκειται να επιτευχθεί όχι απλώς με την αντιγραφή των στρατηγικών αυτών των κρατών, αλλά με την καινοτόμο προσαρμογή τους στα μοναδικά χαρακτηριστικά και το πολιτισμικό πλαίσιο της Ελλάδας. Η έρευνα ήταν πανελλαδική αφορούσε την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Δημοτικά Γυμνάσια και Λύκεια ,δημόσια και ιδιωτικά).

Τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν ενθαρρυντικά, όπως και η συμμετοχή των εκπαιδευτικών που απαιτούνταν ώστε να είναι αξιόπιστη η έρευνα ήταν περίπου διπλάσια του απαιτούμενου δείγματος 1.871 αντί 973.

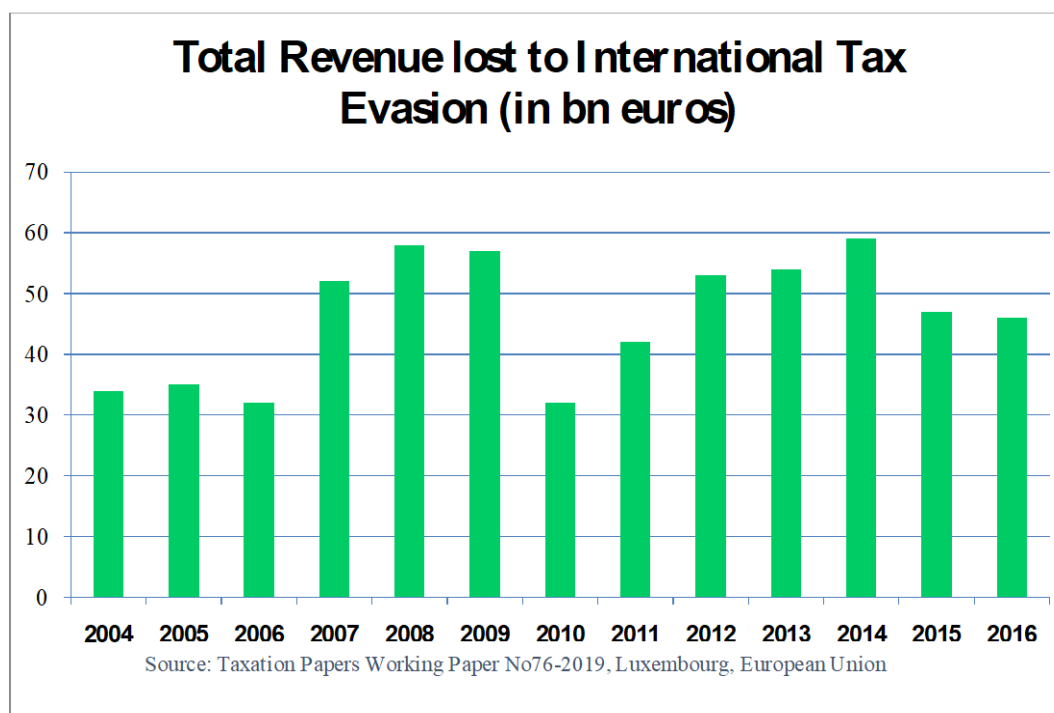
Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 90% αντιμετωπίζουν απόλυτα θετικά την εισαγωγή ενός τέτοιου προγράμματος στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Το 82% των εκπαιδευτικών θεωρεί την εφαρμογή των προτεινόμενων προγραμμάτων αναγκαία και ζωτικής σημασίας, ενώ το 78% είναι της γνώμης ότι τα προγράμματα αυτά μπορούν να καλλιεργήσουν μια φορολογική συνείδηση διαφορετική από την τρέχουσα. Επιπλέον, το 83% των εκπαιδευτικών πιστεύει ότι η ανάπτυξη αυτών των προτεινόμενων πρωτοβουλιών είναι λογική και θα μπορούσε να λειτουργήσει αποτρεπτικά κατά της φοροδιαφυγής. Ωστόσο, είναι σημαντικό να επισημανθούν οι μικρές επιφυλάξεις τους σχετικά με την αποτελεσματικότητα του προγράμματος (με έναν στους πέντε εκπαιδευτικούς να εκφράζει αβεβαιότητα ή αμφιβολία), και ομοίως, ένας στους πέντε εκφράζει επίσης σκεπτικισμό σχετικά με τον αντίκτυπό του.

Η συναίνεση μεταξύ των περισσότερων εκπαιδευτικών είναι ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που αποσκοπεί στην ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης θα πρέπει να ενσωματωθεί σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια), με το 61% να τάσσεται υπέρ της ένταξής του. Ωστόσο, σχεδόν το 60% από αυτούς πιστεύει επίσης ότι μπορεί να μην είναι κατάλληλο για κάθε τάξη.

1.10 Στατιστικά Στοιχεία για Φοροδιαφυγή στην Ε.Ε.

Η φοροδιαφυγή στην Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι το σημαντικότερο πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσουν τα μέλη της Ε.Ε., προκειμένου να αυξήσουν τα δημόσια έσοδά τους. Αυτά συμβαίνουν σε χώρες, τόσο στην ΕΕ όσο και παγκοσμίως. Υπάρχουν τεράστια ποσά που χάνονται από τα μέλη της ΕΕ λόγω φοροδιαφυγής (*Murphy, 2019*). Με βάση το φορολογικό έγγραφο 76-2019 που συνέταξε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με τη διεθνή φοροδιαφυγή από τα κράτη μέλη της ΕΕ, τα έσοδα που χάθηκαν από τη φοροδιαφυγή φυσικών προσώπων σε δισεκατομμύρια ευρώ απεικονίζονται στο παρακάτω σχήμα:

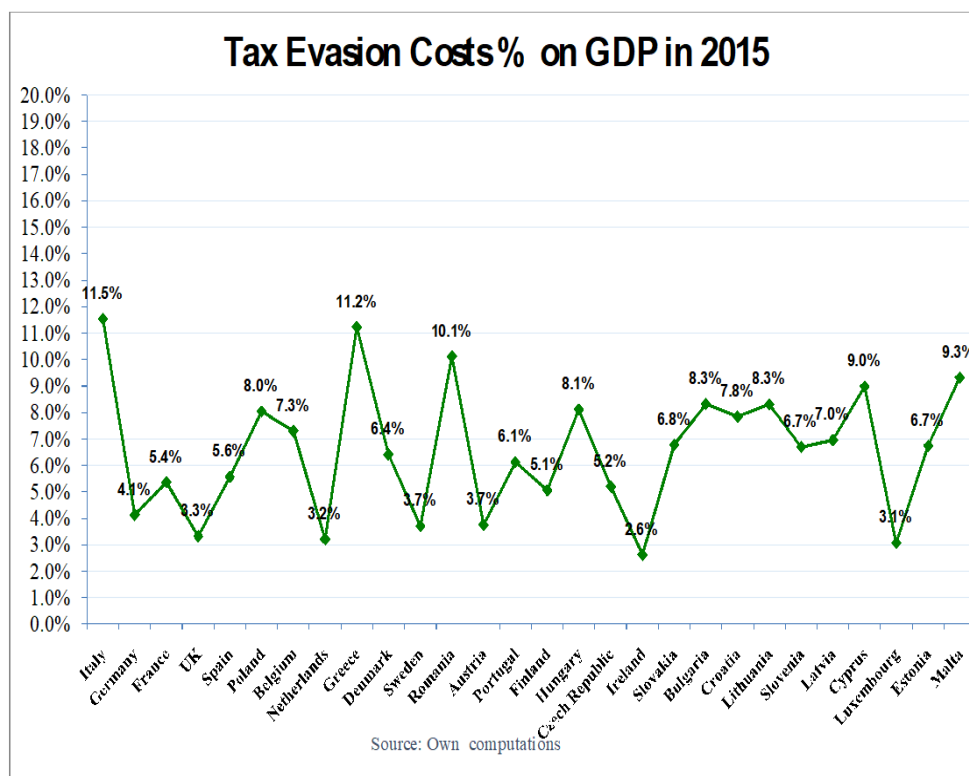
Διάγραμμα 1.1 Συνολικά χαμένα έσοδα από τη διεθνή φοροδιαφυγή (σε δισεκατομμύρια ευρώ)

Πηγή: Taxation Papers Working Paper No76-2019, Λουξεμβούργο, Ευρωπαϊκή Ένωση

Η μεθοδολογία των παραπάνω στοιχείων βασίζεται στις εκτιμήσεις του υπεράκτιου πλούτου ανά χώρα υποθέτοντας ποσοστά μη συμμόρφωσης με βάση τη βιβλιογραφία. Τα μέσα ετήσια έσοδα που χάνονται από τη διεθνή φοροδιαφυγή για τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την περίοδο 2006-2014 υπολογίζονται σε 46,23 δισεκατομμύρια ευρώ. Τα χαμηλότερα εκτιμώμενα χαμένα έσοδα είναι το 2006 (32 δισεκατομμύρια ευρώ) και τα υψηλότερα εκτιμώμενα χαμένα έσοδα είναι το 2014 (59 δισ. Ευρώ). Το 2016, τα έσοδα που χάθηκαν ανήλθαν σε 46 δισ. ευρώ. Τα παραπάνω αποτελέσματα υποθέτουν σταθερό ποσοστό μη συμμόρφωσης 75%.

Τον Ιανουάριο του 2019, μια μελέτη για την Ομάδα των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκπονήθηκε από τον *Murphy*. Το υψηλότερο κόστος φοροδιαφυγής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρατηρείται στην Ιταλία με 190,9 δισ. ευρώ ενώ το χαμηλότερο στη Μάλτα με 0,9 δισ. ευρώ. Η Ελλάδα βρίσκεται στην 9η θέση με 19,9 δισ. ευρώ για το 2015. Το κατά κεφαλήν κόστος φοροδιαφυγής υπολογίστηκε, διαιρώντας το κόστος φοροδιαφυγής σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα για το 2015 με τον πληθυσμό της την 1η Ιανουαρίου 2015. Το κόστος φοροδιαφυγής ανά χώρα για το 2015 συγκεντρώθηκε από το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου για την Ομάδα Σοσιαλιστών και Δημοκρατών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ο πληθυσμός από στοιχεία της Eurostat.

Σε ό,τι αφορά την κατά κεφαλήν φοροδιαφυγή, παρατηρείται ότι η Ιταλία βρίσκεται στην 1η θέση (3.140,0 ευρώ κατά κεφαλήν), ακολουθούμενη από τη Δανία (3.092,0 ευρώ ανά άτομο). Το χαμηλότερο ποσοστό παρατηρείται στη Βουλγαρία (527,62 ευρώ ανά άτομο). Η Ελλάδα βρίσκεται στην 8η θέση στο κατά κεφαλήν κόστος φοροδιαφυγής για το 2015 με 1.840,46 ευρώ. Το μέσο κόστος φοροδιαφυγής για το 2015 στις ευρωπαϊκές χώρες ανέρχεται σε 1.524,96 ευρώ. Στο παρακάτω σχήμα, απεικονίζεται το κόστος φοροδιαφυγής ως % επί του ΑΕΠ για κάθε χώρα της ΕΕ για το 2015:

Διάγραμμα Νο.1.2 - Κόστος φοροδιαφυγής % επί του ΑΕΠ ανά χώρα της ΕΕ το 2015, Ιδία Επεξεργασία

Επίσης το κόστος φοροδιαφυγής % επί του ΑΕΠ υπολογίστηκε, διαιρώντας το κόστος φοροδιαφυγής ανά χώρα για το 2015 με το ΑΕΠ της σε δισεκατομμύρια ευρώ για το 2015. Το κόστος φοροδιαφυγής ανά χώρα για το 2015 συγκεντρώθηκε από το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου για την Ομάδα Σοσιαλιστών και Δημοκρατών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενώ το ΑΕΠ σε δισεκατομμύρια ευρώ το 2015 από στοιχεία της Eurostat.

Η Ιταλία και η Ελλάδα είναι οι χώρες με το υψηλότερο κόστος φοροδιαφυγής % επί του ΑΕΠ για το 2015. Τα σχετικά ποσοστά είναι 11,5% και 11,2% αντίστοιχα. Τα χαμηλότερα ποσοστά παρατηρούνται στην Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο με 2,6% και 3,1% αντίστοιχα. Το μέσο ποσοστό του συνολικού κόστους φοροδιαφυγής στο ΑΕΠ για 28 χώρες το 2015 ανέρχεται στο 6,6%. Συμπερασματικά, η Ελλάδα έχει περίπου δύο φορές το μέσο ποσοστό των ευρωπαϊκών χωρών.

1.11 Αιτίες Φοροδιαφυγής των Επιχειρήσεων

Η φοροδιαφυγή των επιχειρήσεων, αποτελεί κυρίαρχο πρόβλημα όλων των οικονομιών ιδιαίτερα στις μέρες μας όπου με την παγκοσμιοποίηση η μεταφορά κεφαλαίων και η δημιουργία ή και η μεταφορά εταιρειών σε χώρες με ευνοϊκότερο φορολογικό καθεστώς έχει καταστεί ιδιαίτερα απλή. Οι κυβερνήσεις παγκοσμίως έχουν καταβάλει συντονισμένες προσπάθειες για να αντιμετωπίσουν τα αντιληπτά χαμηλά επίπεδα φορολογικής ηθικής, καθώς τα εθνικά κράτη αντιμετωπίζουν αντίστοιχα φορολογικά κενά (OECD, 2015).

Έτσι, αν και η (μη) συμμόρφωση με τα φορολογικά συστήματα μπορεί να εξεταστεί μέσα από το πρίσμα του ιδιοτελούς οικονομικού αντικτύπου, όπως πρώτοι διατύπωσαν οι *Allingham και Sandmo (1972)*, η φορολογική συμμόρφωση μπορεί να "διαμορφωθεί ως δίλημμα δημόσιου αγαθού (*Brizi at all., 2015, 24*) με τον προσανατολισμό στις κοινωνικές αξίες να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα *Grosch και Rau (2017)*.

Οι παράγοντες που συντελούν στην φοροδιαφυγή αποτρέποντας το άτομο να καταβάλει τους φόρους που του αναλογούν είναι σύνθετοι. Κατά τους *Luttmer and Singhal (2014, p. 155)* η φορολογική συμμόρφωση περιλαμβάνει ένα μείγμα βαθύτερων κινήτρων και μηχανισμών που κατηγοριοποιείται σε πέντε παράγοντες.

- ✓ *Ενδογενείς* : την ωφέλεια που θα αποκομίσει το άτομο από το ποσό του φόρου που το άτομο αποφασίζει να καταβάλει,
- ✓ *Ανταποδοτικότητα* : την ωφέλεια που λαμβάνει από την παροχή των δημόσιων αγαθών και την αντίληψη για την φορολογική δικαιοσύνη.
- ✓ *Κοινωνική επιρροή και επιρροή των όμοιων του* : την επίδραση της συμπεριφοράς των τρίτων ως προς το ποσό του φόρου που είναι διατεθειμένοι να καταβάλλουν
- ✓ *Διαχρονικοί εθιμικοί παράγοντες* που υπάρχουν σε βάθος χρόνου και περνούν από γενιά σε γενιά.
- ✓ *Ατελείς πληροφόρηση* : πχ. παραπληροφόρηση για την δυνατότητα εντοπισμού της φοροδιαφυγής.

Τα αποτελέσματα μελετών έχουν αναδείξει ότι οι εθιμικοί παράγοντες που συνδέονται με την κουλτούρα μιας χώρας και όχι τόσο οικονομικοί, συνδέονται στενά με την φορολογική συμπεριφορά των ατόμων και επιχειρήσεων (*Riahi-Belkaoui, 2004*). Οι *Tsakumis, Curatola, και Porcano (2007)* σε μελέτη τους μεταξύ πενήντα χωρών για τη σχέση κουλτούρας και επιπέδων φοροδιαφυγής κατέλεξαν πως όσο μεγαλύτερη είναι η οικονομική, εργασιακή αβεβαιότητα, η ανισότητα στις ιεραρχικές δομές, όπου οι λιγότερο ισχυροί άνθρωποι σε μια κοινωνία αποδέχονται την ανισότητα στην εξουσία και τη θεωρούν φυσιολογική, οι διακρίσεις ανάλογα με το φύλο, ο ατομικισμός, οι δεσμοί που έχουν τα άτομα μεταξύ τους, η αδυναμία επιβολής της φορολογικής νομοθεσίας, η έλλειψη εμπιστοσύνης στην πολιτεία και η θρησκοληψία, τόσο μεγαλύτερα είναι τα επίπεδα της φοροδιαφυγής επαληθεύοντας την έρευνα του *Hofstede's (1980)* σχετικά με τις ιεραρχικές δομές, την άνιση κατανομή της εξουσίας και την αρνητική επίδραση στην φορολογική συμμόρφωση.

Η εφαρμογή των νόμων, η δικαιοσύνη και η επιβολή της νομοθεσίας αποτελούν θεμέλιο λίθο για την φορολογική συμμόρφωση. Η ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της νομοθεσίας επιπλέον εξασφαλίζει και την αποτροπή των φαινομένων διαφθοράς των κρατικών λειτουργών και αποτρέπει επιεική μεταχείριση σε όφελος μιας μερίδας φορολογουμένων (*Eigen, 2002, Brunetti & Weder, 2003*).

Αντίθετα η αυθαίρετη και αδύναμη εφαρμογή της νομοθεσίας ενθαρρύνει τα φαινόμενα διαφθοράς και της φοροδιαφυγής (*Schneider and Enste, 2002*). Η διαφθορά μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορες μορφές, όπως δωροδοκία, υπεξαίρεση, εκβιασμός, προστασία, ρύθμιση, ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ φορολογουμένων και κρατικών λειτουργών, πολιτικές παρεμβάσεις. Μια άλλη μορφή διαφθοράς περιλαμβάνει τις μεταγραφές υψηλόβαθμων δημοσίων υπαλλήλων στον ιδιωτικό τομέα και το αντίστροφο (*Martini 2014*).

Η εμπιστοσύνη στην πολιτεία, είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την φορολογική συμμόρφωση. Αν οι φορολογούμενοι αισθάνονται ότι το κράτος ενεργεί δίκαια και προς το συμφέρον τους, με την έννοια της ανταποδοτικότητας, τότε η φορολογική συμμόρφωση αυξάνεται. Το αίσθημα εμπιστοσύνης προς την πολιτεία

(Feld & Frey, 2002) βασίζεται σε μεγάλο βαθμό και σε ψυχολογικούς παράγοντες , όσο μεγαλύτερη η εμπιστοσύνη στην πολιτεία τόσο βελτιώνονται και ενισχύονται τα κίνητρα των φορολογουμένων να είναι και να παραμείνουν σύννομοι.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η πρόσφατη έρευνα των *Amir Allam et al.* (2023) που εξετάζει το ρόλο της ποιότητας του θεσμικού περιβάλλοντος στη σχέση μεταξύ των εθνικής κουλτούρας και της φοροδιαφυγής. Εξετάζοντας δεδομένα για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) κατά την περίοδο 2004-2018, διαπίστωσαν ότι η ποιότητα του θεσμικού περιβάλλοντος έχει διαμεσολαβητική επίδραση στη σχέση εθνικής κουλτούρας και φοροδιαφυγής, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής θα πρέπει να στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας των εθνικών θεσμών για τη μείωση της ανεπιθύμητης επιρροής της εθνικής κουλτούρας στα επίπεδα φοροδιαφυγής.

Πιο συγκεκριμένα, διαπίστωσαν ότι το κράτος δικαίου, η ποιότητα των νόμων και η κυβερνητική αποτελεσματικότητα είναι οι δείκτες ποιότητας του θεσμικού περιβάλλοντος που μεσολαβούν πλήρως στη σχέση της φορολογικής συμμόρφωσης με την εθνική κουλτούρα. Διαχώρισαν το δείγμα τους σε δύο μέρη σε παλαιότερες και νεότερες χώρες της ΕΕ. Η διάκριση αυτή ήταν εξαιρετικά σημαντική καθώς τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η φοροδιαφυγή είναι μεγαλύτερη σε νεότερες χώρες όπως η Ρουμανία και η Ελλάδα από ότι στις παλαιότερες χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο.

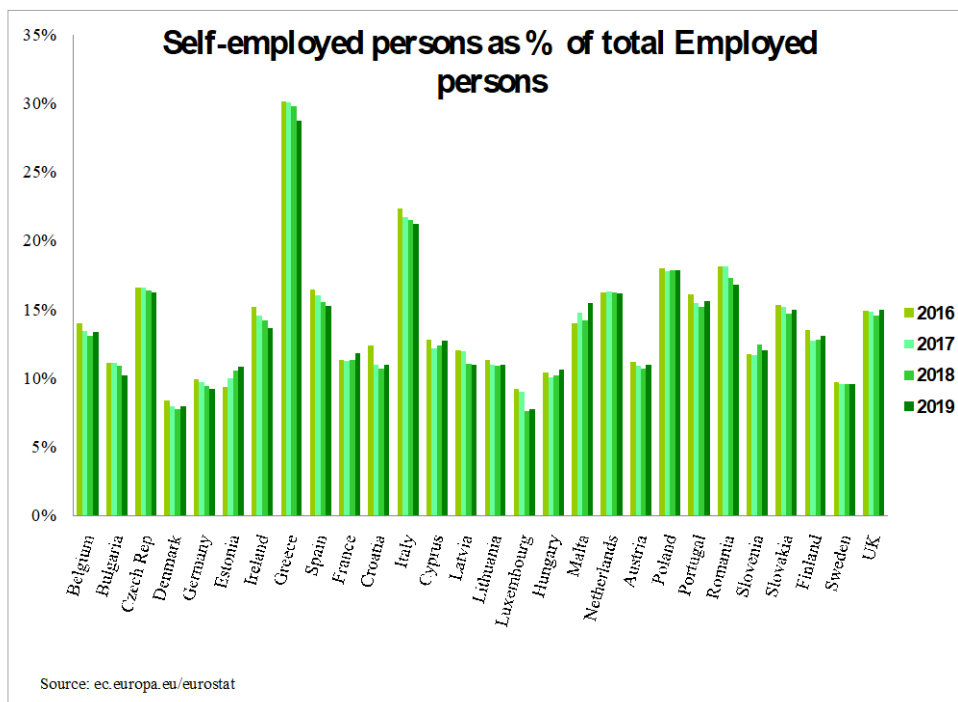
Επιπλέον στα αποτελέσματα της έρευνάς τους αποτυπώνεται μια μερική επίδραση της ποιότητας του θεσμικού περιβάλλοντος στις παλαιότερες χώρες της ΕΕ και μια πλήρη στις νεότερες χώρες της ΕΕ. Η ενίσχυση της ποιότητας του θεσμικού περιβάλλοντος μπορεί να διαδραματίσει σημαντικότερο ρόλο στις νεότερες χώρες της ΕΕ για να μειώσει τον αρνητικό αντίκτυπο των πολιτιστικών αξιών στη φοροδιαφυγή.

Κεφάλαιο Δεύτερο Η Φορολογική Ηθική των Επιχειρήσεων, Στατιστικά Στοιχεία

2.1 Τεχνικές Φοροδιαφυγής και Μη Φορολογικής Συμμόρφωσης στις Επιχειρήσεις στην Ελλάδα

Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν τη φοροδιαφυγή και την μη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τον *Καρακάση (2017)*, οι ακόλουθοι παράγοντες δυσκολεύουν την ελληνική πολιτεία να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της φοροδιαφυγής και την μη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, ως εξής:

Φύση και μέγεθος της αγοράς: Η ελληνική αγορά βασίζεται σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες. Σύμφωνα με μελέτες που έγιναν, οι ελεύθεροι επαγγελματίες αποκρύπτουν περίπου το 57-58,6% του εισοδήματός τους, ενώ οι μισθωτοί μπορούν να κρύψουν μόνο το 0,5-1%. Αυτό είναι επίσης ένα σοβαρό πρόβλημα όσον αφορά τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης. Ειδικότερα, οι μικρές επιχειρήσεις και οι αυτοαπασχολούμενοι μπορούν εύκολα να απασχολήσουν αδήλωτους εργαζόμενους και να αποφύγουν την καταβολή μεγάλων ποσών ευρώ σε ταμεία κοινωνικής ασφάλισης και έμμεσους φόρους. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολουμένων συνολικής απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση που ανέρχεται σε 30% περίπου για τα έτη 2016-2018 και 29% για το 2019. Σε σύγκριση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η Ιταλία βρίσκεται στην δεύτερη θέση με 22% την περίοδο 2016-2018 και 21% για το 2019. Οι αυτοαπασχολούμενοι ως % του συνόλου των απασχολουμένων φαίνονται στον παρακάτω πίνακα με βάση τα στοιχεία της Eurostat:

Σχήμα 2.1 Αυτοαπασχολούμενοι ως % των Συνολικών Μισθωτών

Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

Ο έλεγχος των μικρών επιχειρήσεων και των ελεύθερων επαγγελματιών είναι περίπλοκος. Είναι πολύ πιο δύσκολο να ελέγξεις χιλιάδες επιχειρήσεις παρά χίλιες εταιρείες (Καρακάσης, 2017)

Το περίπλοκο φορολογικό σύστημα: Το ελληνικό φορολογικό σύστημα είναι γραφειοκρατικό και υπάρχει έλλειψη προσωπικού υψηλής ειδικευσης. Τα θέματα αυτά σε συνάρτηση με το ότι τα αρχεία δεν έχουν μηχανογραφηθεί πλήρως σε πάσης φύσεως φόρους, καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη και χρονοβόρα την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής από τον φορολογικό ελεγκτή. Επιπλέον, οι συχνές φορολογικές “ρυθμίσεις” αποτελούν εμπόδιο στον μετριασμό του φαινομένου της φοροδιαφυγής. Σύμφωνα με άρθρο της Καθημερινής (Μάνδρου, 2016), οι ελληνικές κυβερνήσεις ψήφισαν 250 νέους φορολογικούς νόμους από το 1975 έως το 2016 ενώ στις ΗΠΑ, οι κυβερνήσεις έχουν επιβάλει μόνο 10 νέους φορολογικούς νόμους από το 1776 έως το 2016. Κατά την περίοδο 2014-2016, η ελληνική κυβέρνηση εφάρμοσε 6 νέους φορολογικούς νόμους με 71 εντελώς νέες φορολογικές ρυθμίσεις. Ενδεικτικά είναι τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τη γνώμη του επιχειρηματικού κόσμου σχετικά

με την πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων (89,05% ή 244 απαντήσεις σε σύνολο 274) διαφωνεί («διαφωνώ απολύτως» ή «διαφωνώ») ότι η «φορολογική νομοθεσία είναι απλή στην κατανόηση». Αντιθέτως, μόλις το 1,82% αυτών χαρακτηρίζει «απλή» την κατανόησή της. (I. Stamatopoulos, 2017)

2.2 Τεχνικές Φοροδιαφυγής Εισοδήματος και μη Φορολογική Συμμόρφωση των Επιχειρήσεων στην Ελλάδα

2.2.1 Εικονική- Ανακριβής Τιμολόγηση

Αυτή η τεχνική είναι πολύ διαδεδομένη στην Ελλάδα και χρησιμοποιείται από οντότητες προκειμένου να μειωθούν οι άμεσοι και έμμεσοι φόροι που πρέπει να καταβληθούν στο ελληνικό δημόσιο. Η διαδικασία που ακολουθείται είναι ότι μια οικονομική οντότητα εκδίδει τιμολόγια (υποτιμημένα, υπερτιμημένα) ή εικονικά (τιμολόγια για μη εκτελεσθείσες υπηρεσίες-ανύπαρκτες στο σύνολό τους ή μερικώς) προκειμένου να μειώσει τα κέρδη ή τις ζημίες καθώς και τον φόρο εισοδήματος που υποχρεούται να πληρώσει για μια συγκεκριμένη περίοδο.

Οι εκδότες αυτών των ψευδών τιμολογίων είναι συχνά εταιρείες που ακολουθούν απλά λογιστικά πρότυπα και είναι δύσκολο να εντοπιστούν από τις φορολογικές αρχές. Σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις, οι εταιρείες αυτές που εκδίδουν τα εικονικά τιμολόγια είναι συγγενείς εταιρείες, τον έλεγχο των οποίων ασκεί το ίδιο πρόσωπο που έχει τον έλεγχο της μητρικής εταιρείας.

Εικονικό τιμολόγιο -τύποι:

- Η έκδοση φορολογικού παραστατικού για μια συναλλαγή που είναι είτε εντελώς είτε εν μέρει ανύπαρκτη,
- Φορολογική απόδειξη που εκδόθηκε για συναλλαγή που πραγματοποιήθηκε από φυσικά πρόσωπα διαφορετικά από αυτά που αναφέρονται στο έγγραφο ή που περιλαμβάνει τουλάχιστον ένα φυσικό πρόσωπο το οποίο είναι άγνωστο στις φορολογικές αρχές επειδή δεν έχει δηλώσει την επιχειρηματική του δραστηριότητα,

- Ένα φορολογικό παραστατικό που φέρεται να έχει εκδοθεί ή παραληφθεί από μια εικονική εταιρεία, κοινοπραξία, συνεταιρισμό, ένωση ή οποιαδήποτε άλλη μορφή οργάνωσης ή από ένα φυσικό πρόσωπο που αποδεδειγμένα είναι εντελώς αποκομμένο από την εν λόγω συναλλαγή.
- Οι φορολογικές αποδείξεις που αναφέρουν αξία μικρότερη από την πραγματική αξία θεωρούνται ανακριβείς, ενώ εκείνες που αναφέρουν αξία μεγαλύτερη από την πραγματική αξία θεωρούνται πλασματικές για το τμήμα που υπερβαίνει την πραγματική αξία

2.2.2 Απόκρυψη Εσόδων / Υποδηλώσεις

Μια άλλη πολύ κοινή μέθοδος φοροδιαφυγής είναι η απόκρυψη εσόδων. Αυτή η πρακτική είναι πολύ συνηθισμένη και ακολουθείται κυρίως από μικρές επιχειρήσεις ή ελεύθερους επαγγελματίες προκειμένου να αποφύγουν την καταβολή υψηλών ποσών φόρων και ΦΠΑ. Συγκεκριμένα, επιχειρούν να επωφεληθούν από τη χαμηλή πιθανότητα εντοπισμού από τις φορολογικές αρχές και δεν εκδίδουν τα σχετικά τιμολόγια με αποτέλεσμα περιορισμένους άμεσους φόρους και ΦΠΑ. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται εξαιρετικά στην Ελλάδα, καθώς η οικονομία της χώρας βασίζεται σε αυτοαπασχολούμενους και μικρές επιχειρήσεις όπως αναφέρεται παραπάνω.

2.2.3 Φοροδιαφυγή με Χρήση Υπεράκτιων Οικονομικών Κέντρων ή Φορολογικών Παραδείσων

Οι φορολογικοί παράδεισοι ή τα υπεράκτια χρηματοπιστωτικά κέντρα είναι χώρες ή μέρη όπου επιτρέπονται περιορισμένοι ή χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές και οι επιχειρηματίες εκτός αυτών των τόπων μπορούν να ιδρύσουν εύκολα επιχειρήσεις. Αυτά τα υπεράκτια κέντρα ή φορολογικοί παράδεισοι έχουν συνήθως περιορισμένη δημόσια αποκάλυψη σχετικά με τις εταιρείες και τους ιδιοκτήτες τους. Έτσι, οι εταιρείες εκμεταλλεύονται και δημιουργούν εταιρείες «κέλυφος» ή «offshore» εταιρείες σε αυτές τις χώρες που υπάρχουν μόνο στα χαρτιά χωρίς υπαλλήλους και γραφεία.

Η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων δημοσιεύει κάθε χρόνο λίστα με τα κράτη που έχουν προνομιακό φορολογικό καθεστώς.

Ο κατάλογος αυτός είναι ιδιαίτερα σημαντικός καθώς οι δαπάνες που καταβάλλονται σε χώρες που περιλαμβάνονται στην λίστα δεν εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδά τους εκτός εάν ο υπόχρεος αποδείξει ότι αφορούν πραγματικές και συνήθεις συναλλαγές και δεν αφορούν τη μεταφορά κερδών με σκοπό την φοροαποφυγή.

Για παράδειγμα, ένα μικρό γραφείο σε έναν φορολογικό παράδεισο μπορεί να είναι φορολογική έδρα για εκατοντάδες εταιρείες. Παραδείγματα χωρών που θεωρούνται φορολογικοί παράδεισοι και δεν συνεργάζονται με άλλες χώρες είναι τα νησιά Κέιμαν, η Λιβερία και ο Παναμάς. Αυτές ονομάζονται μη συνεργάσιμες.

Είναι κοινή πρακτική για πολλές εταιρείες να ανοίγουν εταιρείες χαρτοφυλακίου σε αυτούς τους φορολογικούς παραδείσους για να μεταφέρουν κέρδη σε αυτές τις χώρες προκειμένου να αποφύγουν να πληρώσουν ή να πληρώσουν χαμηλούς εταιρικούς φόρους. Μια άλλη περίπτωση φοροδιαφυγής με τη χρήση υπεράκτιων εταιρειών ή εταιρειών με τον χαρακτηρισμό «κέλυφος», είναι όταν εταιρείες διανέμουν μερίσματα με περιορισμένους ή χωρίς φόρους μερίσματα.

Αυτό το φαινόμενο αποτελεί μια μορφή φοροαποφυγής.

Σύμφωνα με μελέτη του ΟΟΣΑ, σε παγκόσμιο επίπεδο, οι πολυεθνικές εταιρείες πληρώνουν φόρους για 2,140 τρισεκατομμύρια δολάρια από τα κέρδη τους ετησίως με συντελεστές κάτω του 15%. Από το ποσό αυτό, ένα σημαντικό μέρος, συγκεκριμένα το 53%, βρίσκεται σε περιοχές όπου ο μέσος ή ο ονομαστικός φορολογικός συντελεστής υπερβαίνει το 15%. Αυτό υποδηλώνει ότι αυτά τα κράτη εφαρμόζουν χαμηλότερους φορολογικούς συντελεστές σε ένα τμήμα των κερδών που αποκτούν. Ακόμη πιο αξιοσημείωτο είναι ότι το 10% των κερδών που φορολογούνται με συντελεστή κάτω του 5% βρίσκεται σε χώρες που έχουν δηλώσει φορολογικούς συντελεστές 15% ή περισσότερο. Συνολικά, από τα 5.900 τρισεκατομμύρια δολάρια σε ετήσια κέρδη, το 13% υπόκειται σε φορολόγηση με συντελεστές κάτω του 5% και το 23% φορολογείται με συντελεστές που κυμαίνονται από 5% έως 15%. Το

μεγαλύτερο μέρος των κερδών των πολυεθνικών εταιρειών υπόκειται σε φορολογικούς συντελεστές που κυμαίνονται μεταξύ 15% και 30% (ΗΜΕΡΗΣΙΑ 11/21/2023).

2.3 Φορολογική Ηθική των Πολιτών και η Εφαρμογή της στην Οικονομική Κρίση της Ελλάδος τη Περίοδο 2009-2015

Αν και η φορολογική ηθική αναφέρεται ως έννοια για πρώτη φορά στη δεκαετία του 1960 από τη «σχολή φορολογικής ψυχολογίας της Κολωνίας» (*Schmolders, 1970*), το συνηθισμένο σημείο εκκίνησης μιας βιβλιογραφικής ανασκόπησης για τη φορολογική ηθική ξεκινά με την κριτική της θεμελιώδους εργασίας των *Allingham και Sandmo (1972)* για τα κίνητρα παραγόντων για τη συμμόρφωση των φορολογουμένων.

Το συγκεκριμένο μοντέλο ήταν ένα απλό οικονομικό μοντέλο, προσαρμόζοντας το μοντέλο του *Becker (1968)* για το έγκλημα στη φοροδιαφυγή, στο οποίο οι φορολογούμενοι με ιδιωτικό όφελος- συμφέρον αποφασίζουν πόσα εισοδήματα θα δηλώσουν βάσει μιας ανάλυσης κόστους-οφέλους της (μη) συμμόρφωσης. Το μοντέλο των *Allingham και Sandmo (1972)* επικρίθηκε ευρέως ως ανεπαρκές για να εξηγήσει πλήρως τη συμμόρφωση του φορολογούμενου με δεδομένες πιθανότητες εντοπισμού (*2007, Torgler et al., 2010, McKerchar et al., 2013*).

Η φορολογική ηθική ορίζεται απλώς ως τα εγγενή κίνητρα για τα άτομα να πληρώνουν τους φόρους που τους αναλογούν (*Alm, Torgler, 2006, Frey, Torgler, 2007, Gordon, 1989*). Η φορολογική ηθική νοείται ως ένας κοινωνικός κανόνας που συνδέεται με την αντίληψη των κανονιστικών συμπεριφορών που σχετίζονται με τις πληρωμές φόρων (*Brizi et al., 2015*). Η έρευνα για τη φορολογική ηθική και τη φορολογική συμμόρφωση βρίσκει σταθερά μια σημαντική συσχέτιση μεταξύ των δύο (*Cummings et al., 2009, Daude et al., 2013, Song and Yarbrough, 1978, Torgler and Schneider, 2007*), γι' αυτό και οι στάσεις των φορολογουμένων, χρησιμοποιούνται συχνά ως αποδείξεις για τη μέτρηση του φορολογικού ηθικού. «*Η ερώτηση σχετικά με το φορολογικό ηθικό έχει να κάνει περισσότερο με το γιατί οι άνθρωποι δεν απατούν παρά με το γιατί το κάνουν*» (*Torgler, 2002*).

Οι *Torgler et al. (2007)* ανασκόπησαν επίσης την πρώιμη βιβλιογραφία που εξετάζε διάφορες θεωρητικές εκτιμήσεις, συμπεριλαμβανομένης μιας αλτρουιστικής προσέγγισης (*Chung, 1976*), της καντιανής ηθικής προσέγγισης (*Laffont, 1975, Sugden, 1984*) και κοινωνικών εθίμων (*Akerlof, 1980, Gordon, 1989, Myles and Naylor, 1996, Naylor, 1989*). Ο *Kornhauser (2007)* παρείχε επίσης μια ανασκόπηση του επόμενου κύματος βιβλιογραφίας (2000–2007), το οποίο ανέπτυξε περαιτέρω τις θεωρίες και τις έννοιες που καθιερώθηκαν στην προηγούμενη βιβλιογραφία. Η ανασκόπησή της εξέτασε την έρευνα του φορολογικού ηθικού σε τρεις βασικούς τομείς: γνωστικές και συναισθηματικές διεργασίες (*Fehr και Fischbacher, 2004, Kolstad, 2007, Mazar και Ariely, 2006*) και δημογραφικοί παράγοντες (*Hasseldine, Hite, 2003, McGee, Tyler, 2006, Torgler, 2003, 2006*).

Ο *Horodnic (2018)* παρείχε μια συστηματική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας του φορολογικού ηθικού αναγνωρίζοντας ότι οι διερευνηθέντες καθοριστικοί παράγοντες (με εξαίρεση τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά) του φορολογικού ηθικού μπορούν να χαρακτηριστούν ότι ανήκουν είτε σε επίσημους (π.χ. αρχές) είτε σε άτυπους (κοινωνικές νόρμες) θεσμούς. Η εμπιστοσύνη έχει βρεθεί ότι είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας, ειδικά όσον αφορά την οριζόντια (ομότιμη) και την κάθετη (αρχές) εμπιστοσύνη (*Horodnic, 2018*).

Εν ολίγοις, η βιβλιογραφία για τη φορολογική συμμόρφωση, εστιάζεται στον εντοπισμό των καθοριστικών παραγόντων του φορολογικού ηθικού, στη διερεύνηση της εμπιστοσύνης και της ισότητας σε διάφορες μορφές, θρησκευτικότητα και πολιτισμό. Προηγούμενες μελέτες έχουν δείξει ότι εκείνοι που είναι πιο πιθανό να έχουν χαμηλότερη φορολογική ηθική είναι νεότεροι, άνδρες, άνεργοι, χαμηλού εισοδήματος ή σε άτυπη απασχόληση.

Οι *Horodnic (2018)* και άλλοι προτείνουν ότι μπορεί να αντιπροσωπεύουν ομάδες-στόχους για μέτρα πολιτικής που σχετίζονται με εκστρατείες ευαισθητοποίησης ή να στοχεύουν σε άτομα με κατάλληλη φορολογική εκπαίδευση για να επιδιώξουν να αντιμετωπίσουν τη μη βέλτιστη κατά τα άλλα συμπεριφορά φορολογικής συμμόρφωσής τους από την οπτική γωνία της ευρύτερης κοινωνίας.

Η φορολογική ηθική παραμένει σημαντική ως έννοια, καθώς οι εθνικοί φορείς χάραξης πολιτικής και οι υπερεθνικοί οργανισμοί αντιμετωπίζουν τα φορολογικά κενά. Η Έκθεση του ΟΟΣΑ του 2015, με την ονομασία Building Tax Culture, αναγνωρίζει ότι η παγκόσμια κοινωνία «είναι μάρτυρας ενός μετασχηματισμού των σχέσεων κράτους-πολίτη και μιας πολιτισμικής αλλαγής στη φορολογική διοίκηση» (ΟΟΣΑ, 2015). Οι πόροι που στοχεύουν στη βελτίωση της εκπαίδευσης των φορολογουμένων και στη διευκόλυνση της μεγαλύτερης εκτίμησης για τις ατομικές συνεισφορές στις χώρες τους, θεωρούνται *αποδοτικοί* ως προς το κόστος για τη βελτίωση της συμμόρφωσης των φορολογουμένων.

Οι φορολογικές αρχές, αφού βασίζονταν σε μια κουλτούρα φόβου (π.χ. φόβος ότι οι φοροφυγάδες θα πιαστούν και θα τιμωρηθούν), αναγνωρίζουν τους πολίτες ως «*συμμάχους*», παρά ως απλούς «*πολίτες εκπλήρωσης των φορολογικών τους υποχρεώσεων*». Τούτου λεχθέντος, οι πολιτιστικές αλλαγές είναι αργές και η αντίληψη του κοινού για τις φορολογικές αρχές σε πολλές χώρες θα χρειαστεί χρόνο για να μεταβεί από την αντίληψη του εξαναγκασμού και της καταστολής σε εκείνη της εταιρικής σχέσης και της συμμαχίας (ΟΟΣΑ, 2015).

Οι τρόποι που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της φορολογικής ηθικής είτε μέσω ερευνών είτε μέσω πειραμάτων, είναι απαντήσεις σε μία ή περισσότερες ερωτήσεις, δηλώσεις ή σενάρια σχετικά με το βαθμό στον οποίο μπορεί να δικαιολογηθεί η φοροδιαφυγή. Πολλοί ερευνητές (Alm and Torgler, 2006, McGee and Tyler, 2006, Torgler, 2003, Torgler and Schneider, 2007) έχουν χρησιμοποιήσει δεδομένα από το World Values (WV) και τις Ευρωπαϊκές Έρευνες αξιών (EV) για την εξέταση των βασικών καθοριστικών παραγόντων του φορολογικού ηθικού.

Επίσης, οι McGee και Tyler (2006) καθιέρωσαν ένα σύνολο 18 ερωτήσεων στις οποίες διερευνήθηκαν τρεις θεωρίες στην έρευνά τους. Αν και έχει αναγνωρισθεί ότι οι απαντήσεις σε πολλαπλές ερωτήσεις σχετικά με το φορολογικό ηθικό βελτιώνουν την εγκυρότητα του μέτρου (Frey and Torgler, 2007, Lewis et al., 2009, Torgler et al., 2007), προηγούμενη έρευνα δεν εξέτασε τον αντίκτυπο της έμφασης του «*πλαisiού*» στον τρόπο που διατυπώνονται τα ερωτήματα στους ερωτηθέντες τους.

Ωστόσο, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση που προκλήθηκε το 2007, έχει ομολογουμένως λήξει το πρώτο εξάμηνο της δεκαετίας του 2010. Μολονότι, η πλήρης ανάκαμψη, παραμένει υπό αμφισβήτηση (Βλάχος, Παπαδόπουλος, Μπιτζένης, 2016). Η απαίτηση για μια ευρύτερη και πιο βιώσιμη ανάκαμψη οδήγησε τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) να αναλάβουν πρωτοβουλίες όπως το Επενδυτικό Σχέδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ευρώπη (γνωστό ως Σχέδιο Γιούνκερ), το οποίο οδήγησε στην ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Ταμείου για Στρατηγικές Επενδύσεις.

Άλλες πρωτοβουλίες όπως το «Πακέτο για την Απασχόληση» και η «Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την ενίσχυση της συνεργασίας για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας» αφορούν την καταπολέμηση της παραοικονομίας γενικά (και ειδικότερα της αδήλωτης εργασίας), η οποία αποτελεί μέρος της ατζέντας «Ευρώπη 2020». Οι συγκεκριμένες πρωτοβουλίες βασίζονται στη μετατροπή των δραστηριοτήτων της παραοικονομίας σε δραστηριότητες της επίσημης οικονομίας (π.χ. μετατροπή της αδήλωτης εργασίας σε κανονική απασχόληση) προκειμένου να ικανοποιηθεί ο στόχος της τόνωσης της επίσημης οικονομικής δραστηριότητας. Ο μετασχηματισμός απαιτεί πολιτικές που δεν θα σταματούσαν απλώς τις δραστηριότητες στη σκιώδη οικονομία, καθώς δεν είναι εγγυημένο ότι οι οικονομικοί παράγοντες που σταματούν τις δραστηριότητές τους στη παραοικονομία θα ξεκινήσουν νέες δραστηριότητες στην επίσημη οικονομία.

Η αποτυχία των διαδοχικών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής της Ελλάδας να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας μέχρι το 2016, απαιτούσε άμεσες ενέργειες που δεν θα συγκρούονταν με τα μέσα για την επίτευξη των στόχων του τελευταίου προγράμματος προσαρμογής (δεν πρέπει να απειλούν τους στόχους του προγράμματος). Μια ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση θα ήταν η μεταφορά δραστηριοτήτων από τη σκιώδη στην επίσημη οικονομία. Μια τέτοια ενέργεια θα αντιμετώπιζε τα μέτρα που έλαβε η ελληνική κυβέρνηση για παύση των μη καταγεγραμμένων οικονομικών δραστηριοτήτων (δηλαδή των δραστηριοτήτων στην παραοικονομία) και τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση των πηγών εισοδήματος για το τμήμα της κοινωνίας που πλήττεται κυρίως από την κρίση.

Τα προκαταρκτικά στοιχεία για τις δημοσιονομικές επιδόσεις το 2017, έδειχναν ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε καλό δρόμο για την έγκαιρη ολοκλήρωση του τελευταίου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής. Ωστόσο, εξακολουθούσαν να υπάρχουν αμφιβολίες για το μέλλον της Ελλάδας σχετικά με την έξοδο από την κρίση.

Αν και πολλά έχουν γραφτεί για την ελληνική παραοικονομία, οι καθοριστικοί παράγοντες της φορολογικής ηθικής στην Ελλάδα, παραμένουν οι λιγότερο διερευνημένοι. Η αποσαφήνιση των παραγόντων της ελληνικής φορολογικής ηθικής θα είναι επωφελής για τη διαμόρφωση πολιτικών προσανατολισμών για τη μεταφορά δραστηριοτήτων από τη σκιάδη στην επίσημη οικονομία και ως εκ τούτου για τη θέσπιση των θεμελίων για την αναζωογόνηση της ελληνικής οικονομίας. Τέτοιοι προσανατολισμοί θα ήταν χρήσιμοι τόσο για την αλλαγή του στόχου «παύσης και μη μεταφοράς δραστηριοτήτων στη σκιάδη οικονομία» των ελληνικών πολιτικών για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και για τη συμβολή στα υφιστάμενα εργαλεία πολιτικής (κυρίως ελέγχους και πρόστιμα) με πρωτοβουλίες που θα ενισχύσουν τη φορολογική ηθική.

Στο πλαίσιο αυτό, ο στενότερος ορισμός της *«σκιάδους οικονομίας περιλαμβάνει όλη τη νόμιμη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που βασίζεται στην αγορά που σκοπίμως αποκρύπτονται από τις δημόσιες αρχές»* (Muller, Conlon, Lewis, Mantovani, 2013). Επίσης στα τέλη του 2009 και στις αρχές του 2010, ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας κρίσης και των ανεξέλεγκτων ελληνικών κρατικών δαπανών, των οικονομικών σκανδάλων, των μεγάλων ποσοστών φοροδιαφυγής, της υψηλής διαφθοράς και του μεγάλου αριθμού γραφειοκρατικών διαδικασιών, η ελληνική οικονομία αντιμετώπισε την πιο σοβαρή κρίση από το 1974, καθώς η ελληνική κυβέρνηση αναθεώρησε το έλλειμμα της από 6 % σε 15,4% του ΑΕΠ το 2009 (Βλάχος, 2013).

Έκτοτε, η χώρα αντιμετώπισε τρεις αλληλένδετες κρίσεις (τραπεζικές, κρατικό χρέος και ανάπτυξη), οι οποίες τροφοδότησαν μια σπείρα αποπληθωρισμού που είχε εγκλωβίσει την ελληνική οικονομία σε ύφεση. Ωστόσο, το πρόγραμμα της οικονομικής προσαρμογής ολοκληρώθηκε με επιτυχία το 2018 και υπάρχει στήριξη για τη μείωση του κόστους εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, προκειμένου να αποκατασταθεί η τροχιά ανάπτυξης στην ελληνική οικονομία.

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) σε πραγματικούς όρους ωστόσο, άρχισε να μειώνεται από το 2008 και μετά, στο τέλος του 2016, το ΑΕΠ είχε μειωθεί κατά περίπου 26,5 τοις εκατό σε σχέση με την αξία του το 2007.

Η καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών σε πραγματικούς όρους, μειώθηκε αποτελώντας το 2016 περίπου 76,6% της αξίας του 2008 (το τελευταίο έτος αυξήθηκε). Η μείωση του ΑΕΠ είχε οδηγήσει περίπου το ένα τρίτο του ελληνικού πληθυσμού να ζει σε κατάσταση κινδύνου φτώχειας ή/και κοινωνικού αποκλεισμού (ΟΟΣΑ, 2016) και είχε αυξήσει τον αριθμό των νοικοκυριών που αντιμετωπίζουν υλική στέρηση.

Σε έκθεση της UNICEF (2016) αναφέρεται ότι το ποσοστό υλικής στέρησης ενός νοικοκυριού με δύο ενήλικες και ένα ή δύο εξαρτώμενα παιδιά ήταν περίπου 20% το 2015 και πάνω από 35% για ένα άγαμο άτομο με εξαρτώμενα παιδιά. Ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε επίσης τρομερά και ήταν συνολικά περίπου 24% του ενεργού πληθυσμού το 2016. Η ελληνική ύφεση ήταν μεταξύ άλλων το αποτέλεσμα μαζικών αποεπενδύσεων καθώς το μέγεθος των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου σε πραγματικούς όρους είχε μειωθεί στο ένα τρίτο περίπου της αντίστοιχης αξίας του το 2007. Το εμπορικό έλλειμμα σε πραγματικούς όρους εξακολουθεί να υφίσταται παρά όλες τις προσπάθειες εσωτερικής υποτίμησης κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής (από το 2010 και μετά). Ωστόσο, το εμπορικό έλλειμμα είχε συρρικνωθεί σημαντικά, κυρίως λόγω της μεγάλης μείωσης της αξίας των εισαγωγών (το 2016 οι εισαγωγές έφτασαν περίπου τα δύο τρίτα της αξίας τους το 2007).

Τα προγράμματα οικονομικής προσαρμογής τελικά είχαν θετικό αντίκτυπο στη διαχείριση των κρατικών οικονομικών, η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας μέχρι σήμερα ωστόσο, τροφοδοτεί τις συζητήσεις για μεταρρυθμίσεις της ελληνικής οικονομίας και θεραπεία των χρόνιων παθολογιών που έκαναν την Ελλάδα ευάλωτη στην κρίση.

Βιβλιογραφικές έρευνες για την ελληνική οικονομική κρίση και τη σκιάδη οικονομία της χώρας (*Bitzenis et al., 2016a, Vlachos, 2013*) δείχνουν ότι η πελατειακή συμπεριφορά και η προνομιακή οικονομική μεταχείριση ορισμένων εταιρειών όπου επιδιώκουν ωφέλεια από το κράτος μέσω πχ. Φορολογικών κινήτρων, επιχορηγήσεων, επιδοτήσεων χωρίς καμία κοινωνική ανταποδοτικότητα (*rent seeking*) είναι τα κύρια

φαινόμενα που διογκώνουν τη συστημική διαφθορά. Συνολικά, οι πελατειακές σχέσεις και η επιδίωξη προνομιακής μεταχείρισης αποτελούν παράδειγμα "συστημικής διαφθοράς που είναι ενδογενώς ριζωμένη στους θεσμούς, στις συμπεριφορές και στις συνήθειες των ελίτ ενάντια στο κοινό καλό" (*O' Hara, 2014: 304*). Ένα ξεκάθαρο παράδειγμα αυτών των φαινομένων προβάλλεται από μια εμπειρική μελέτη (*Angelopoulos et al., 2010*), η οποία δείχνει ότι ο ανταγωνισμός της επιδίωξης ιδιαίτερης μεταχείρισης ορισμένων επιχειρήσεων από τον δημόσιο τομέα για υψηλότερες επιδοτήσεις και μεταβιβάσεις, χαμηλότερους φόρους κ.λπ. οδηγεί σε δημοσιονομικά προνόμια εις βάρος του γενικού δημόσιου συμφέροντος.

Με αφορμή την κρίση στην Ελλάδα, οι *Litina και Palivos (2015)* προσφέρουν τόσο ένα θεωρητικό πλαίσιο όσο και εμπειρικά στοιχεία για αυτό που ονομάζουν καταστροφικό κύκλο πολιτικής διαφθοράς και φοροδιαφυγής. Παρομοίως, οι *Bitzenis et al. (2016a)*, εξετάζοντας τη συσχέτιση μεταξύ του μεγέθους της διαφθοράς και της έκτασης της παραοικονομίας στην Ελλάδα, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μια συμβιωτική σχέση μεταξύ των δύο. Είναι συναρπαστικό το γεγονός ότι οι *Cooray, Dzhumashev και Schneider (2017)* ανακαλύπτουν ότι η αλληλένδετη φύση των εκτεταμένων "σκιαδών" οικονομιών και των αυξημένων επιπέδων διαφθοράς συνεπάγεται ότι η μείωση της διαφθοράς θα μπορούσε επίσης να συρρικνώσει τη σκιάδη οικονομία, μειώνοντας έτσι το δημόσιο χρέος. Η Ελλάδα φαίνεται να αποτελεί παράδειγμα αυτής της δυναμικής, με τις αξιολογήσεις του Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς της να είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ.

2.5 Πολιτικές που έχουν εφαρμοσθεί από την πολιτεία ως κίνητρο για την φορολογική συμμόρφωση.

2.5.1 Διαδικασία Περαίωσης - Φορολογική Αμνηστία

Η περαίωση ανέλεγκτων και εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων είναι ένας ειδικός προαιρετικός τρόπος επίλυσης των φορολογικών διαφορών που προκύπτουν από τις ανέλεγκτες φορολογικές υποθέσεις φορολογίας εισοδήματος ή/και ΦΠΑ, μία

τακτική του Υπουργείου Οικονομικών που προκύπτει από την αδυναμία του ελεγκτικού μηχανισμού να ελέγχει το σύνολο των επιχειρήσεων και των ελευθέρων επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται στην χώρα, δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού και αποφέρει άμεσα έσοδα στα κρατικά ταμεία (Σταματόπουλος, Χατζηδήμα και Ελευθερίου, 2016).

Στις πρακτικές αυτές παρατηρείται μεγάλη συμμετοχή των φορολογουμένων καθώς τα κριτήρια είναι ευνοϊκά, δίδεται παροχή διευκολύνσεων για την υποβολή αρχικών και συμπληρωματικών δηλώσεων, δεν υπόκεινται στην βάσανο του εκλεκτικού μηχανισμού και σε πολλές περιπτώσεις οι φορολογικές χρήσεις οριστικοποιούνταν χωρίς δυνατότητα επανελέγχου από τις φορολογικές αρχές. Στην Ελλάδα, η διαδικασία που είναι γνωστή ως "περαίωση" διήρκεσε πάνω από δύο δεκαετίες. Ο αρχικός διακανονισμός διεξήχθη το 1978 από τον υπουργό Οικονομικών, κ. Θανάση Κανελλόπουλο, και παρατάθηκε πολλές φορές μέχρι να ολοκληρωθεί στις 31 Απριλίου 1981.

Το 1988, η εγκύκλιος ΠΟΛ.670 παρείχε στους επιτηδευματίες την ευκαιρία να διορθώσουν τις φορολογικές τους καταστάσεις μέσω μιας διαδικασίας οριστικοποίησης, η οποία χαιρετίστηκε ως ένας πλήρης θρίαμβος από τους χρηματοπιστωτικούς τομείς. Τον Μάρτιο του 1991, με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, η οποία στη συνέχεια επιβεβαιώθηκε με τον νόμο 2008/11.2.1992, επεκτάθηκε αυτή η δυνατότητα μαζικής διευθέτησης σε όλες τις επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από τα έσοδά τους, συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών, με καταληκτική ημερομηνία την 31η Μαΐου 1991

Η επόμενη περαίωση έγινε σε σύντομο χρονικό διάστημα και συγκεκριμένα το 1994 με τον ν.2198/1994 από τον τότε Υπουργό Οικονομικών. Η συγκεκριμένη περαίωση είχε θεσπίσει όριο τα 3 δισεκατομμύρια δραχμές για τις επιχειρήσεις και μέχρι το ποσό των τετρακοσίων εκατομμυρίων (400.000.000) δραχμών για τους ελεύθερους επαγγελματίες (ΠΟΛ.1099/1009 και ΠΟΛ.1157/1994) και συνεπάγονταν αυτοδίκαια όχι μόνο τον φόρο εισοδήματος αλλά την περαίωση ως ειλικρινών των ανέλεγκτων υποθέσεων λοιπών φορολογικών αντικειμένων. Αξιοσημείωτο είναι ότι

χρόνια αργότερα, το 2005, η συνεχής εφαρμογή αυτής της πολιτικής κηρύχθηκε αντισυνταγματική από την Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, επειδή καθόριζε με μοναδικό τρόπο τις φορολογικές ευθύνες ορισμένων φυσικών προσώπων. Παρά την κατάργησή αυτή, όλες οι περιπτώσεις που ενέπιπταν στη ρύθμιση αυτή θεωρήθηκαν περαιωμένες, χωρίς να διενεργηθούν μεταγενέστεροι έλεγχοι για τις περιόδους αυτές.

Κατόπιν αυτού, για παρατεταμένη διάρκεια, οι επιχειρήσεις λειτούργησαν χωρίς τα πλεονεκτήματα των προηγούμενων απαλλαγών. Η μεταγενέστερη ευκαιρία για επίλυση παρουσιάστηκε το 2002, στοχεύοντας ειδικά στους ελεύθερους επαγγελματίες και στις επιχειρήσεις που τηρούν λογιστικά αρχεία κατηγορίας Α και Β. Η ευκαιρία αυτή καθόρισε ένα σημαντικά μειωμένο κριτήριο επιλεξιμότητας για την εξυγίανση σε μόλις 75 εκατομμύρια δραχμές, εξαιρουμένων των πρόσθετων φορολογικών υποχρεώσεων.

Η επόμενη μαζική περαίωση εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων έγινε με τον ν.3259 το 2004 με ανώτατο όριο των 8.804.000 € (που αντιστοιχεί στα 3δς δραχμές) για την υπαγωγή στην περαίωση, αλλά συμπεριλήφθηκαν και όλες οι λοιπές φορολογίες. Η αμέσως επόμενη περαίωση, που πραγματοποιήθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα, κατοχυρώθηκε με τον ν.3679 του 2008 από τον ίδιο υπουργό Οικονομικών που έχει προωθήσει 2 διαδικασίες περαίωσης μέσα μία τετραετία και αφορούσε τις επιχειρήσεις με κύκλο εργασιών μέχρι 9 εκατομμύρια ευρώ.

Η τελευταία περαίωση για ανέλεγκτες υποθέσεις πραγματοποιήθηκε με το νόμο 3888/2010 για χρήσεις μέχρι την 31/12/2009 εφόσον τα ακαθάριστα έσοδα είναι έως 20 εκ. Ευρώ. Η περαίωση κατά κανόνα ωφελεί όλους όσους αποκρύπτουν φορολογητέα ύλη ενώ αντίθετα δεν είναι προς το όφελος των εταιρειών που δηλώνουν τα πραγματικά τους εισοδήματα ή είχαν παρουσιάσει πραγματικές ζημιές στις χρήσεις αυτές, τις οποίες δεν μπορούν να μεταφέρουν στις επόμενες χρήσεις.

Σε έρευνα που διενήργησαν οι *Al-Karablieh, Koumanakos, Stantcheva 2020*, για την υπαγωγή των μικρών ελληνικών επιχειρήσεων στην περαίωση για τα έτη 2003-

2009 σε έναν δείγμα 4023 επιχειρήσεων διαπίστωσαν ότι οι επιχειρήσεις που επιλέγουν την περαίωση είναι οι ζημιούγones και αυτές με τα χαμηλότερα ή μηδενικά κέρδη, παραποιώντας τα έσοδα τους, μειώνοντάς τα έως και 40% ώστε να εναρμονιστούν με τα κριτήρια και να υπαχθούν στην περαίωση. Στην έρευνα καταγράφεται μεν μια σημαντική αύξηση των φορολογικών εσόδων που προέρχονται από μικρές επιχειρήσεις αλλά κυρίως αναδείχτηκε η ευκολία των επιχειρήσεων να αναπροσαρμόζουν τα έσοδα τους ώστε να μπορούν να υπάγονται στο πρόγραμμα.

Επίσης προέκυψε ότι οι εταιρείες με πολλά χρόνια παρουσίας στην αγορά υιοθετούν τα προγράμματα περαίωσης καθώς γνωρίζουν καλύτερα τη φορολογική νομοθεσία και έχοντας την εμπειρία από προηγούμενους φορολογικούς ελέγχους, γνωρίζουν το κόστος που αυτοί συνεπάγονται αλλά και το χρόνο που πρέπει να διαθέσουν για την ολοκλήρωση του ελέγχου καθώς και το ψυχολογικό κόστος.

Ακόμα είναι πιο πιθανό τα προγράμματα περαίωσης να επιλέξουν και οι επιχειρήσεις που συμβάλλονται με το ελληνικό δημόσιο καθώς θέλουν να συνεχίσουν την μεταξύ τους συνεργασία (το 30-40% του υπό εξέταση δείγματος περιλάμβανε επιχειρήσεις που συμβάλλονται με το ελληνικό δημόσιο πουλώντας αγαθά ή παρέχοντας του υπηρεσίες). Η μεγαλύτερη συμμετοχή στο πρόγραμμα παρουσιάστηκε το 2003 με την αύξηση των φορολογικών εσόδων να αυξάνεται αξιοσημείωτα 60% κατά μέσο όρο και να μειώνεται σταδιακά από το 2007 έως το 2009. Η συμμετοχή σε προγράμματα περαίωσης μειώθηκε σημαντικά με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης καθώς οι έλεγχοι έγιναν εντονότεροι και πιο ενδεδειγμένοι.

2.5.2 Φορολογικό Πιστοποιητικό

Η ελληνική κυβέρνηση εισήγαγε το φορολογικό πιστοποιητικό ως μια νέα στρατηγική για την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης μέσω του άρθρου 17 του νόμου 3842/2010, το οποίο αναθεώρησε το άρθρο 82 του νόμου 2238/1994. Η τροποποίηση αυτή δίνει εντολή στους Ορκωτούς Ελεγκτές Λογιστές (Ορκωτοί Λογιστές) να εκδίδουν φορολογικό πιστοποιητικό για τυχόν φορολογικές παραβάσεις που εντοπίζονται κατά τη διάρκεια των ελέγχων τους, το οποίο στη συνέχεια υποβάλλεται

στην αρμόδια Διεύθυνση του Υπουργείου Οικονομικών. Η εφαρμογή αυτής της απαίτησης ξεκίνησε το οικονομικό έτος 2011, μετά τη δημοσίευση της ΠΟΛ 1159/2011.

Επιπλέον, η ίδια διάταξη του Ν. 3842/2010 διευρύνει τα καθήκοντα των λογιστών φοροτεχνικών, υποχρεώνοντάς τους να υποβάλλουν δήλωση φορολογικής διόρθωσης, η οποία επαληθεύει τις λογιστικές διαφορές και επιβεβαιώνει την ακρίβεια όλων των δηλώσεων ΦΠΑ και παρακρατούμενων φόρων. Η διαδικασία έκδοσης ενός φορολογικού πιστοποιητικού περιλαμβάνει τη δημιουργία μιας Έκθεσης Φορολογικής Συμμόρφωσης, η οποία διαβιβάζεται ηλεκτρονικά στο Υπουργείο Οικονομικών μαζί με ένα Παράρτημα που περιέχει λεπτομερείς πληροφορίες.

Δεκαοκτώ μήνες μετά την παραλαβή της έκθεσης φορολογικής συμμόρφωσης χωρίς επιφυλάξεις από τους νόμιμους ελεγκτές και τα ελεγκτικά γραφεία, ο φορολογικός έλεγχος για το εν λόγω οικονομικό έτος θεωρείται ότι έχει ολοκληρωθεί, σύμφωνα με το άρθρο 80 του νόμου 3842/2010. Εξαίρεση υφίσταται όταν στοιχεία ή ενδείξεις παραβάσεων, που ορίζονται στην παράγραφο 4 του άρθρου 5 του νόμου αριθ. 1159/2011, δεν εντοπίστηκαν κατά τον διενεργηθέντα έλεγχο βάσει των φορολογικών νόμων, ή εάν τα εν λόγω στοιχεία ή ενδείξεις ανακαλύφθηκαν μεταγενέστερα από τον επικεφαλής του ελεγκτικού γραφείου σύμφωνα με την παράγραφο 12 του άρθρου 1 της απόφασης αριθ. Δ6Α 1036682 ΕΞ 2014/25.2.2014 του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Οικονομικών, με μεταγενέστερες τροποποιήσεις. Αυτό ισχύει και για κάθε νέα πληροφορία που δεν ήταν προσβάσιμη στους Νόμιμους Ελεγκτές, στα ελεγκτικά γραφεία ή στους υπαλλήλους που διενεργούν τον φορολογικό έλεγχο κατά τον χρόνο της αξιολόγησής τους.

Αντίθετα, εάν οι νόμιμοι ελεγκτές και τα ελεγκτικά γραφεία εκδώσουν έκθεση φορολογικής συμμόρφωσης, η οποία υποδεικνύει αδυναμία εξαγωγής συμπεράσματος ή παρουσιάζει αρνητικό συμπέρασμα, ο επικεφαλής της ελεγκτικής υπηρεσίας αναθέτει τη διενέργεια ελέγχου. Η προσέγγιση αυτή αποσκοπεί στο βέλτιστο αποτέλεσμα για το κράτος με την ελάχιστη δαπάνη πόρων, ευθυγραμμιζόμενη με τη φιλοσοφία του ελέγχου που ενσωματώνεται στο άρθρο 26 του νόμου 4174/2013. Η φιλοσοφία αυτή υποστηρίζει ότι οι έλεγχοι δεν πρέπει να εφαρμόζονται καθολικά σε όλους τους φορολογούμενους,

αλλά να διενεργούνται επιλεκτικά σε μια ομάδα που προσδιορίζεται μέσω κριτηρίων ανάλυσης κινδύνου.

Ο νόμος 3842/2010 ορίζει ότι οι νόμιμοι ελεγκτές και τα ελεγκτικά γραφεία, που είναι εγγεγραμμένα στο δημόσιο μητρώο βάσει του νόμου 4449/2017, παρέχουν ετήσιο φορολογικό πιστοποιητικό στις οντότητες που υπόκεινται σε υποχρεωτικό έλεγχο από αυτούς. Στις οντότητες αυτές περιλαμβάνονται οι Ανώνυμες Εταιρείες (ΑΕ), οι Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (ΕΠΕ) και τα υποκαταστήματα αλλοδαπών εταιρειών (συγκεκριμένα Ασφαλιστικές και Τραπεζικές Εταιρείες), καλύπτοντας τόσο τον έλεγχο της οικονομικής διαχείρισης όσο και φορολογικά θέματα.

Με τον τρόπο αυτό αντιμετωπίζονταν η αδυναμία της φορολογικής διοίκησης να ελέγξει έγκαιρα το σύνολο των ανέλεγκτων υποθέσεων και ταυτόχρονα να δίνει κίνητρο στις επιχειρήσεις να δηλώσουν έγκαιρα το σύνολο της φορολογητέας ύλης και να καταβάλλουν άμεσα τον αναλογούντα φόρο αποφεύγοντας επιβαρύνσεις και πρόστιμα τα οποία θα μπορούσαν να επιβληθούν αρκετά χρόνια αργότερα. Για τις χρήσεις έως και το 2015, η λήψη του από τις εταιρείες ήταν υποχρεωτική. Αν δεν λάμβαναν με υπαιτιότητα τους οι εταιρείες πιστοποιητικό τότε:

Τα πρόστιμα κυμαίνονταν από 5.000 έως 40.000 ευρώ, ανάλογα με τα ετήσια ακαθάριστα έσοδα που προέκυψαν κατά το ελεγχόμενο φορολογικό έτος. Η απουσία φορολογικού πιστοποιητικού θα μπορούσε να επηρεάσει τη διαδικασία επιλογής για τους ελέγχους σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 26 του Κώδικα. Μελέτη της Εθνικής Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχου (Ε.Λ.Τ.Ε), επιφορτισμένη με τη θέσπιση και την εποπτεία της ορθής και αποτελεσματικής εκτέλεσης των λογιστικών και ελεγκτικών προτύπων, (2016), η οποία βασίστηκε σε στοιχεία που παρείχαν ορκωτοί λογιστές και ελεγκτικές εταιρείες σχετικά με τον αντίκτυπο του φορολογικού πιστοποιητικού από το 2011 έως το 2014, αποκάλυψε τα κύρια συμπεράσματά της ως εξής

- Κατά μέσο όρο, 4.500 επιχειρήσεις έλαβαν το φορολογικό πιστοποιητικό ετησίως κατά τη διάρκεια της εκτιμώμενης περιόδου.

- Το ποσοστό συμμόρφωσης μεταξύ των επιχειρήσεων αυτών έφτασε το 92%.
- Από το 2011 έως το 2014 (έτος αναφοράς 2010), η ετήσια φορολογική βάση αυξήθηκε κατά περίπου 1,46 δισ. ευρώ, αποφέροντας ετήσιο όφελος περίπου 400 εκατ. ευρώ στο δημόσιο τομέα.

Επιπλέον, καθ' όλη τη διάρκεια της τετραετίας 2011-2014, οι εκθέσεις των νόμιμων ελεγκτών ανέδειξαν αποκλίσεις ύψους τουλάχιστον 165 εκατ. ευρώ, εξαιρουμένων των προστίμων και των πρόσθετων επιβαρύνσεων και χωρίς να περιλαμβάνονται οι μη ποσοτικοποιημένες αποκλίσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε περαιτέρω φορολογικές υποχρεώσεις.

2.5.3 Τα Πλεονεκτήματα για το Ελληνικό Δημόσιο

Η κυβέρνηση εξασφαλίζει πλέον τα φορολογικά έσοδα αμέσως κάθε χρόνο, αντί να τα εξασφαλίζει καθυστερημένα για πολλά χρόνια, όταν η είσπραξη μπορεί να παρεμποδίζεται από περιστάσεις όπως η αφερεγγυότητα των εταιρειών ή η λήξη της παραγραφής για ορισμένα φορολογικά έτη. Μεγαλύτερος αριθμός επιχειρήσεων υποβάλλεται σε ελέγχους λόγω της αναγνώρισης ότι προηγουμένως δεν μπορούσε να ελεγχθεί κάθε επιχείρηση, με αποτέλεσμα ορισμένα έτη να μένουν ανέλεγκτα μέχρι να παρέλθει η προθεσμία παραγραφής ή να διαλυθούν οι επιχειρήσεις. Απαιτείται αυξημένη λογοδοσία από πρόσθετα μέρη που εμπλέκονται στην αδυναμία μιας επιχείρησης να εκπληρώσει τις φορολογικές της υποχρεώσεις.

Η δαπάνη που συνδέεται με τη διενέργεια ελέγχων μειώνεται για την κυβέρνηση, επειδή μεταφέρεται σε αυτούς που ελέγχονται. Η στρατηγική αυτή απελευθερώνει περισσότερα κεφάλαια για την εξέταση πρόσθετων εταιρειών. Η διοίκηση δεν παραιτείται από την εξουσία διενέργειας ελέγχων στις εταιρείες αυτές- διατηρεί τη δυνατότητα διενέργειας επακόλουθων ελέγχων (είτε τυχαία είτε σε περιπτώσεις που προκαλούνται από νέες πληροφορίες).

2.5.4 Πλεονεκτήματα για τις Ελεγχόμενες Εταιρείες

Οι επιχειρήσεις εξασφαλίζουν τη συμμόρφωση εγκαίρως (κάθε οικονομικό έτος) για να αποφύγουν την πιθανή επιβάρυνση από σημαντικές πρόσθετες επιβαρύνσεις και πρόστιμα από μελλοντικούς φορολογικούς ελέγχους σε πολλαπλές φορολογικές περιόδους, οι οποίες θα μπορούσαν ενδεχομένως να τις καταστήσουν ανίκανες να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους, οδηγώντας σε οικονομική δυσπραγία και τις επακόλουθες επιπτώσεις της. Οι οικονομικές τους εκθέσεις απεικονίζουν με ακρίβεια τις φορολογικές τους υποχρεώσεις, σε αντίθεση με προβλέψεις ή εκτιμήσεις, προσφέροντας έτσι υψηλότερο βαθμό αξιοπιστίας. Αυτή η αξιοπιστία ωφελεί τις εταιρείες στις αλληλεπιδράσεις τους με τα ενδιαφερόμενα μέρη (όπως χρηματοδότες, επενδυτές, προμηθευτές κ.λπ.). Τα ανωτέρω καταδεικνύουν τον σημαντικό ρόλο του φορολογικού πιστοποιητικού τόσο για τις δημόσιες αρχές όσο και για τις επιχειρήσεις.

Από το 2016 (Πολ. 1154/2015), η έκδοση του ετήσιου φορολογικού πιστοποιητικού για τους εν λόγω φορείς έχει καταστεί προαιρετική, χωρίς τις κυρώσεις που επιβάλλονταν προηγουμένως βάσει παλαιότερων κανονισμών. Το ετήσιο φορολογικό πιστοποιητικό εξυπηρετεί πλέον πρωτίστως ενημερωτικό σκοπό για τη Φορολογική Αρχή. Με την Α.1113/2022 συμπεριλήφθηκαν και οι ιδιωτικές κεφαλαιουχικές εταιρείες (IKE).

Τα ευρήματα για το επίπεδο της φορολογικής ηθικής και συμμόρφωσης στην Ελλάδα αποκαλύπτουν ότι οι Έλληνες επιχειρηματίες έχουν πλήρη επίγνωση της αποτυχίας των μέχρι σήμερα προσπαθειών για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

Δεν έχουν υπάρξει επίσημες αναφορές για την αποτελεσματικότητα των πολιτικών καταπολέμησης της φοροδιαφυγής. Αντίθετα, το άθροισμα των μη εισπραχθέντων προστίμων (που ισούται περίπου με το ένα τρίτο του τεράστιου ποσού των εκκρεμών φόρων) αντανακλά τη συνέχιση των μη καταγεγραμμένων οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η δημοσιονομική αναδιάρθρωση και η παραγωγική ανασυγκρότηση θα πρέπει να είναι οι πυλώνες μιας εθνικής στρατηγικής εξόδου από την κρίση. Ο υπερβολικά μονοκατευθυντικός προσανατολισμός προς τη δημοσιονομική εξυγίανση από την αρχή

της κρίσης δεν κατάφερε να επιτύχει θεσμικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα αύξαναν το επίπεδο του φορολογικού ηθικού και, επομένως, τόσο την εκούσια όσο και την ακούσια συμμόρφωση.

Αναπόφευκτα, ο αντίκτυπος των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής στα μεγέθη των ελληνικών σκιωδών και επίσημων οικονομιών από μέρους των επιχειρήσεων, έχει επιστήσει την προσοχή στη δυνατότητα μεταφοράς δραστηριοτήτων από τη σκιά στη στην επίσημη οικονομία. Αυτή η δυνατότητα έχει συζητηθεί από μια ευρύτερη προοπτική από τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε και έχει γίνει επίσημος στόχος της στρατηγικής Ευρώπη 2020 (*Bitzenis & Vlachos, 2017*).

Οι μεταρρυθμίσεις για την επίτευξη αυτού του στόχου, που προκύπτουν από τα ευρήματα για το επίπεδο της φορολογικής ηθικής και συμμόρφωσης στην Ελλάδα, θα πρέπει πρωτίστως να επικεντρωθούν στην αμοιβαιότητα και τους ελέγχους. Όσον αφορά τους ελέγχους, οι εκθέσεις αποκαλύπτουν ότι επενδύονται ανεπαρκείς πόροι για την είσπραξη νέων φορολογικών οφειλών, ώστε να καθίσταται γρήγορα ανείσπρακτες. Απαιτούνται περισσότεροι πόροι για είσπραξη, καθώς το εργατικό δυναμικό συνεχίζει να είναι αφιερωμένο κυρίως στη φορολογία. Επιπλέον, πρέπει να διατεθούν πόροι για τον εντοπισμό φοροδιαφυγής και αδήλωτης εργασίας. Αντίστοιχα, εξειδικευμένες ομάδες εργασίας θα πρέπει να ελέγχουν τις μικρές, μεσαίες, μεγάλες επιχειρήσεις και τους αυτοαπασχολούμενους (χωρίς μισθωτούς) επειδή οι μορφές φοροδιαφυγής και φοροδιαφυγής τους είναι διαφορετικές.

Οι έλεγχοι θα πρέπει να διενεργούνται σε τακτική βάση (π.χ. κάθε δύο χρόνια) και θα πρέπει να αντιμετωπίζουν κυρώσεις εάν δεν πραγματοποιηθεί ένας ελάχιστος αριθμός ελέγχων. Επιπλέον απαιτείται ένα πιο φιλικό και αποτελεσματικό φορολογικό πλαίσιο. Αν και βραχυπρόθεσμα δεν είναι πιθανή η μείωση των εταιρικών φορολογικών συντελεστών λόγω των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, η μείωση του κόστους φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων, που είναι μεγάλου μεγέθους και δεν είναι το μόνο κόστος που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση (*Σταματόπουλος, Χατζηδήμα, & Ελευθερίου, 2017*), θα πρέπει να είναι προτεραιότητα.

Οι φορολογικοί συντελεστές των επιχειρήσεων, οι οποίοι συχνά μεταβάλλονται, θα πρέπει επίσης να σταθεροποιηθούν. Όσον αφορά την αμοιβαιότητα, τα φαινόμενα

αδικίας θα πρέπει να στοχοποιούνται. Οι φορολογικές αμνηστίες (π.χ. για οικειοθελή αποκάλυψη εισοδήματος) και οι προνομιακές φορολογικές μεταχειρίσεις θα πρέπει να σταματήσουν καθώς επηρεάζουν αρνητικά το επίπεδο του φορολογικού ηθικού. Όλα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που καταδικάζονται για φοροδιαφυγή θα πρέπει να απαγορευθούν από δημόσιους διαγωνισμούς και χρηματοδότηση, συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδότησης από ευρωπαϊκά κονδύλια και θα πρέπει να επιβάλλονται παραδειγματικές ποινές σε δημόσιους λειτουργούς και πολιτικούς. Λόγω των εξαιρετικά υψηλών ποσοστών ανεργίας, θα πρέπει να επιβληθούν αυστηρά πρόστιμα με σκοπό την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και της φοροδιαφυγής.

Τέλος, θα πρέπει να υπάρξουν πρωτοβουλίες και επιπλέον κίνητρα με στόχο τη μείωση της φορολογίας και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης. Για παράδειγμα, μια πρωτοβουλία πολιτικής που δεν θα άλλαζε τους τρέχοντες φορολογικούς συντελεστές και ως εκ τούτου δεν θα έθετε σε κίνδυνο τους στόχους του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής της Ελλάδας θα μπορούσε να επιτρέψει σε νέες καινοτόμες επιχειρήσεις-στα νέα “Greenfield” να είναι αφορολόγητα εισοδήματος για μια ορισμένη περίοδο, προκειμένου να αντισταθμιστεί το κόστος προσωπικού και επιπλέον προσέλκυση επενδυτών.

Οι προαναφερθείσες προτάσεις πολιτικής προσανατολίζονται στη βελτίωση του επιπέδου της φορολογικής ηθικής και συμμόρφωσης στην Ελλάδα σε σχέση με τον φόρο εισοδήματος των «Νομικών Προσώπων» (Φ.Ε.Ν.Π.) και την κείμενη φορολογική νομοθεσία ν.4172 2013, ως κρίσιμο παράγοντα που συμβάλλει στην επιτυχία των φορολογικών μεταρρυθμίσεων και του εκσυγχρονισμού της φορολογικής διοίκησης και στη μεταφορά μη καταχωρημένων οικονομικών δραστηριοτήτων στην επίσημη οικονομία.

Η βελτίωση της φορολογικής ηθικής και συμμόρφωσης στην Ελλάδα σε σχέση με τον φόρο εισοδήματος των «Νομικών Προσώπων» (Φ.Ε.Ν.Π.), δεν είναι μόνο ένα μέσο για τη δημιουργία κρατικών εσόδων με τη μεταφορά δραστηριοτήτων από τη σκιά στην επίσημη οικονομία, αλλά επίσης ένα δείγμα ότι η απόσταση μεταξύ της ηθικής του κράτους και του πολίτη-επιχειρηματία μειώνεται και ότι η εμπιστοσύνη στις αρχές βρίσκεται στο δρόμο προς αποκατάσταση.

Μεταρρυθμίσεις που αλλάζουν επιτυχώς τις πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που κατέστησαν την Ελλάδα ευάλωτη στην κρίση θα μετριάσουν τις οικονομικές δυσκολίες και την κοινωνική ταλαιπωρία της οικονομικής ύφεσης και ίσως θα καταλήξουν να αυξήσουν το επίπεδο του φορολογικού ηθικού των Ελλήνων πολιτών. Ωστόσο, όπως κάθε είδους θεσμικές μεταρρυθμίσεις, οι βελτιώσεις στο φορολογικό ηθικό απαιτούν χρόνο για να υλοποιηθούν και ως εκ τούτου, απαιτείται άμεση δράση για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής Ευρώπη 2020, όσον αφορά τη μεταφορά δραστηριοτήτων από τη σκιά στην επίσημη οικονομία.

Κεφάλαιο 3

Παρουσίαση ερωτηματολογίου και μεθοδολογίας έρευνας

3.1 Παρουσίαση ερωτηματολογίου

Οι έρευνες με ερωτηματολόγια χρησιμοποιούνται επειδή είναι αποτελεσματικές για τη συλλογή δεδομένων από μεγάλο αριθμό ερωτηθέντων σε σύντομο χρονικό διάστημα. Επιτρέπουν στους ερευνητές να συλλέγουν μεγάλες ποσότητες πληροφοριών σχετικά με τις στάσεις, τις πεποιθήσεις, τις αξίες ή τις συμπεριφορές των ανθρώπων σε έναν ποικιλόμορφο πληθυσμό. Η μέθοδος αυτή είναι οικονομικά αποδοτική, μπορεί να διανεμηθεί ευρέως και εύκολα παρέχοντας ποσοτικά δεδομένα που μπορούν να αναλυθούν στατιστικά για τάσεις και πρότυπα. Επιπλέον, τα ερωτηματολόγια μπορούν να σχεδιαστούν έτσι ώστε να διασφαλίζουν την ανωνυμία και την εμπιστευτικότητα, ενθαρρύνοντας την ειλικρίνεια των απαντήσεων (*Market Research, 2022*).

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη μεταξύ των μηνών Μαρτίου και Σεπτεμβρίου του 2023. Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν από ένα πλήθος 98 επιχειρήσεων με πολλές από αυτές να δραστηριοποιούνται πάνω από 30 χρόνια. Περιλαμβάνει ευρύ φάσμα της οικονομικής δραστηριότητας, βιομηχανία, κατασκευές, μεταποίηση, τουρισμό, παροχή υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευση, νεοφυείς επιχειρήσεις, ΑΠΕ, χονδρικό και λιανικό εμπόριο. Επιπλέον στο δείγμα μας συγκαταλέγονται επιχειρήσεις που εδρεύουν στην ηπειρωτική, την νησιωτική Ελλάδα και την Κρήτη. Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε με τρόπο ώστε να περιλαμβάνει ερωτήσεις που θα αναδείξουν τόσο συμπεριφορικούς-μη οικονομικούς παράγοντες, (ερωτήσεις 8 έως, 11, 14, 16, 17, 18 που αφορούν στη στάση απέναντι στους φόρους, τη δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος, σε προσωπικούς και κοινωνικούς κανόνες), όσο και οικονομικούς (ερωτήσεις από 1 έως 7 και 12, 13, 15 όπως φορολογικός συντελεστής, φορολογικός έλεγχος, πιθανότητες ελέγχου, πρόστιμα και κυρώσεις,) που επηρεάζουν την φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων. Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε σε κλίμακα έξι απαντήσεων όπου, 1.Καθόλου, 2.Ελάχιστα, 3.Λίγο, 4. Αρκετά, 5.Πολύ, 6. Πάρα πολύ, εκτός από την ερώτηση 3 που περιλαμβάνει δύο απαντήσεις 1. Επιπλέον εκπιπτόμενες δαπάνες 2.

Επιπλέον Φορολογικά κίνητρα. Οι απαντήσεις εμφανίζονται στην πρώτη στήλη κάθε πίνακα.

3.2 Στατιστική ανάλυση ερωτήσεων

Στη συνέχεια θα γίνει στατιστική ανάλυση των ερωτήσεων που αναδεικνύουν τους οικονομικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση των οικονομικών οντοτήτων.

1. Πιστεύεται ότι το ποσοστό του φόρου εισοδήματος σε απόλυτο μέγεθος είναι υψηλό;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Ερώτηση 1
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	4
	1	3

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% επί του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	1	1.0 %	2.0 %
2	0	4	4.1 %	6.1 %
	1	10	10.2 %	16.3 %
3	0	8	8.2 %	24.5 %
	1	4	4.1 %	28.6 %
4	0	26	26.5 %	55.1 %
	1	8	8.2 %	63.3 %
5	0	25	25.5 %	88.8 %
	1	2	2.0 %	90.8 %

6	0	5	5.1 %	95.9 %
	1	4	4.1 %	100.0 %

Η διάμεσος των απαντήσεων των ερωτηθέντων των μικρών επιχειρήσεων είναι 4 (Αρκετά), ενώ των ερωτηθέντων των μεγάλων επιχειρήσεων είναι 3(Λίγο). Η επικρατούσα τιμή των απαντήσεων των μικρών επιχειρήσεων είναι 4(Αρκετά) ενώ των μεγάλων επιχειρήσεων είναι 2 (Ελάχιστο).

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1 Ερώτηση 1		
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	4.00
	1	5.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	0	0.0 %	0.0 %
	1	2	2.0 %	2.0 %
2	0	10	10.2 %	12.2 %
	1	4	4.1 %	16.3 %
3	0	9	9.2 %	25.5 %
	1	3	3.1 %	28.6 %
4	0	30	30.6 %	59.2 %
	1	4	4.1 %	63.3 %
5	0	15	15.3 %	78.6 %
	1	12	12.2 %	90.8 %
6	0	6	6.1 %	96.9 %

Η διάμεσος των απαντήσεων των ερωτηθέντων των επιχειρήσεων με έδρα την επαρχία είναι 5 (Πολύ), ενώ των ερωτηθέντων των επιχειρήσεων με έδρα την Αττική είναι 4(Αρκετά). Η επικρατούσα τιμή των απαντήσεων των επαρχιακών επιχειρήσεων είναι 5(Πολύ) ενώ των επιχειρήσεων με έδρα την Αττική είναι 4 (Αρκετά).

2.Πιστεύετε ότι ο τρόπος διαμόρφωσης του τελικού φορολογητέου εισοδήματος μετά την έκπτωση των δαπανών είναι ικανοποιητικός;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Ερώτηση 2
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	3
	1	4

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% επί του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό επί τοις %
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	0	0.0 %	1.0 %
2	0	13	13.3 %	14.3 %
	1	6	6.1 %	20.4 %
3	0	21	21.4 %	41.8 %
	1	7	7.1 %	49.0 %
4	0	24	24.5 %	73.5 %
	1	12	12.2 %	85.7 %

5	0	9	9.2 %	94.9 %
	1	4	4.1 %	99.0 %
6	0	1	1.0 %	100.0 %
	1	0	0.0 %	100.0 %

Η διάμεσος των απαντήσεων των ερωτηθέντων των μικρών επιχειρήσεων είναι 3 (Λίγο), ενώ των ερωτηθέντων των μεγάλων επιχειρήσεων είναι 4(Αρκετά). Η επικρατούσα τιμή των απαντήσεων των μικρών επιχειρήσεων είναι 4(Αρκετά) .όπως και των ερωτηθέντων των μεγάλων επιχειρήσεων που είναι επίσης 4 (Αρκετά).

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Ερώτηση 2
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	3.00
	1	4.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% επί του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	0	0.0 %	1.0 %
2	0	16	16.3 %	17.3 %
	1	3	3.1 %	20.4 %
3	0	21	21.4 %	41.8 %
	1	7	7.1 %	49.0 %
4	0	25	25.5 %	74.5 %
	1	11	11.2 %	85.7 %
5	0	7	7.1 %	92.9 %
	1	6	6.1 %	99.0 %
6	0	0	0.0 %	99.0 %

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% επί του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
	1	1	1.0 %	100.0 %

Η διάμεσος των απαντήσεων των ερωτηθέντων των επιχειρήσεων της επαρχίας είναι 4(Αρκετά), ενώ των ερωτηθέντων των επιχειρήσεων με έδρα την Αττική είναι 3(Λίγο). Η επικρατούσα τιμή των απαντήσεων ανεξάρτητα από την έδρα της επιχείρησης είναι 4(Αρκετά).

3.Θα ήταν δικαιότερη η διαμόρφωση του τελικού φορολογητέου εισοδήματος με την προσθήκη επιπλέον εκπιπτόμενων δαπανών ή με την μορφή επιπλέον φορολογικών κινήτρων; (π.χ. προσαυξημένες εκπτώσεις σε δαπάνες που συμβάλλουν στην προώθηση της πράσινης μετάβασης)

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Ερώτηση 3
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	2
	1	2

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
1	0	34	34.7 %	34.7 %
	1	8	8.2 %	42.9 %
2	0	35	35.7 %	78.6 %
	1	21	21.4 %	100.0 %

Η διάμεσος και η επικρατούσα τιμή των απαντήσεων των ερωτηθέντων στο σύνολο των επιχειρήσεων είναι 2 (Επιπλέον φορολογικά κίνητρα).

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		3
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	2.00
	1	1.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	27	27.6 %	27.6 %
	1	15	15.3 %	42.9 %
2	0	43	43.9 %	86.7 %
	1	13	13.3 %	100.0 %

Η διάμεσος των απαντήσεων των ερωτηθέντων των επιχειρήσεων της επαρχίας είναι 1(Επιπλέον εκπιπτόμενες δαπάνες), ενώ των ερωτηθέντων των επιχειρήσεων με έδρα την Αττική είναι 2(επιπλέον φορολογικά κίνητρα). Η επικρατούσα τιμή των απαντήσεων των ερωτηθέντων των επαρχιακών επιχειρήσεων είναι 1(Επιπλέον εκπιπτόμενες δαπάνες), ενώ των ερωτηθέντων με έδρα την Αττική είναι 2 (επιπλέον φορολογικά κίνητρα).

4. Πόσο αρνητικά επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων το ύψος των έμμεσων φόρων και των ασφαλιστικών εισφορών;

Ανάλυση σύμφωνα με το πλήθος των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50		4
N	0		69
	1		29
Διάμεσος	0		5
	1		4

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
2	0	3	3.1 %	3.1 %
	1	3	3.1 %	6.1 %
3	0	3	3.1 %	9.2 %
	1	2	2.0 %	11.2 %
4	0	24	24.5 %	35.7 %
	1	14	14.3 %	50.0 %
5	0	22	22.4 %	72.4 %
	1	4	4.1 %	76.5 %
6	0	17	17.3 %	93.9 %
	1	6	6.1 %	100.0 %

Στην ερώτηση για το πόσο αρνητικά επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων το ύψος των έμμεσων φόρων και των ασφαλιστικών εισφορών, όλοι οι δείκτες συμφωνούν ότι επηρεάζεται «Αρκετά», 4 εκτός από την διάμεσο που δείχνει τις απαντήσεις των μικρότερων επιχειρήσεων όπου έχει την τιμή 5 (Πολύ)

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της εταιρείας

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		4
N	0		70
	1		28
Διάμεσος	0		4.0
	1		4.0

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
2	0	6	6.1 %	6.1 %
	1	0	0.0 %	6.1 %
3	0	4	4.1 %	10.2 %
	1	1	1.0 %	11.2 %
4	0	25	25.5 %	36.7 %
	1	13	13.3 %	50.0 %
5	0	19	19.4 %	69.4 %
	1	7	7.1 %	76.5 %
6	0	16	16.3 %	92.9 %
	1	7	7.1 %	100.0 %

Οι δείκτες της διαμέσου και της επικρατούσας τιμής είναι ακριβώς ίδιοι στην περίπτωση διαχωρισμού των επιχειρήσεων ανάλογα με την έδρα της επιχείρησης. Συγκεκριμένα όλοι οι δείκτες, , παίρνουν την τιμή 4 που σημαίνει ότι το ύψος των έμμεσων φόρων επηρεάζει «Αρκετά», τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων.

5. Πιστεύετε ότι η φορολογική νομοθεσία είναι πολύπλοκη;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50 5	
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	5
	1	6

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <= 50, 1 > 50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
2	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	0	0.0 %	1.0 %
3	0	2	2.0 %	3.1 %
	1	0	0.0 %	3.1 %
4	0	12	12.2 %	15.3 %
	1	6	6.1 %	21.4 %
5	0	21	21.4 %	42.9 %
	1	6	6.1 %	49.0 %
6	0	33	33.7 %	82.7 %
	1	17	17.3 %	100.0 %

Στην ερώτηση σχετικά με την πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας ο δείκτης της διαμέσου , όσον αφορά τις μικρές εταιρείες πήρε την τιμή 5 που αντιστοιχεί στην απάντηση (Πολύ) και η επικρατούσα τιμή την τιμή 6 που αντιστοιχεί στην απάντηση (Πάρα πολύ). Όσον αφορά τις μεγάλες εταιρείες και οι δύο δείκτες πήραν την τιμή 6 (Πάρα πολύ).

Ανάλυση σύμφωνα με τη έδρα της επιχείρησης

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	5
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	5.00
	1	6.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
2	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	0	0.0 %	1.0 %
3	0	2	2.0 %	3.1 %
	1	0	0.0 %	3.1 %
4	0	16	16.3 %	19.4 %
	1	2	2.0 %	21.4 %
5	0	17	17.3 %	38.8 %
	1	10	10.2 %	49.0 %
6	0	34	34.7 %	83.7 %
	1	16	16.3 %	100.0 %

Η διάμεσος για τις εταιρείες που εδρεύουν στην Αττική είναι 5 (Πολύ) και η επικρατούσα τιμή είναι 6 (Πάρα πολύ)

Για τις εταιρείες που εδρεύουν στην επαρχία και η διάμεσος και η επικρατούσα τιμή είναι 6 (Πάρα πολύ)

6.Πόσο αρνητικά επηρεάζει την φορολογική συμμόρφωση η πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	6
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	5
	1	5

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
2	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	0	0.0 %	1.0 %
3	0	2	2.0 %	3.1 %
	1	0	0.0 %	3.1 %
4	0	28	28.6 %	31.6 %
	1	14	14.3 %	45.9 %
5	0	24	24.5 %	70.4 %
	1	6	6.1 %	76.5 %
6	0	14	14.3 %	90.8 %
	1	9	9.2 %	100.0 %

Στην ερώτηση, πόσο αρνητικά επηρεάζει την φορολογική συμμόρφωση η πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας η διάμεσος παίρνει την τιμή 5 που αντιστοιχεί στην απάντηση «Πολύ», και για το σύνολο των επιχειρήσεων ανεξάρτητα από το μέγεθος της επιχείρησης. Η επικρατούσα τιμή για το σύνολο των εταιρειών παίρνει την τιμή 4 που αντιστοιχεί στην απάντηση «Αρκετά».

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	4.00
	1	5.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% επί του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
---------	--	--------	-------------------	----------------------

2	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	0	0.0 %	1.0 %
3	0	2	2.0 %	3.1 %
	1	0	0.0 %	3.1 %
4	0	34	34.7 %	37.8 %
	1	8	8.2 %	45.9 %
5	0	16	16.3 %	62.2 %
	1	14	14.3 %	76.5 %
6	0	17	17.3 %	93.9 %
	1	6	6.1 %	100.0 %

Η διάμεσος για τις επιχειρήσεις της Αττικής είναι 4 (Αρκετά) ενώ η διάμεσος για τις επιχειρήσεις της επαρχίας είναι 5 (Πολύ). Η επικρατούσα τιμή για τις επιχειρήσεις της Αττικής είναι 4 , ενώ για τις επιχειρήσεις της επαρχίας είναι 5.

7. Πόσο αρνητικά επηρεάζει την φορολογική συμμόρφωση η σταθερότητα του φορολογικού συστήματος;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Ερώτηση 7
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	3
	1	4

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
---------	---------------------------------	--------	---------------	----------------------

1	0	9	9.2 %	9.2 %
	1	3	3.1 %	12.2 %
2	0	11	11.2 %	23.5 %
	1	5	5.1 %	28.6 %
3	0	15	15.3 %	43.9 %
	1	1	1.0 %	44.9 %
4	0	13	13.3 %	58.2 %
	1	8	8.2 %	66.3 %
5	0	9	9.2 %	75.5 %
	1	5	5.1 %	80.6 %
6	0	12	12.2 %	92.9 %
	1	7	7.1 %	100.0 %

Η διάμεσος και η επικρατούσα τιμή είναι 3 (Λίγο) για τους ερωτηθέντες των μικρών επιχειρήσεων, ενώ για τους ερωτηθέντες των μεγάλων επιχειρήσεων είναι 4(Αρκετά).

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Ερώτηση 7
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	4.00
	1	4.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% επί του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	11	11.2 %	11.2 %
	1	1	1.0 %	12.2 %
2	0	11	11.2 %	23.5 %

	1	5	5.1 %	28.6 %
3	0	12	12.2 %	40.8 %
	1	4	4.1 %	44.9 %
4	0	16	16.3 %	61.2 %
	1	5	5.1 %	66.3 %
5	0	10	10.2 %	76.5 %
	1	4	4.1 %	80.6 %
6	0	10	10.2 %	90.8 %
	1	9	9.2 %	100.0 %

Η διάμεσος είναι 4 (Αρκετά) για το σύνολο των επιχειρήσεων ανεξάρτητα της περιοχής εγκατάστασης της επιχείρησης. Η επικρατούσα τιμή είναι 4 για τους ερωτηθέντες των επιχειρήσεων με έδρα την Αττική, ενώ οι απαντήσεις των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην επαρχία η επικρατούσα τιμή είναι 6 (Πάρα πολύ).

12. Θα επηρέαζαν θετικά, τη φορολογική συμμόρφωση οι εντατικότεροι και συχνότεροι φορολογικοί έλεγχοι;

Ανάλυση σύμφωνα με το πλήθος των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Ερώτηση 12
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	4
	1	4

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
---------	------------------------------------	--------	------------------	-------------------------

1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	1	1.0 %	2.0 %
2	0	6	6.1 %	8.2 %
	1	4	4.1 %	12.2 %
3	0	13	13.3 %	25.5 %
	1	9	9.2 %	34.7 %
4	0	32	32.7 %	67.3 %
	1	11	11.2 %	78.6 %
5	0	15	15.3 %	93.9 %
	1	4	4.1 %	98.0 %
6	0	2	2.0 %	100.0 %
	1	0	0.0 %	100.0 %

Η διάμεσος για το σύνολο των επιχειρήσεων είναι 4 οπότε όλοι θεωρούν ότι θα επηρέαζαν «Αρκετά», τη φορολογική συμμόρφωση οι εντατικότεροι και συχνότεροι φορολογικοί έλεγχοι. Με το αποτέλεσμα της διάμεσου συμφωνεί και η επικρατούσα τιμή.

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Ερώτηση 12
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	4.00
	1	4.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	2	2.0 %	2.0 %
	1	0	0.0 %	2.0 %
2	0	8	8.2 %	10.2 %
	1	2	2.0 %	12.2 %
3	0	19	19.4 %	31.6 %
	1	3	3.1 %	34.7 %
4	0	26	26.5 %	61.2 %
	1	17	17.3 %	78.6 %
5	0	14	14.3 %	92.9 %
	1	5	5.1 %	98.0 %
6	0	1	1.0 %	99.0 %
	1	1	1.0 %	100.0 %

Ακριβώς τα ίδια αποτελέσματα βγαίνουν και στην περίπτωση που οι ερωτηθέντες διαχωριστούν ανάλογα με την περιοχή δραστηριότητας της επιχείρησης. Δηλαδή και η διάμεσος και η επικρατούσα τιμή παίρνουν την τιμή 4 (Αρκετά) και στις δύο περιπτώσεις.

13. Πιστεύετε ότι η φορολογική συμμόρφωση αυξάνεται με την επιβολή υψηλότερων προστίμων;

Ανάλυση σύμφωνα με το πλήθος των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	13
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	4
	1	3

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
1	0	3	3.1 %	3.1 %
	1	2	2.0 %	5.1 %
2	0	9	9.2 %	14.3 %
	1	7	7.1 %	21.4 %
3	0	19	19.4 %	40.8 %
	1	12	12.2 %	53.1 %
4	0	22	22.4 %	75.5 %
	1	6	6.1 %	81.6 %
5	0	14	14.3 %	95.9 %
	1	2	2.0 %	98.0 %
6	0	2	2.0 %	100.0 %
	1	0	0.0 %	100.0 %

Η διάμεσος για τις μικρές εταιρείες είναι 4 (Αρκετά) ενώ η διάμεσος για τις μεγαλύτερες εταιρείες είναι 3 (Λίγο). Η επικρατούσα τιμή για τις μικρές εταιρείες είναι 4 ενώ για τις μεγάλες είναι 3.

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		13
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	3.00
	1	4.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	5	5.1 %	5.1 %
	1	0	0.0 %	5.1 %
2	0	13	13.3 %	18.4 %

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
3	1	3	3.1 %	21.4 %
	0	26	26.5 %	48.0 %
4	1	5	5.1 %	53.1 %
	0	16	16.3 %	69.4 %
5	1	12	12.2 %	81.6 %
	0	9	9.2 %	90.8 %
6	1	7	7.1 %	98.0 %
	0	1	1.0 %	99.0 %
	1	1	1.0 %	100.0 %

Η διάμεσος και η επικρατούσα τιμή των απαντήσεων για τους ερωτηθέντες των επιχειρήσεων με έδρα την Αττική είναι 3 (Λίγο) ενώ για τους ερωτηθέντες των επιχειρήσεων με έδρα την επαρχία είναι 4(Αρκετά).

15.Πιστεύετε ότι η υιοθέτηση των ηλεκτρονικών βιβλίων από τις επιχειρήσεις και η ψηφιοποίηση των υπηρεσιών των φορολογικών αρχών, συμβάλλουν στον εντοπισμό των φορολογικών παραβάσεων και ενισχύουν τη φορολογική συμμόρφωση;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	15
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	5
	1	4

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
2	0	2	2.0 %	2.0 %
	1	4	4.1 %	6.1 %
3	0	8	8.2 %	14.3 %
	1	3	3.1 %	17.3 %
4	0	21	21.4 %	38.8 %
	1	16	16.3 %	55.1 %
5	0	10	10.2 %	65.3 %
	1	1	1.0 %	66.3 %
6	0	28	28.6 %	94.9 %
	1	5	5.1 %	100.0 %

Όσον αφορά την υιοθέτηση των ηλεκτρονικών βιβλίων, ο δείκτης της διαμέσου δείχνει ότι οι μικρές επιχειρήσεις πιστεύουν ότι συμβάλει «Πολύ», στον εντοπισμό των φορολογικών παραβάσεων ενώ οι ερωτηθέντες των μεγάλων επιχειρήσεων πιστεύουν ότι συμβάλει «Αρκετά»,

Στην περίπτωση των μικρών επιχειρήσεων η επικρατούσα τιμή λαμβάνει την ανώτερη τιμή 6 που αντιστοιχεί στην απάντηση «Πάρα Πολύ», ενώ στις μεγάλες επιχειρήσεις η επικρατούσα τιμή λαμβάνει μικρότερη τιμή 4 (Αρκετά).

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	15
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	4.00
	1	5.50

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
2	0	4	4.1 %	4.1 %
	1	2	2.0 %	6.1 %
3	0	10	10.2 %	16.3 %
	1	1	1.0 %	17.3 %
4	0	29	29.6 %	46.9 %
	1	8	8.2 %	55.1 %
5	0	8	8.2 %	63.3 %
	1	3	3.1 %	66.3 %
6	0	19	19.4 %	85.7 %
	1	14	14.3 %	100.0 %

Σχετικά με τον διαχωρισμό των ερωτηθέντων ανάλογα με την τοποθεσία που είναι η έδρα της εταιρείας οι απαντήσεις αυτών που δραστηριοποιούνται στην Αττική λαμβάνει την τιμή 4 «Αρκετά», ενώ οι επιχειρήσεις που εδρεύουν στην επαρχία δίνουν ανώτερη τιμή που αντιστοιχεί στην απάντηση 6 (Πάρα πολύ).

Συμπερασματικά μπορεί να ειπωθεί ότι υπάρχει συναίνεση μεταξύ των συμμετεχόντων ότι οι φορολογικοί συντελεστές εισοδήματος γίνονται αντιληπτοί ως «αρκετά» υψηλοί. Η αντίληψη αυτή είναι ιδιαίτερα ισχυρότερη μεταξύ των επιχειρηματιών των μικρών επιχειρήσεων και εκείνων που βρίσκονται σε επαρχίες εκτός Αττικής, αναδεικνύοντας μια γενική ανησυχία σχετικά με το επίπεδο της φορολογίας εισοδήματος και τον αντιληπτό αντίκτυπό της στην οικονομική ευημερία.

Τα επίπεδα ικανοποίησης σχετικά με τις τρέχουσες μεθόδους που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό του φορολογητέου εισοδήματος μετά τις εκπτώσεις διαφέρουν σημαντικά. Οι επιχειρηματίες των μεγάλων εταιρειών και αυτών με έδρα εκτός Αττικής εξέφρασαν υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης. Αυτό υποδηλώνει ότι το υφιστάμενο σύστημα μπορεί να αντιμετωπίζεται ευνοϊκότερα από όσους ανήκουν σε μεγαλύτερες εταιρικές δομές ή βρίσκονται εκτός του κεντρικού οικονομικού κέντρου της χώρας, ενδεχομένως λόγω διαφορετικών προσδοκιών ή εμπειριών με τη φορολογική διοίκηση.

Σε όλες τις ομάδες, υπάρχει έντονη ανησυχία για την πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας και τις αρνητικές επιπτώσεις της στη φορολογική συμμόρφωση. Επίσης υπάρχει μια σημαντική ανησυχία σχετικά με τον αντίκτυπο των έμμεσων φόρων και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης στη φορολογική συμμόρφωση, ιδίως μεταξύ των μικρότερων επιχειρήσεων. Αυτό υποδηλώνει την αντίληψη ότι τα τρέχοντα επίπεδα έμμεσων φόρων και εισφορών ενδέχεται να επηρεάζουν δυσανάλογα τις μικρότερες οντότητες, εμποδίζοντας δυνητικά τις ικανότητές τους για συμμόρφωση και σύμφωνα με τον επιχειρηματικό κόσμο αιτιολογεί το ύψος των μισθών και των ημερομισθίων καθώς και εναλλακτικές μορφές απασχόλησης πέραν της εξαρτημένης εργασίας .

Η σταθερότητα του φορολογικού συστήματος θεωρείται ότι διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη φορολογική συμμόρφωση. Τα ευρήματα υποδηλώνουν μια διαφοροποίηση στις αντιλήψεις, με τις μεγάλες επιχειρήσεις και εκείνους που βρίσκονται στην επαρχία να εκφράζουν μεγαλύτερη ανησυχία για τον αρνητικό αντίκτυπο της αστάθειας του φορολογικού συστήματος στις προσπάθειες

Υπάρχει γενική συμφωνία μεταξύ των συμμετεχόντων ότι η αυξημένη συχνότητα και ένταση των φορολογικών ελέγχων θα μπορούσε να επηρεάσει θετικά τη φορολογική συμμόρφωση. Όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των υψηλότερων προστίμων, τα στοιχεία δείχνουν μικτές απόψεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα των υψηλότερων προστίμων στην προώθηση της φορολογικής συμμόρφωσης, με αξιοσημείωτη διάσταση ανάλογα με το μέγεθος της εταιρείας και τη γεωγραφική θέση.

Η υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις και τις φορολογικές αρχές αναγνωρίζεται ευρέως ως ευεργετική για την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης. Το αίσθημα αυτό είναι ιδιαίτερα ισχυρό μεταξύ των μικρότερων επιχειρήσεων και εκείνων εκτός Αττικής, υπογραμμίζοντας τη σημασία της συνέχισης της ανάπτυξης και εφαρμογής ψηφιακών λύσεων στη φορολογική διοίκηση.

Τα συμπεράσματα αυτά όχι μόνο αναδεικνύουν τις διαφορετικές αντιλήψεις σε διάφορα τμήματα του επιχειρηματικού κόσμου, αλλά υπογραμμίζουν επίσης την πολυπλοκότητα της φορολογικής διοίκησης και τον αντίκτυπό της στις συμπεριφορές συμμόρφωσης. Υποδηλώνουν την ανάγκη προσαρμογής της πολιτικής που θα λαμβάνει υπόψη τις ποικίλες εμπειρίες και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι

φορολογούμενοι, με στόχο ένα φορολογικό σύστημα που θα είναι δίκαιο, κατανοητό και θα ευνοεί υψηλά ποσοστά συμμόρφωσης.

Στη συνέχεια γίνεται στατιστική ανάλυση των ερωτήσεων που αναδεικνύουν τους συμπεριφορικούς μη οικονομικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση των οικονομικών οντοτήτων.

8. Κατά πόσο πιστεύετε ότι η καταβολή του φόρου εισοδήματος είναι ανταποδοτική από την πολιτεία;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	8
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	3
	1	3

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
1	0	8	8.2 %	8.2 %
	1	3	3.1 %	11.2 %
2	0	20	20.4 %	31.6 %
	1	10	10.2 %	41.8 %
3	0	34	34.7 %	76.5 %
	1	12	12.2 %	88.8 %
4	0	6	6.1 %	94.9 %
	1	4	4.1 %	99.0 %
5	0	1	1.0 %	100.0 %
	1	0	0.0 %	100.0 %

Σύμφωνα με τον διάμεσο και την επικρατούσα τιμή, στην ερώτηση κατά πόσο πιστεύετε ότι η καταβολή του φόρου εισοδήματος είναι ανταποδοτική από την

πολιτεία, ανεξάρτητα από το μέγεθος της εταιρείας η ανώτερη τιμή 3 «Λίγο» τους εκφράζει περισσότερο .

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		8
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	3.00
	1	3.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	10	10.2 %	10.2 %
	1	1	1.0 %	11.2 %
2	0	21	21.4 %	32.7 %
	1	9	9.2 %	41.8 %
3	0	33	33.7 %	75.5 %
	1	13	13.3 %	88.8 %
4	0	5	5.1 %	93.9 %
	1	5	5.1 %	99.0 %
5	0	1	1.0 %	100.0 %
	1	0	0.0 %	100.0 %

Το ίδιο αποτέλεσμα προκύπτει και από το διαχωρισμό των εταιρειών σε αυτές που δραστηριοποιούνται στην Αττική και σε αυτές που δραστηριοποιούνται στην επαρχία. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων θεωρεί ότι είναι «Λίγο» ανταποδοτική η καταβολή των φόρων που πληρώνουν στο κράτος.

9.Εάν η χρήση του φόρου εισοδήματος των επιχειρήσεων από την πολιτεία ήταν αποτελεσματική, το ύψος του υφιστάμενου ποσοστού του φόρου εισοδήματος των επιχειρήσεων θεωρείται πως είναι υψηλό;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	9
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	4
	1	4

Στην ερώτηση σχετικά με την αποτελεσματικότητα της χρήσης του φόρου εισοδήματος των επιχειρήσεων από την πολιτεία, το ύψος του υφιστάμενου ποσοστού του φόρου εισοδήματος των επιχειρήσεων θεωρείται «Αρκετά», υψηλό από το σύνολο των ερωτηθέντων.

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό ποσοστό%
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	3	3.1 %	4.1 %
2	0	5	5.1 %	9.2 %
	1	2	2.0 %	11.2 %
3	0	12	12.2 %	23.5 %
	1	7	7.1 %	30.6 %
4	0	39	39.8 %	70.4 %
	1	13	13.3 %	83.7 %
5	0	11	11.2 %	94.9 %
	1	2	2.0 %	96.9 %
6	0	1	1.0 %	98.0 %
	1	2	2.0 %	100.0 %

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	9
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	4
	1	4

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	3	3.1 %	4.1 %
2	0	5	5.1 %	9.2 %
	1	2	2.0 %	11.2 %
3	0	14	14.3 %	25.5 %
	1	5	5.1 %	30.6 %
4	0	38	38.8 %	69.4 %
	1	14	14.3 %	83.7 %
5	0	10	10.2 %	93.9 %
	1	3	3.1 %	96.9 %
6	0	2	2.0 %	99.0 %
	1	1	1.0 %	100.0 %

Σύμφωνα με τη διάμεσο και την επικρατούσα τιμή και οι δύο κατηγορίες των επιχειρήσεων ταυτίζονται θεωρώντας το ποσοστό του φόρου εισοδήματος «Αρκετά» υψηλό. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και η αποτελεσματική χρήση των φορολογικών εσόδων μπορεί να μην δικαιολογεί πλήρως τα τρέχοντα επίπεδα για την πλειοψηφία των ερωτηθέντων.

10. Πιστεύετε πως ο φόρος αναδιανέμεται σε άτομα που δεν τον δικαιούνται; πχ. με την καταβολή επιδομάτων.

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 10 1 >50	
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	4
	1	4

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	0	0.0 %	1.0 %
2	0	7	7.1 %	8.2 %
	1	2	2.0 %	10.2 %
3	0	18	18.4 %	28.6 %
	1	6	6.1 %	34.7 %
4	0	14	14.3 %	49.0 %
	1	11	11.2 %	60.2 %
5	0	21	21.4 %	81.6 %
	1	7	7.1 %	88.8 %
6	0	8	8.2 %	96.9 %
	1	3	3.1 %	100.0 %

Σύμφωνα με τη διάμεσο υπάρχει συμφωνία ότι ο φόρος αναδιανέμεται σε άτομα που δεν το δικαιούνται. Οι απαντήσεις των ερωτηθέντων και στις δύο κατηγορίες ήταν 4 που αντιστοιχεί στην τιμή «Αρκετά»

Η επικρατούσα τιμή διαφέρει στην περίπτωση των επιχειρηματιών των μικρότερων εταιρειών οι οποίοι ισχυρίζονται ότι ο φόρος αναδιανέμεται «Πολύ» σε άτομα που δεν το δικαιούνται ενώ μεγάλες εταιρείες δήλωσαν «Αρκετά»

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	10
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	4.00
	1	5.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	0	0.0 %	1.0 %
2	0	5	5.1 %	6.1 %
	1	4	4.1 %	10.2 %
3	0	18	18.4 %	28.6 %
	1	6	6.1 %	34.7 %
4	0	23	23.5 %	58.2 %
	1	2	2.0 %	60.2 %
5	0	16	16.3 %	76.5 %
	1	12	12.2 %	88.8 %
6	0	7	7.1 %	95.9 %
	1	4	4.1 %	100.0 %

Στην περίπτωση που εξετάζεται η έδρα της επιχείρησης υπάρχει ομοφωνία της διαμέσου και της επικρατούσας τιμής. Οι ερωτηθέντες των επιχειρήσεων με έδρα την Αττική απάντησαν «Αρκετά» ενώ οι ερωτηθέντες των επιχειρήσεων της επαρχίας απάντησαν «Πολύ».

11. Πιστεύετε ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται αρνητικά από πολιτικές φορολογικής αμνηστίας (πχ. με την υιοθέτηση νομοθεσιών που επιτρέπουν την περαίωση ανέλεγκτων φορολογικών υποθέσεων)

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50		11
N	0		69
	1		29
Διάμεσος	0		4
	1		4

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	1	1.0 %	2.0 %
2	0	11	11.2 %	13.3 %
	1	3	3.1 %	16.3 %
3	0	20	20.4 %	36.7 %
	1	10	10.2 %	46.9 %
4	0	17	17.3 %	64.3 %
	1	5	5.1 %	69.4 %
5	0	16	16.3 %	85.7 %
	1	7	7.1 %	92.9 %
6	0	4	4.1 %	96.9 %
	1	3	3.1 %	100.0 %

Η διάμεσος δείχνει , για το σύνολο του επιχειρηματικού κόσμου, ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται 4 (Αρκετά) από τις πολιτικές φορολογικής αμνησίας ενώ η επικρατούσα τιμή δείχνει ότι επηρεάζεται 3 (Λίγο).

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		11
N	0		70
	1		28
Διάμεσος	0		4.00
	1		4.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	2	2.0 %	2.0 %
	1	0	0.0 %	2.0 %
2	0	10	10.2 %	12.2 %
	1	4	4.1 %	16.3 %
3	0	22	22.4 %	38.8 %
	1	8	8.2 %	46.9 %
4	0	17	17.3 %	64.3 %
	1	5	5.1 %	69.4 %
5	0	15	15.3 %	84.7 %
	1	8	8.2 %	92.9 %
6	0	4	4.1 %	96.9 %
	1	3	3.1 %	100.0 %

Όσον αφορά τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης σύμφωνα με τη διάμεσο υπάρχει ομοφωνία ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται 4 (Αρκετά) από τις πολιτικές φορολογικής αμνηστίας ενώ η επικρατούσα τιμή όσον αφορά τις επιχειρήσεις στην επαρχία έχει δύο τιμές –(μοιράζεται) που αντιστοιχούν στις απαντήσεις 3(Λίγο) και 5 (Πολύ).

14. Θα επηρέαζε θετικά, την φορολογική συμμόρφωση η αποστολή προσωποποιημένων μηνυμάτων από την πολιτεία για τις κυρώσεις σε περίπτωση μη ορθής εφαρμογής της φορολογικής νομοθεσίας;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	14
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	4
	1	3

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	1	1.0 %	2.0 %
2	0	7	7.1 %	9.2 %
	1	3	3.1 %	12.2 %
3	0	19	19.4 %	31.6 %
	1	12	12.2 %	43.9 %
4	0	29	29.6 %	73.5 %
	1	5	5.1 %	78.6 %
5	0	10	10.2 %	88.8 %
	1	6	6.1 %	94.9 %
6	0	3	3.1 %	98.0 %
	1	2	2.0 %	100.0 %

Η διάμεσος και η επικρατούσα τιμή είναι 4 (Αρκετά) για τους ερωτηθέντες που των μικρών επιχειρήσεων, και 3 (Λίγο) για τους ερωτηθέντες που εργάζονται σε μεγαλύτερες επιχειρήσεις.

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		14
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	3.50
	1	4.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	2	2.0 %	2.0 %
	1	0	0.0 %	2.0 %
2	0	7	7.1 %	9.2 %
	1	3	3.1 %	12.2 %

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
3	0	26	26.5 %	38.8 %
	1	5	5.1 %	43.9 %
4	0	19	19.4 %	63.3 %
	1	15	15.3 %	78.6 %
5	0	12	12.2 %	90.8 %
	1	4	4.1 %	94.9 %
6	0	4	4.1 %	99.0 %
	1	1	1.0 %	100.0 %

Η διάμεσος για τις επιχειρήσεις που έχουν έδρα την Αττική είναι 3,5 , ενώ για τις επιχειρήσεις της επαρχίας είναι 4 (Αρκετά).

Η επικρατούσα τιμή για τις επιχειρήσεις που έχουν έδρα την Αττική είναι 3 (Λίγο) , ενώ για τις επιχειρήσεις της επαρχίας είναι 4 (Αρκετά).

16. Κατά πόσο πιστεύετε ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται από την συμπεριφορά των άλλων φορολογουμένων;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	16
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	4
	1	4

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
1	0	1	1.0 %	1.0 %
	1	0	0.0 %	1.0 %
2	0	2	2.0 %	3.1 %
	1	1	1.0 %	4.1 %
3	0	8	8.2 %	12.2 %
	1	5	5.1 %	17.3 %
4	0	25	25.5 %	42.9 %
	1	9	9.2 %	52.0 %
5	0	26	26.5 %	78.6 %
	1	12	12.2 %	90.8 %
6	0	7	7.1 %	98.0 %
	1	2	2.0 %	100.0 %

Στην ερώτηση κατά πόσο επηρεάζεται η φορολογική συμμόρφωση από την συμπεριφορά των άλλων, η διάμεσος λαμβάνει τιμή 4 (Αρκετά) ανεξάρτητα από το μέγεθος της επιχείρησης μικρή ή μεγάλη. Η επικρατούσα τιμή είναι 5 (Πολύ) για το σύνολο των επιχειρήσεων.

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		16
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	4.00
	1	5.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
1	0	1	1.0 %	1.0 %

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
	1	0	0.0 %	1.0 %
2	0	3	3.1 %	4.1 %
	1	0	0.0 %	4.1 %
3	0	10	10.2 %	14.3 %
	1	3	3.1 %	17.3 %
4	0	31	31.6 %	49.0 %
	1	3	3.1 %	52.0 %
5	0	21	21.4 %	73.5 %
	1	17	17.3 %	90.8 %
6	0	4	4.1 %	94.9 %
	1	5	5.1 %	100.0 %

Η διάμεσος και η επικρατούσα τιμή των απαντήσεων των ερωτηθέντων που δραστηριοποιούνται στην Αττική είναι 4 (Αρκετά) ενώ αυτών που δραστηριοποιούνται στην επαρχία είναι 5 (Πολύ).

17. Πιστεύετε ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται από την προσωπική ηθική ανεξάρτητα από την συμπεριφορά των άλλων ;

Ανάλυση σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων

	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	17
N	0	69
	1	29
Διάμεσος	0	5
	1	4

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
2	0	3	3.1 %	3.1 %
	1	0	0.0 %	3.1 %

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
3	0	9	9.2 %	12.2 %
	1	3	3.1 %	15.3 %
4	0	20	20.4 %	35.7 %
	1	15	15.3 %	51.0 %
5	0	32	32.7 %	83.7 %
	1	7	7.1 %	90.8 %
6	0	5	5.1 %	95.9 %
	1	4	4.1 %	100.0 %

Σχετικά με την ερώτηση κατά πόσο επηρεάζεται η φορολογική συμμόρφωση σε σχέση με την συμπεριφορά των άλλων, τόσο η διάμεσος όσο και η επικρατούσα τιμή έδειξαν ότι, οι ερωτηθέντες των μικρών εταιρειών απάντησαν 5 (Πολύ) ενώ οι ερωτηθέντες των μεγάλων εταιρειών απάντησαν 4 (Αρκετά).

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		17
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	4.00
	1	5.00

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
2	0	3	3.1 %	3.1 %
	1	0	0.0 %	3.1 %
3	0	11	11.2 %	14.3 %
	1	1	1.0 %	15.3 %
4	0	25	25.5 %	40.8 %
	1	10	10.2 %	51.0 %
5	0	24	24.5 %	75.5 %
	1	15	15.3 %	90.8 %

Κλίμακα	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
6	0	7	7.1 %	98.0 %
	1	2	2.0 %	100.0 %

Η διάμεσος έδειξε ότι οι ερωτηθέντες με έδρα την Αττική απάντησαν 4 (Αρκετά) ενώ οι ερωτηθέντες με έδρα την επαρχία απάντησαν 5 (Πολύ).

Η Επικρατούσα τιμή των ερωτηθέντων που εργάζονται στην Αττική είναι 4 (Αρκετά) ενώ αυτών που εργάζονται στην επαρχία είναι 5 (Πολύ).

18. Σχετίζεται η φορολογική συμπεριφορά με την εκπαίδευση και την γενικότερη κουλτούρα της χώρας?

Ανάλυση σύμφωνα με το πλήθος των εργαζομένων

	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	18
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	5.00
	1	5.00

Κλίμακα	Αριθμός Εργαζ.(Q) 0 <=50, 1 >50	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό%
4	0	19	19.4 %	19.4 %
	1	9	9.2 %	28.6 %
5	0	33	33.7 %	62.2 %
	1	9	9.2 %	71.4 %
6	0	17	17.3 %	88.8 %
	1	11	11.2 %	100.0 %

Όλοι οι ερωτηθέντες, ανεξάρτητα από το μέγεθος της επιχείρησης, συμφωνούν ότι η φορολογική συμπεριφορά σχετίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό με την εκπαίδευση και τη

γενικότερη κουλτούρα. Συγκεκριμένα η διάμεσος λαμβάνει την τιμή 5 και στις δύο περιπτώσεις ενώ η επικρατούσα τιμή είναι 5 στις μικρές και 6 στις μεγάλες εταιρείες.

Ανάλυση σύμφωνα με την έδρα της επιχείρησης

Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1		18
N	0	70
	1	28
Διάμεσος	0	5.00
	1	5.00

18	Περιοχή άσκησης δραστηριότητας (D) Αττική 0, Επαρχία 1	Πλήθος	% του συνόλου	Αθροιστικό Ποσοστό %
4	0	23	23.5 %	23.5 %
	1	5	5.1 %	28.6 %
5	0	28	28.6 %	57.1 %
	1	14	14.3 %	71.4 %
6	0	19	19.4 %	90.8 %
	1	9	9.2 %	100.0 %

Όσον αφορά τις απαντήσεις των ερωτηθέντων ανάλογα με την έδρα της επιχείρησης δεν αλλάζουν τα αποτελέσματα των απαντήσεων για την συγκεκριμένη ερώτηση. Η διάμεσος λαμβάνει την τιμή 5 (Πολύ) και η επικρατούσα τιμή επίσης 5(Πολύ)και για τις δύο κατηγορίες των επιχειρήσεων .

Τα συμπεράσματα που εξάγονται από τις ερωτήσεις που αναδεικνύουν συμπεριφορικούς μη οικονομικούς παράγοντες είναι τα εξής:

Αμοιβαιότητα των πληρωμών φόρου εισοδήματος: Υπάρχει μια ομοιόμορφη πεποίθηση σε όλες τις επιχειρήσεις όλων των μεγεθών και τοποθεσιών ότι τα οφέλη που λαμβάνουν ως αντάλλαγμα για τις πληρωμές φόρου εισοδήματος θεωρούνται "Λίγο" ανταποδοτικά. Αυτή η σταθερή διάμεση απάντηση του 3 υποδηλώνει μια ευρέως διαδεδομένη αίσθηση ότι η ανταμοιβή του κράτους, όσον αφορά τις υπηρεσίες ή την αξία που επιστρέφεται για τις εισφορές φόρου εισοδήματος, είναι μικρή ή

ανεπαρκής παρότι μεγάλο μέρος του επιχειρηματικού κόσμου δήλωσε πως πρόσφατα έλαβε στήριξη από την πολιτεία κατά την διάρκεια της πανδημίας.

Αντίληψη του συντελεστή φορολογίας εισοδήματος εταιρειών: Σε όλα τα διαφορετικά τμήματα, οι επιχειρηματίες αντιλαμβάνονται τον τρέχοντα συντελεστή φορολογίας εισοδήματος εταιρειών ως "Αρκετά υψηλό" σε σχέση με την αποτελεσματικότητα της αξιοποίησης των κρατικών εσόδων. Αυτή η αντίληψη, που αντικατοπτρίζεται μέσω μιας μέσης απάντησης 4, υπογραμμίζει μια ανησυχία σχετικά με την αναλογικότητα των φορολογικών συντελεστών σε σχέση με την αντιλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα και τον αντίκτυπο των κρατικών δαπανών. Επιπλέον οι φορολογούμενοι ζητούν μεγαλύτερη πληροφόρηση σχετικά με την διαχείριση των πόρων και περισσότερη διαφάνεια από μέρους της πολιτείας.

Ανησυχίες αναδιανομής: Υπάρχει σημαντική ανησυχία μεταξύ των εταιρειών, ιδίως στις μικρότερες επιχειρήσεις, σχετικά με την αναδιανομή των φόρων σε άτομα που θεωρούνται ως ανάξια, όπως μέσω πληρωμών επιδομάτων. Η άποψη αυτή, που υποδηλώνεται από μια μέση απάντηση 4, υπογραμμίζει τις ανησυχίες σχετικά με τη δικαιοσύνη και την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών αναδιανομής φόρων.

Πολιτικές φορολογικής αμνηστίας: Τα ευρήματα αποκαλύπτουν μια γενική συμφωνία ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται αρνητικά "Αρκετά" από τις πολιτικές φορολογικής αμνηστίας, με σταθερή διάμεση βαθμολογία 4 σε όλα τα μεγέθη και τις τοποθεσίες των εταιρειών. Αυτό υποδηλώνει μια επικρατούσα ανησυχία ότι τέτοιες πολιτικές θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την ακεραιότητα του φορολογικού συστήματος ανταμείβοντας δυνητικά τη μη συμμόρφωση.

Επίδραση των εξατομικευμένων μηνυμάτων στη φορολογική συμμόρφωση: Τα εξατομικευμένα μηνύματα από την πολιτεία σχετικά με τις κυρώσεις για λανθασμένη εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας θεωρούνται "Αρκετά" αποτελεσματικά για την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης μεταξύ των μικρών εταιρειών, με διάμεση και επικρατούσα τιμή 4. Αντίθετα, οι επιχειρηματίες των μεγάλων εταιρειών και όσων εδρεύουν στην Αττική αντιλαμβάνονται τα μηνύματα αυτά ως "Λίγο" αποτελεσματικά, υποδεικνύοντας μια διαφοροποίηση στην αντιλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα ανάλογα με το μέγεθος της εταιρείας και την τοποθεσία.

Επιρροή της συμπεριφοράς άλλων φορολογουμένων: Αναγνωρίζεται η επιρροή της συμπεριφοράς άλλων φορολογουμένων στη φορολογική συμμόρφωση τόσο των φυσικών προσώπων, όσο και των εταιρειών με τη γενική πεποίθηση ότι επηρεάζει "Αρκετά" τη συμμόρφωση. Αυτό υποδηλώνει την επίγνωση της κοινωνικής δυναμικής που παίζει ρόλο στις αποφάσεις φορολογικής συμμόρφωσης, δίνοντας έμφαση στο ρόλο των συλλογικών προτύπων συμπεριφοράς και της αντιλαμβανόμενης δικαιοσύνης.

Ο ρόλος της προσωπικής ηθικής στη φορολογική συμμόρφωση: Η έρευνα υπογραμμίζει μια ισχυρή πίστη στην επίδραση της προσωπικής ηθικής στη φορολογική συμμόρφωση, με τους επιχειρηματίες σε διάφορες ομάδες να αναγνωρίζουν τη σημασία των ατομικών ηθικών προτύπων στην καθοδήγηση της συμπεριφοράς τους όσον αφορά τη συμμόρφωση.

Εκπαίδευση και πολιτιστική επιρροή: Υπάρχει ευρεία συναίνεση ότι η φορολογική συμμόρφωση σχετίζεται "Πολύ" με το μορφωτικό υπόβαθρο και τα πολιτιστικά πρότυπα, γεγονός που υποδηλώνει την πεποίθηση στον καθοριστικό ρόλο ενός ενημερωμένου και πολιτιστικά ευαισθητοποιημένου πληθυσμού στην προώθηση συμμορφούμενων φορολογικών συμπεριφορών.

Η ανάλυση όχι μόνο αναδεικνύει την πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ των ατομικών πεποιθήσεων, της εταιρικής κουλτούρας και της γεωγραφικής θέσης στη διαμόρφωση των στάσεων φορολογικής συμμόρφωσης, αλλά υπογραμμίζει επίσης την κρίσιμη ανάγκη για τη φορολογική πολιτική και τη διοίκηση να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά αυτές τις διαφορετικές αντιλήψεις. Η σύγκλιση των απόψεων για ορισμένα ζητήματα σε διάφορα τμήματα υποδηλώνει υποκείμενες ομοιότητες που θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν στοχευμένες παρεμβάσεις πολιτικής με στόχο την ενίσχυση της συμμόρφωσης και τη διασφάλιση της δικαιοσύνης στο φορολογικό σύστημα.

Περιορισμοί της μελέτης

Ποικιλομορφία του δείγματος: Η μελέτη ενδέχεται να μην αντιπροσωπεύει την πλήρη ποικιλομορφία των νομικών οντοτήτων, καθώς το σύνολο δεδομένων αντιπροσωπεύει πιθανότατα ένα συγκεκριμένο υποσύνολο επιχειρήσεων. Τα ευρήματα ενδέχεται να μην μπορούν να γενικευτούν σε όλους τους τύπους νομικών οντοτήτων, ιδίως σε εκείνες που βρίσκονται εκτός του γεωγραφικού ή οικονομικού πεδίου εφαρμογής του δείγματος.

Αυτοαναφερόμενα δεδομένα: Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις της έρευνας ενδέχεται να εμπεριέχουν ένα κάποιο βαθμό μεροληψίας, συμπεριλαμβανομένης της μεροληψίας του "κοινωνικά επιθυμητού", όπου οι ερωτηθέντες ενδέχεται να απαντήσουν με τρόπο που πιστεύουν ότι είναι πιο κοινωνικά αποδεκτός αντί να αντικατοπτρίζουν τις πραγματικές αντιλήψεις και συμπεριφορές τους.

Διασταυρούμενος σχεδιασμός: Η ανάλυση βασίζεται σε δια τομεακά δεδομένα, τα οποία παρέχουν ένα στιγμιότυπο σε μια μοναδική χρονική στιγμή. Αυτός ο σχεδιασμός δεν μπορεί να τεκμηριώσει την αιτιότητα ή να υπολογίσει τις αλλαγές στις αντιλήψεις ή τη συμπεριφορά συμμόρφωσης με την πάροδο του χρόνου.

Συστάσεις για μελλοντική έρευνα

Διαχρονικές μελέτες: Μια παρόμοια ή μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να ωφεληθεί από ένα διαχρονικό σχεδιασμό που θα παρακολουθεί τις αλλαγές στις αντιλήψεις και τη φορολογική συμμόρφωση με την πάροδο του χρόνου, αποκαλύπτοντας ενδεχομένως τάσεις και αιτιώδεις σχέσεις.

Ευρύτερο δείγμα: Η επέκταση του δείγματος ώστε να συμπεριλάβει ένα ευρύτερο πλήθος νομικών οντοτήτων καθώς και περιοχών δραστηριοποίησης των εν λόγω οντοτήτων.

Πρόσθετες μεταβλητές: Η συμπερίληψη πρόσθετων μεταβλητών, όπως οι παράγοντες που αφορούν τον κλάδο, θα μπορούσε να προσφέρει μια πιο διαφοροποιημένη κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση.

Κεφάλαιο 4 Συμπεράσματα

Η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας αποκαλύπτει αρκετές βασικές πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο διάφοροι παράγοντες επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση των εταιρειών στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας τις αντιλήψεις τους τόσο στις μικρές (≤ 50 εργαζόμενοι) όσο και στις μεγάλες (> 50 εργαζόμενοι) εταιρείες, καθώς και τις γεωγραφικές διαφορές μεταξύ εκείνων που δραστηριοποιούνται στην Αττική και σε αυτές που δραστηριοποιούνται στην επαρχία.

Η αντίληψη της δικαιοσύνης του συντελεστή φορολογίας εισοδήματος ποικίλλει μεταξύ των εταιρειών που εδρεύουν στην Αθήνα και αυτών που έχουν έδρα την επαρχία. Γενικά, υπάρχει συναίνεση ότι η πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας και η αστάθεια του φορολογικού συστήματος επηρεάζουν αρνητικά τη φορολογική συμμόρφωση. Σχεδόν στο σύνολό τους τα στελέχη και οι ιδιοκτήτες των εταιρειών συναινούν ότι η φορολογική νομοθεσία είναι υπερβολικά πολύπλοκη και οι συχνές αλλαγές στο φορολογικό σύστημα δυσχεραίνουν τη συμμόρφωση, ιδίως για όσους βρίσκονται εκτός της μεγάλης μητροπολιτικής περιοχής της Αττικής.

Οι στάσεις απέναντι στη φορολογική νομοθεσία, τον προσδιορισμό του φορολογητέου εισοδήματος και τα φορολογικά κίνητρα δείχνουν ότι ενώ υπάρχει κάποια ικανοποίηση από το ισχύον σύστημα, υπάρχει σαφής προτίμηση για βελτιώσεις, όπως η επιπλέον προσθήκη εκπιπόντων δαπανών ή φορολογικών κινήτρων.

Η έρευνα υποδηλώνει μια ευρεία ανησυχία σχετικά με τον αρνητικό αντίκτυπο των έμμεσων φόρων, των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και της πολυπλοκότητας της φορολογικής νομοθεσίας στη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων. Οι εταιρείες πιστεύουν ότι οι παράγοντες αυτοί αποτρέπουν σημαντικά τις προσπάθειες φορολογικής συμμόρφωσης.

Ο ρόλος των ψηφιακών εργαλείων και των τεχνολογικών εξελίξεων, όπως η υιοθέτηση των ηλεκτρονικών βιβλίων και η ψηφιοποίηση των υπηρεσιών των φορολογικών αρχών, αναγνωρίζεται ως καθοριστικός για τον εντοπισμό φορολογικών

παραβάσεων και την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης. Οι μικρότερες εταιρείες είναι ιδιαίτερα αισιόδοξοι για τα οφέλη της ψηφιοποίησης.

Επιπλέον, υπάρχει κοινή πεποίθηση ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται από τη συμπεριφορά άλλων φορολογουμένων, γεγονός που υπογραμμίζει τη σημασία της κοινωνικής επιρροής και της αντιλαμβανόμενης δικαιοσύνης στις αποφάσεις φορολογικής συμμόρφωσης. Το αίσθημα αυτό είναι ισχυρότερο μεταξύ των εταιρειών εκτός Αττικής, υποδεικνύοντας περιφερειακές διαφορές στην αντίληψη της κοινωνικής επιρροής στη φορολογική συμμόρφωση.

Επίσης, η προσωπική ηθική θεωρείται σημαντικός παράγοντας στη φορολογική συμμόρφωση, με συναίνεση σε όλα τα μεγέθη των εταιρειών και τις γεωγραφικές τοποθεσίες ότι τα ατομικά ηθικά πρότυπα επηρεάζουν σημαντικά τη συμπεριφορά συμμόρφωσης. Αυτό υποδηλώνει ότι η φορολογική συμμόρφωση δεν επηρεάζεται μόνο από νομικές ή οικονομικές εκτιμήσεις, αλλά και από προσωπικές αξίες και ηθική.

Τέλος, η εκπαίδευση και η γενική κουλτούρα της χώρας θεωρούνται κρίσιμες για τη φορολογική συμπεριφορά. Υπάρχει η ισχυρή πεποίθηση ότι ένας ενημερωμένος και πολιτισμικά ευαισθητοποιημένος πληθυσμός είναι πιο πιθανό να εμπλακεί σε συμμορφούμενη φορολογική συμπεριφορά, ενώ τα στελέχη και οι επιχειρηματίες στις μεγάλες εταιρείες δίνουν ακόμη μεγαλύτερη αξία στην επίδραση της εκπαίδευσης και των πολιτισμικών προτύπων στη φορολογική συμμόρφωση.

Συνοπτικά, τα δεδομένα της έρευνας δείχνουν ότι η φορολογική συμμόρφωση στην Ελλάδα επηρεάζεται από μια σύνθετη αλληλεπίδραση παραγόντων, όπως η αντιλαμβανόμενη δικαιοσύνη των φορολογικών συντελεστών, η πολυπλοκότητα και η σταθερότητα του φορολογικού συστήματος, η ψηφιοποίηση, η κοινωνική επιρροή, η προσωπική ηθική και ο ρόλος της εκπαίδευσης και των πολιτισμικών προτύπων. Τα ευρήματα αυτά αναδεικνύουν τομείς στους οποίους οι βελτιώσεις θα μπορούσαν ενδεχομένως να ενισχύσουν τη φορολογική συμμόρφωση, όπως η απλούστευση της φορολογικής νομοθεσίας, η σταθεροποίηση του φορολογικού συστήματος, η αξιοποίηση της τεχνολογίας και η προώθηση μιας κουλτούρας συμμόρφωσης μέσω της εκπαίδευσης και των ηθικών προτύπων.

Βιβλιογραφία

Αγγλική Βιβλιογραφία

Alm, J., & Melnik, M. I. (2010). Do eBay sellers comply with state sales taxes? *National Tax Journal*, 63(2), 215–236.

Alm, J., & Embaye, A. (2011). Using panel methods to estimate shadow economies around the world, 1984–1986. Tulane University Working Paper. New Orleans, LA.

Alm J. (2011) Measuring, explaining and controlling tax evasion: Lessons from theory, experiments, and field studies Springer Science +Business Media, LLC 2011, doi: 10.1007/s10797-011-9171-2

Andreoni, J., , B., & Feinstein, J. (1998). Tax compliance, *Journal of Economic Literature*, 36(2), p.818–860.

Barbuta-Misu N. (2014) A review of factors of tax compliance. Romania, University of Galati. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/254404758_A_Review_of_Factors_for_Tax_Compliance

Barker J., Asare K. & Brickman S. (2017), Transfer Pricing As A Vehicle In Corporate Tax Avoidance. The Journal of Applied Business Research, January/February 2017, p. 9-16, Retrieved from <https://clutejournals.com> › article › download

Borselli Fabrizio (2011), Organised VAT fraud: Features, Magnitude, Policy Perspectives. Italy, Bank of Italy. Retrieved from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1966015

Feldman, N., & Slemrod, J. (2007). Estimating tax compliance with evidence from unaudited tax returns. *The Economic Journal*, 117(518), 327–352.

Hampton M. & Sikka P. (2005). Tax avoidance and global development (2017) Editorial / *Accounting Forum*, p. 245-248 doi: 10.1016/j.accfor.2005.03.003

Kaplanoglou G., Rapanos V., Daskalakis N. (2016) Tax compliance behavior during the crisis: the case of Greek SMEs. *Springer Science and Business Media New York* Retrieved 23 May, 2020 from: www.pro-quest.com

Karakasis V. (2017) Greece's Jigsaw puzzle. *Leiden University* doi: 10.13140/RG.2.2.25643.6408

Keen M. & Smith S. (2007) VAT Fraud and Evasion: What Do We Know, and What Can be Done? *International Monetary Fund Working Paper*, doi: 10.5089/9781451865950.001

Kirchler, E. (2007) *The economic psychology of tax behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press

Kirchler, E., Hoelzl, E., & Wahl, I. (2008) Enforced versus voluntary compliance: The “Slippery Slope” Framework. *Journal of Economic Psychology*, Issue 29 p. 210- 225

Lamensch M. & Ceci E. (2018). VAT fraud: Economic Impact, Challenges and Policy Issues. Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, Directorate – General for Internal Policies, European Parliament

Liu L., Schmidt-Eisenlohr T. & Dongxian G. (2017) International Transfer Pricing and Tax Avoidance: Evidence from Linked Trade-Tax Statistics in the UK. Board of Governors of the Federal Reserve System, *International Finance Discussion Papers No. 1214*, Retrieved from: <https://www.federalreserve.gov>

Mandrou I. (2016, January 30) Greece produces thousands of Decrees, Laws, Amendments, *Kathimerini* Retrieved from <http://www.kathimerini.gr>

Market Research, 2022. *What Is a Questionnaire and How Is It Used in Research?*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.cint.com/blog/what-is-a-questionnaire-and-how-is-it-used-in-research>

[Πρόσβαση 20 02 2024].

Murphy R. (2019). The European Tax Gap. A report for the Socialists and Democrats Group in the European Parliament, Available at: https://www.socialistsanddemocrats.eu/sites/default/files/2019-01/the_european_tax_gap_en_190123.

Pissarides, C. A., & Weber, G. (1989). An expenditure-based estimate of Britain's black economy. *Journal of Public Economics*, 39(1), 17–32.

Pop I. (2011) Tax Control – Prevention and Control of Tax Evasion, Faculty of Economics and Business Administration Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania

Ruiz C. S (2019) How Criminals evade VAT and how we use new techniques to detect it, European Court of Auditors journal, 2/2019, Available at: <https://medium.com/ecajournal/how-criminals-evade-vat-and-how-we-use-new-techniques-to-detect-it-d72792b83d5> [Accessed at 18 August 2020]

Shneider F. and Enste D., (2013) *The Shadow Economy: An International Survey*. Cambridge: Cambridge University Press

Sikka P. (2015), No Accounting for Tax avoidanc. *The Political Quarterly*, doi: 10.1111/1467-923X.12175

Smith, P. (1994), Assessing the size of the underground economy: the Canadian statistical perspectives. *Canadian Economic Observer*, Catalogue no. 11–010 Retrieved from: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/13-604-m/13-604-m1994028-eng.pdf?st=gBi7i5h3>

Van Brederode R. & Pfeiffer S. (2015). Combating Carousel Fraud: The General Reverse Charge VAT, IBFD International VAT Monitor May/June 2015, p.p. 146-156.

Αγγλική Αρθρογραφία

Albulescu, C.T., Tămășilă, M., Tăucean, I.M. 2016. Entrepreneurship, Tax Evasion and Corruption in Europe. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 221, 246-253.

Allingham, M., Sandmo, A. 1972. Income tax evasion: a theoretical analysis. Journal of Public Economics, 1(3-4), 323-338.

Alm, J., Torgler, B. 2006. Culture Differences and Tax Morale in the United States and Europe. Journal of Economic Psychology, 27, 224-246.

Annuaire, H., Aramide, S., Obid, S. 2014. Corporate ownership, governance and tax avoidance: An interactive effect. Procedia: Social and Behavior Sciences, 150-160.

Artavanis, N., Morse, A., Tsoutsoura, M. 2015. Tax Evasion Across Industries: Soft Credit Evidence from Greece. NBER Working Paper No. w21552. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2660011>.

Balafoutas, L, Beck, A., Keschbamer, R., Sutter, M. 2015. The hidden costs of tax evasion: Collaborative tax evasion in markets for expert services. The Journal of Public Economics, 14-25.

Blackburn, K., Niloy, B., Salvatore, C. 2012. Tax evasion, the underground economy and financial development. Journal of Economic Behavior & Organization, 83(2), 243-253.

Bose, N., Capasso, S., Wurm, M.A. 2012. The impact of banking development of the six of shadow economy. Journal of Economic Studies, 39(6), 620-638.

Buehn, A., Schneider, F. 2012. Shadow Economies Around the World: Novel Insights, Accepted Knowledge, and New Estimates. International Tax and Public Finance, 19, 139-171. DOI:10.1007/s10797-011-9187-7.

Chen, K., Chu, C. 2005. Internal control vs. external manipulation: a model of corporate income tax evasion. *RAND Journal of Economics*, 36, 151-164.

Crocker, K.J., Slemrod, J. 2004. Corporate tax evasion with agency costs. *Journal of Public Economics*, 89(9-10), 1593-1610.
<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2004.08.003>.

Desai, M., Dyck, A., Zingales, L. 2007. Theft and taxes. *Journal of Financial Economics*, 84(3), 591-623.

Field, A. 2009. *Discovering Statistics Using SPSS*, 3rd Edition. Sage Publications Ltd., London.

Frank, M., Lynch, L., Rego, S. 2009. Tax Reporting Aggressiveness and its Relation to Aggressive Financial Reporting, *Accounting Review*, 84(2).

Gokalp, O., Lee, S.H., Peng, M.W. 2017. Competition and corporate tax evasion: An institution-based view. *Journal of World Business*, 52, 258-269.

Hanlon, M., Slemrod, J. 2009. What does tax aggressiveness signal? Evidence from stock price reactions to news about tax shelter involvement. *Journal of Public Economics*, 93, 126-141.

Hurst, E., Li, G., Pugsley, B. 2014. Are household surveys like tax forms? Evidence from income underreporting of the self-employed. *Review of economics and statistics*, 96(1), 19- 33.

Kleven, H.J., Kreiner, C.T., Saez, E. 2009. The Optimal Income Taxation of Couples. *Econometrica*, 77, 537-560. <https://doi.org/10.3982/ECTA7343>.

Kaplanoglou, G., Rapanos, V.T. 2011. The Greek fiscal crisis and the role of fiscal governance. *The Hellenic Observatory, Papers on Greece and Southeast Europe*, GreeSE Paper No. 48.

Mara, P.E. 2015. Emerging Markets Queries in Finance and Business - Determinants of tax heavens. *Procedia Economics and Finance*, 32, 1638-1646.

Mittone, L. 2006. Dynamic behavior in tax evasion: an experimental approach. *The Journal of Social Economics*, 35(5), 813-835.

Modugu, K.P., Anyaduba, J.O. 2014. Impact of Tax Audit on Tax Compliance in Nigeria. *International Journal of Business and Social Science*, 5(9), 207-215.

Mylonas, P., Magginas, N., Pateli, E. 2010. What are the margins for increasing PIT revenue in the Greek economy? *Greece: Monthly Macroeconomic Outlook, Strategy and Economic Development*.

Palil, M.R., Mustapha, A.F. 2011. Determinants of tax compliance in Asia: A case of Malaysia. *European Journal of Social Sciences*, 24(1), 7-32.

Phillips, J., Pincus, M., Rego, S. 2003. Earnings management: New evidence based on deferred tax expense. *The Accounting Review*, 78(2), 491-521.

Radulesku, A.S. 2017. Tax Havens within Legal Boundaries. Older and Newer Cases. *The Romanian Economic Journal*, 64, 97-108.

Rego, S., Wilson, R. 2012. Equity Risk Incentives and Corporate Tax Aggressiveness. *Journal of Accounting Research*, 50(3).

Remeikiene, R., Ligita, G., Jekaterina, K. 2014. Country-level determinants of the shadow economy during 2005-2013: the case of Greece. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(13), 454.

Robinson, J., Sikes, S., Weaver, C. 2010. Performance Measurement of Corporate Tax Departments. *The Accounting Review*, 85(3), 1035-1064.

Schulz, M., Kalnina-Lukasevica, Z. 2015. Regulation of the European Parliament and of the Council concerning type-approval requirements for the deployment of the eCall in- vehicle system based on the 112 service and amending directive 2007/46/EC. *Official Journal of the European Union*, L123, 77-89.

Schneider, F., Buehn, A. 2012. Shadow Economies in Highly Developed OECD Countries: What Are the Driving Forces? IZA, Discussion Paper No. 6891

Slemrod, J., Weber, C. 2012. Evidence of the invisible: toward a credibility revolution in the empirical analysis of tax evasion and the informal economy. *International Tax and Public Finance*, 19(1), 25-53.

Stamatopoulos, I., Hadjidema, S., Eleftheriou K., (2016). Corporate Income Tax Compliance Costs and their Determinants: Evidence from Greece. University of Piraeus.

Vlachos, V., Bitzenis, A. 2016. Tax compliance of small enterprises in Greece. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 28, 380. DOI:10.1504/IJESB.2016.076646.

Vousinas, G.L. 2017. Shadow economy and tax evasion. The Achilles heel of Greek economy. Determinants, effects and policy proposals. *Journal of Money Laundering Control*, 20(4), 386-404. <https://doi.org/10.1108/JMLC-11-2016-0047>.

Williams, C., Horodnic, I. 2015. Rethinking the marginalization thesis: an evaluation of the socio-spatial variations in undeclared work in the European Union. *Employee Relations*, 37 (1), 48-65.

Williams, C., Renooy, P. 2013. Tackling Undeclared Work in 27 European Union Member States and Norway: Approaches and Measures Since 2008. Eurofound. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2286337>.

Αγγλική Διαδικτυακή Αρθρογραφία

Bitzenis, A., Papadopoulos, I., & Vlachos, V. (2013). The euro-area sovereign debt crisis and the neglected factor of the shadow economy. In A. Bitzenis, I. Papadopoulos, & V. Vlachos (Eds.), *Reflections on the Greek Sovereign debt crisis*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Bitzenis, A., & Vlachos, V. (2017). Unregistered economic activities during the Greek multidimensional crisis. In J. Marangos (Ed.), *The Internal Impact and External*

Influence of the Greek Financial Crisis. Cham: Palgrave Macmillan.

Bitzenis, A., Vlachos, V., & Schneider, F. (2016a). An exploration of the Greek shadow economy: Can its transfer into the official economy provide economic relief amid the crisis? *Journal of Economic Issues*, 50(1), 165-196.

Bitzenis, A., Vlachos, V., & Skiadas, D. (2016b). The legal framework for the shadow economy in the European Union. *International Journal of Diplomacy and Economy*, 3(2), 131-143.

Blackburn, K., Bose, N., & Capasso, S. (2012). Tax evasion, the underground economy and financial development. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 83(2), 243-253.

Brink, W. D., & Porcano, T. M. (2016). The Impact of culture and economic structure on tax morale and tax evasion: A country-level analysis using SEM. *Advances in Taxation*, 23, 87-123.

Cooray, A., Dzhumashev, R., & Schneider, F. (2017). How does corruption affect public debt? An empirical analysis. *World Development*, 90, 115-127.

Daude, C., Gutiérrez, H., & Melguizo, A. (2012). What drives tax morale? OECD Development Centre working paper no. 315. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development.

European Commission. (2014). Commission Staff Working Document Impact Assessment (SWD 137 final) accompanying the document 'Draft Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council on establishing a European Platform to enhance cooperation in the prevention and deterrence of undeclared work'. Brussels: European Commission. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014SC0137>. Accessed on January 13, 2017.

European Economic and Social Committee. (2014). Opinion of the European Economic and Social Committee on 'A strategy against the shadow economy and undeclared work' (own-initiative opinion). OJ C 177, 11.6.2014, pp. 9-14. Retrieved from

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52013IE2138>.
Accessed on January 13, 2017.

Frey, B. S., & Torgler, B. (2007). Tax morale and conditional cooperation. *Journal of Comparative Economics*, 35(1), 136-159.

Halla, M. (2012). Tax morale and compliance behavior: First evidence on a causal link. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 12(1), Article 13.

Downloaded by INSEAD At 13:53 01 November 2018 (PT)

Independent Authority for Public Revenue. (2017). Report on the performance of the General Secretariat for Public Revenue in 2016 and on the activities of the Independent Authority for Public Revenue in 2017. Retrieved from http://www.publicrevenue.gr/kpi/static/doc/apologis-tiki_ekthesi_2016.pdf. Accessed on April 20, 2017. Report published in Greek.

International Labour Organization! ILO. (2016). Diagnostic report on undeclared work in Greece. Geneva: International Labour Office.

International Monetary Fund! IMF. (2013). Greece: Selected issues. IMF Country Report No. 13/ 155. Washington, DC: International Monetary Fund.

Kaplanoglou, G., & Rapanos, V. T. (2015). Why do people evade taxes? New experimental evidence from Greece. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 56, 21-32.

Kaplanoglou, G., Rapanos, V. T., & Daskalakis, N. (2016). Tax compliance behaviour during the crisis: The case of Greek SMEs. *European Journal of Law and Economics*, 42(3), 405-444.

Krosnick, J. A., & Presser, S. (2010). Question and questionnaire design. In P. V. Marsden & J. D. Wright (Eds.), *Handbook of Survey Research* (2nd ed.). Bingley: Emerald.

Litina, A., & Palivos, T. (2015). Corruption and tax evasion: Reflections on Greek

tragedy. Bank of Greece Working Paper No. 193. Athens: Bank of Greece.

Luttmer, E. F. P., & Singhal, M. (2014). Tax morale. *Journal of Economic Perspectives*, 28(4), 149-168.

Maroukis, T., Igllicka, K., & Gmaj, K. (2011). Irregular migration and informal economy in Southern and Central-Eastern Europe: Breaking the vicious cycle? *International Migration*, 49(5), 129-156.

Medina, L., & Schneider, F. (2018). Shadow economies around the world: What did we learn over the last 20 years? IMF Working Paper No. WP/18/17. Washington, DC: International Monetary Fund.

Muller, P., Conlon, G., Lewis, M., & Mantovani, I. (2013). From Shadow to Formal Economy: Levelling the Playing Field in the Single Market. Brussels: European Parliament, Directorate General for Internal Policies. Retrieved from [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/507454/IPOL-IMCO_ET\(2013\)507454_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/507454/IPOL-IMCO_ET(2013)507454_EN.pdf). Accessed on October 3, 2016.

Nadler, J. T., Weston, R., & Voyles, E. C. (2015). Stuck in the middle: The use and interpretation of mid-points in items on questionnaires. *Journal of General Psychology*, 142(2), 71-89.

Onu, D. (2016). Measuring tax compliance attitudes: What surveys can tell us about tax compliance behavior. *Advances in Taxation*, 23, 173-190.

Organisation for Economic Co-operation and Development OECD. (2016). *OECD Economic Surveys: Greece 2016*. Paris: OECD.

Prinz, A., Muehlbacher, S., & Kirchler, E. (2014). The slippery slope framework on tax compliance: An attempt to formalization. *Journal of Economic Psychology*, 40, 20-34.

Rodríguez-Justicia, D., & Theilen, B. (2018). Education and tax morale. *Journal of Economic Psychology*, 64, 18-48.

Schneider, F., Raczkowski, K., & Mróz, B. (2015). Shadow economy and tax evasion

in the EU. *Journal of Money Laundering Control*, 18(1), 34!51.

Stamatopoulos, I., Hadjidema, S., & Eleftheriou, K. (2017). Corporate income tax compliance costs and their determinants: Evidence from Greece. *Advances in Taxation*, 24, 233!270.

Torgler, B. (2016). Tax compliance and data: What is available and what is needed. *Australian Economic Review*, 49(3), 352!364.

UNICEF. (2016). *The State of the Children in Greece Report 2016: Children in Danger*. Athens: Hellenic National Committee for UNICEF.

Vlachos, V. (2013). Not business as usual. In A. Bitzenis, I. Papadopoulos, & V. Vlachos (Eds.), *Reflections on the Greek Sovereign Debt Crisis*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Vlachos, V., & Bitzenis, A. (2016). Tax compliance of small enterprises in Greece. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 28(2/3), 380!389.

Vlachos, V., Papadopoulos, I., & Bitzenis, A. (2016). Economic growth and stability in the European Union. *International Journal of Diplomacy and Economy*, 3(2), 85!90.

Weber, T. O., Fooker, J., & Herrmann, B. (2014). *Behavioural Economics and Taxation*. European Commission's Directorate-General for Taxation and Customs Union Taxation Papers No. 41.

Williams, C. C., & Horodnic, I. A. (2016). Tackling the undeclared economy in the European Union: an evaluation of the tax morale approach. *Industrial Relations Journal*, 47(4), 322!340.

Williams, C. C., & Krasniqi, B. A. (2017). Evaluating the individual- and country-level variations in tax morale: Evidence from 35 Eurasian countries. *Journal of Economic Studies*, 44(5). 816!832.

Παράρτημα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
**ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

- . <<Παράγοντες Επηρεασμού της Φορολογικής Συμμόρφωσης των Ελληνικών Επιχειρήσεων>>

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Στοιχεία σχετικά με την επιχείρηση:

- Κλάδος δραστηριότητας
- Έτος ίδρυσης της επιχείρησης
- Νομική μορφή.....
- Αριθμός εργαζομένων
- Περιοχή άσκησης δραστηριότητας.....
- Αναφέρεται τον τρόπο άσκησης της διοίκησης,

1. Από τον ίδιο τον επιχειρηματία 2. Από managers

1.Πιστεύεται ότι το ποσοστό του φόρου εισοδήματος σε απόλυτο μέγεθος είναι υψηλό;

- 1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

2.Πιστεύετε ότι ο τρόπος διαμόρφωσης του τελικού φορολογητέου εισοδήματος μετά την έκπτωση των δαπανών είναι ικανοποιητικός;

- 1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

3.Θα ήταν δικαιότερη η διαμόρφωση του τελικού φορολογητέου εισοδήματος με την προσθήκη επιπλέον εκπιπτόμενων δαπανών ή με την μορφή επιπλέον φορολογικών κινήτρων; (π.χ. προσαυξημένες εκπτώσεις σε δαπάνες που συμβάλλουν στην προώθηση της πράσινης μετάβασης)

1. Επιπλέον εκπιπτόμενες δαπάνες 2. Επιπλέον Φορολογικά κίνητρα

4. Πόσο αρνητικά επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων το ύψος των έμμεσων φόρων και των ασφαλιστικών εισφορών;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

5.Πιστεύετε ότι η φορολογική νομοθεσία είναι πολύπλοκη;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

6.Πόσο αρνητικά επηρεάζει την φορολογική συμμόρφωση η πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

7. Πόσο αρνητικά επηρεάζει την φορολογική συμμόρφωση η σταθερότητα του φορολογικού συστήματος;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

8.Κατά πόσο πιστεύετε ότι η καταβολή του φόρου εισοδήματος είναι ανταποδοτική από την πολιτεία;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

9.Εάν η χρήση του φόρου εισοδήματος των επιχειρήσεων από την πολιτεία ήταν αποτελεσματική, το ύψος του υφιστάμενου ποσοστού του φόρου εισοδήματος των επιχειρήσεων θεωρείται πως είναι υψηλό;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

10.Πιστεύετε πως ο φόρος αναδιανέμεται σε άτομα που δεν τον δικαιούνται; πχ. με την καταβολή επιδομάτων.

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

11.Πιστεύετε ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται αρνητικά από πολιτικές φορολογικής αμνηστίας (πχ. με την υιοθέτηση νομοθεσιών που επιτρέπουν την περαίωση ανέλεγκτων φορολογικών υποθέσεων)

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

12. Θα επηρέαζαν θετικά, τη φορολογική συμμόρφωση οι εντατικότεροι και συχνότεροι φορολογικοί έλεγχοι;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

13.Πιστεύετε ότι η φορολογική συμμόρφωση αυξάνεται με την επιβολή υψηλότερων προστίμων;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

14. Θα επηρέαζε θετικά, την φορολογική συμμόρφωση η αποστολή προσωποποιημένων μηνυμάτων από την πολιτεία για τις κυρώσεις σε περίπτωση μη ορθής εφαρμογής της φορολογικής νομοθεσίας;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

15.Πιστεύετε ότι η υιοθέτηση των ηλεκτρονικών βιβλίων από τις επιχειρήσεις και η ψηφιοποίηση των υπηρεσιών των φορολογικών αρχών, συμβάλλουν στον εντοπισμό των φορολογικών παραβάσεων και ενισχύουν τη φορολογική συμμόρφωση;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

16.Κατά πόσο πιστεύετε ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται από την συμπεριφορά των άλλων φορολογουμένων;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

17.Πιστεύετε ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται από την προσωπική ηθική ανεξάρτητα από την συμπεριφορά των άλλων ;

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ

18. Σχετίζεται η φορολογική συμπεριφορά με την εκπαίδευση και την γενικότερη κουλτούρα της χώρας?

1.Καθόλου 2.Ελάχιστα 3.Λίγο 4. Αρκετά 5.Πολύ 6. Πάρα πολύ